

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Esikoululaisen sosiaaliset taidot ja vanhempien osallisuus

Heino, Johanna
Lappi, Anna

2016 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Esikoululaisen sosiaaliset taidot ja vanhempien osallisuus

Heino, Johanna
Lappi, Anna
Varhaiskasvatus
Sosiaalialan AMK-tutkinto
Marraskuu, 2016

Heino, Johanna ja Lappi, Anna

Esikoululaisen sosiaaliset taidot ja vanhempien osallisuus

Vuosi 2016 Sivumäärä 89

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää vanhempien ja kasvattajien näkemyksiä sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen merkityksestä sekä vanhempien osallisuudesta esikouluvuonna. Opinnäytetyön avulla pyrittiin selvittämään miten tärkeänä vanhemmat ja kasvattajat pitävät sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä esiopetuksesta perusopetukseen siirryttäessä. Opinnäytetyön tavoitteena oli myös työelämän kehittäminen. Vanhempien osallisuuden ja heidän näkemyksensä tuottivat arvokasta tietoa siitä, miten vanhemmat voidaan ottaa mukaan laadukkaaseen varhaiskasvatuksen kehittämistyöhön. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä eräässä Vantaan kaupungin päiväkodissa, joka oli myös opinnäytetyömme toimeksi-antaja.

Opinnäytetyön aineisto kerättiin päiväkodin lasten vanhemmille ja kasvattajille suunnattujen kyselylomakkeiden avulla. Kyselylomakkeet sisälsivät kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia kysymyksiä. Kyselylomakkeet sisälsivät myös suljettuja strukturoituja kysymyksiä. Aineiston analyysin pohjaksi valitsimme kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusta yhdistävän menetelmätriangulaation sen vuoksi, että se sopii hyvin toiminnan kehittämiseen, vaihtoehtojen etsimiseen ja ennen kaikkea sosiaalisten ongelmien tutkimiseen.

Tuloksista ilmeni, että vanhemmat pitivät sosiaalisia taitoja merkityksellisinä perusopetukseen siirryttäessä. Lapsen tukeminen itsenäiseen toimintaan erilaisissa sosiaalisissa- ja vuorovaikutustilanteissa koettiin tärkeäksi vanhempien taholta. Vanhemmat olivat osittain tyytyväisiä osallisuuden toteutumiseen varhaiskasvatuksessa, mutta kokivat kuitenkin, että usein vaikuttaminen on pintapuolista. Keskusteluille kasvattajien kanssa toivottiin enemmän aikaa. Kehittämistoiveina vanhemmat toivat esille monipuolisempia vaikutuskanavia päivähoidon suunnitteluun ja kehittämiseen, kuten sosiaalisen median hyödyntämistä. Lisäksi vanhemmat toivoivat, että perheet huomioitaisiin paremmin yksilöinä. Kasvattajien osalta tuloksista kävi ilmi, että työskentelyrauhan antaminen toisille ja toisten huomioon ottaminen sekä kuuntelemisen taito ovat tärkeitä ja niitä painotettiin vastauksissa.

Heino, Johanna ja Lappi, Anna

A pre-school child's social skills and his parent's participatory role

Year	2016	Pages	89
------	------	-------	----

The aim of this thesis was to study the views of the parents and the educators on social and communication skills as well as the parental engagement during the pre-school year. With our thesis we tried to explore how important the development of social and communication skills from pre-school to basic education was considered by the parents and the educators. In addition, the thesis aimed at contributing to the development of working life. The involvement and views together with the ideas of the parents brought valuable information about how the parents may be engaged in the development work targeted at high-quality early childhood education. The thesis was carried out collaboratively in a children's day care centre in the City of Vantaa. This children's day care centre was also the principal of our thesis.

The data collection method used in our thesis involved two separate questionnaires, one addressed to the parents and the other to the educators. The questionnaires were composed of both quantitative and qualitative questions and contained structured questions. Our choice of approach for the data analysis was based on a method integrating the mix of quantitative and qualitative research, a triangulation of multiple sources of data. This was because this method allows for development of actions, search of options, and above all for research of social problems.

According to our research the parents considered social and communication skills important and meaningful for starting basic education. The perception that children should be encouraged with independent action and initiative in various situations of social interaction was shared and highly valued among the parents. The parents were partially satisfied with their involvement in the early childhood education, though they felt that the impact quite often was tiny and that they desired more time allocated to the discussions with the educators. More varied means of collaboration and contributing in the planning and development of the children's day care (for example the usage of social media) were requested by the parents. In addition, the parents put forward their desire of getting families to be met more individually. Educators thought that it is very important to give peaceful work to children and children should take notice of other children. Listening was also considered a very important skill.

Keywords: Pre-school, Parent Involvement, Children's social skills, Early childhood education

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Lapsen sosiaaliset- ja vuorovaikutustaidot	8
2.1	Sosiaalisten taitojen tukeminen esikoulussa	10
2.2	Liikunta, leikki ja sosiaaliset taidot esikoulussa.....	11
2.3	Musiikin merkitys sosiaalisissa- ja vuorovaikutustaidoissa	14
2.4	Median merkitys lapsen kasvulle	15
2.5	Esikouluikäisen lapsen kehitykseen liittyviä huolenaiheita	18
2.5.1	Syrjäytyminen.....	19
2.5.2	Kiusaaminen.....	19
3	Sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen näkökulmia	21
3.1	Kasvatusvastuu	21
3.2	Kotiympäristö ja perhe sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen näkökulmasta	23
3.2.1	Kiintymyssuhde	24
3.2.2	Kasvatustyyli	25
3.2.3	Vanhempien epäsuorat ja suorat vaikutustavat	26
3.2.4	Perheen sosioekonominen asema.....	28
3.2.5	Sisarus- ja ystävyysuhteet	28
4	Lapsi oppijana erilaisissa ympäristöissä.....	29
4.1	Esiopetusympäristö sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen oppimisen näkökulmasta	31
4.2	Esiopetuksesta kouluun	31
4.3	Lapsen kouluvalmiudet.....	33
4.4	Akateemiset taidot	33
4.5	Lasten toimijuuden tukeminen.....	34
4.6	Vanhemmat osallisina varhaiskasvatuksessa	35
5	Aiemmat tutkimukset	35
6	Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	38
7	Opinnäytetyön toteutus.....	39
7.1	Kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus.....	40
7.2	Aineistonkeruu ja raportointi	41
7.3	Aineiston analyysi	42
7.4	Tutkimuksen eettisyys- ja luotettavuus.....	43
8	Tutkimustulokset.....	44
8.1	Vanhempien ja kasvattajien näkemyksiä sosiaalisista taidoista	45
8.2	Vanhempien ja kasvattajien näkemyksiä yksilöllisyydestä	55
8.3	Vanhempien ja kasvattajien näkemyksiä osallisuudesta	56
8.4	Kasvattajien näkemyksiä akateemisista taidoista.....	58

9	Johtopäätökset	59
9.1	Sosiaaliset, vuorovaikutus -ja ryhmätyötaidot	59
9.2	Yksilöllisyys.....	60
9.3	Osallisuus	61
10	Pohdinta	62
	Lähteet	64
	Kuviot..	68
	Liitteet.....	69

1 Johdanto

Tulevina lastentarhanopettajina haluamme perehtyä tarkemmin esiopetusikäisten lasten sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen merkitykseen varhaiskasvatuksessa. Haluamme lisäksi selvittää vanhempien osallisuuden mahdollisuuksia oman lapsensa päivähoidon arkeen, yhdessä varhaiskasvattajien kanssa. Viime vuosina lasten sosiaaliset- ja vuorovaikutustaidot ovat olleet esillä perusopetuksessa, sillä monella lapsella on vielä haasteita näissä taidoissa peruskouluun siirryttäessä. Sen vuoksi opinnäytetyömme aihe on ajankohtainen. Opinnäytetyömme prosessi lähti liikkeelle 2015 keväällä Vantaalaisen päiväkodin tarpeesta kartoittaa näitä taitoja sekä yhteistyön mahdollisuuksia vanhempien kanssa. Emme tässä opinnäytetyössä keskity opetussuunnitelmiin, vaan olemme rajanneet sen pois pientä mainintaa lukuunottamatta

Lapsen sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot ovat yhteydessä lapsen yleiseen hyvinvointiin. Varhaiskasvatuksen näkökulmasta perheiden lisäksi päivähoidon kasvattajat tekevät lasten hyvinvoinnin maksimoimiseksi työtä. Nämä osapuolet tarvitsevat tietoa siitä, mitkä mekanismit saavat lapset voimaan hyvin ja kukoistamaan. On myös tärkeää pohtia, miten lasten hyvinvointia voidaan lisätä ja arvioida sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen kannalta. Lapsuusajan hyvinvoinnilla on tärkeä merkitys koko lapsen tulevaisuuden kannalta. (Marjanen & Poikolainen 2012, 6.) Näkemys lapsen kokonaisolemuksesta ja kokemuksellisuudesta on myös tärkeää, kun arvioidaan lapsen sosiaalisia ja vuorovaikutustaitoja. Holistisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen on psykofyysinen ja emotionaalinen yksilöllinen kokonaisuus, jonka ajatteluun, kokemuksiin ja toimintaan vaikuttavat keho, tietoisuus ja kognitiot sekä tunteet. Lisäksi erilaiset tapahtumat lapsen arjessa käynnistävät lapsessa moninaisia hyvinvointiin liittyviä ja tietoisia sekä alitajuisia ajatteluprosesseja. (Marjanen & Poikolainen 2012, 7.)

Lapsiryhmässä parhaiten sosiaalisia taitoja käyttävät ne lapset, jotka tarjoavat toisille apua ja ovat sensitiivisiä toisten tunnetiloille. Nämä lapset eivät kuitenkaan käytä herkkyyttään toisten kiusaamiseen tai ärsyttämiseen. Nämä lapset oppivat noudattamaan sääntöjä, osallistumaan keskusteluun ja pyytämään toisia mukaan leikkiin tai muuhun yhteiseen toimintaan. (Juusola, 32.)

”Kaikkein prososiaalisimmat lapset haluavat ja uskaltavat puolustaa vaikeuksissa olevaa kaveriaan, he kestävät kritiikkiä ja pettymyksiä ja kykenevät kompromisseihin. He pystyvät myös hillitsemään itseään ollessaan vihaisia, ainakin sen verran, etteivät käytä fyysistä väkivaltaa tai haavoita toista sanoiltaan.” (Juusola 2011, 32.)

Hyvän ja toimivan sosiaalisen vuorovaikutuksen tavoitteena on muun muassa pyrkiä kohti avointa ja erilaisuutta ymmärtävää tapaa toimia toisten lasten kanssa (Juusola 2011, 32). Lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät parhaiten, kun vanhemmat jaksavat yhä uudelleen ohjata ja neuvoa rakentavia tapoja ihmissuhteiden solmimiseen ja hoitamiseen. Vanhempien tulisi myös puuttua aktiivisesti lasten väliin ristiriitatilanteisiin. On huomioitava, että koti antaa ne tärkeimmät lähtökohdat sosiaalisten taitojen kehittymiselle, vaikka kaveripiirillä ja yksilöllisillä ominaisuuksilla on myös vaikutusta edellä mainittuihin taitoihin. Se, että lapset oppivat enemmän vanhempien teoista kuin sanoista on myös oleellista. Tällä tarkoitamme sitä, miten vanhemmat kohtaavat lapsen tunteet, ratkovat ristiriitoja, suhtautuvat toisiinsa, perheenjäseniinsä, naapureihinsa tai ylipäätään muihin ihmisiin. (Juusola 2011, 34.) Vanhempien positiivisella elämänasenteella on merkitystä lapsen tapaan kohdata ympäröivä maailma. Juusolan (2011, 30) mukaan sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot eivät tarkoita samaa asiaa. Hän jatkaa, että syntyessään lapsella on jo valmiiksi sisäänrakennettuna sosiaalisuuden halu. Kun lapsi syntyy, hänellä on valmiiksi utelias pilke silmissään. Joillakin lapsilla on voimakkaampi halu lähestymiseen ja kontaktin ottamiseen. Tämä johtuu yksilöllisistä temperamentti- ja persoonallisuusteilta, joita lapsella on jo syntyessään. Osalla lapsista on vahvempi vetäytymisen tarve. Lapsen aivojen ja hermoston biokemia määrittelee valmiudet sosiaalisten taitojen oppimiseen. Ne voivat olla joko vahvat tai heikommat riippuen lapsen edellä mainituista ominaisuuksista. (Juusola 2011, 30.)

2 Lapsen sosiaaliset- ja vuorovaikutustaidot

Sosialisaatiolla tarkoitetaan lapsen sosiaalistumista ympäröivään yhteiskuntaan. Neitolan (2011, 44) mukaan sosialisaatio on monisyinen prosessi, mihin luetaan perheen lisäksi kuuluvan laajentunut perhe, lapsen kaverit ja ystävät, lähipiirin aikuiset sekä viralliset ja epäviralliset tukimuodot. Lapsen kehitykseen vaikuttavat myös päiväkodin, koulun ja kodin lähiympäristön fyysiset, sosiaaliset ja kulttuuriset alueet.

Perhe ja vertaiset vaikuttavat lapsen sosiaaliseen kehitykseen ja ne ovat myös riippuvaisia toisistaan. Vanhempien ensisijaisuutta lapsen sosialisaatioprosessissa puoltavat monet asiat. Vanhempien tehtävänä onkin suojella lapsiaan ja kasvattaa heitä kohtaamaan erilaisia sosiaalisia haasteita, jotta he kykenevät suoriutumaan niistä itsenäisesti. Näin muodostuu biososiaalinen systeemi, joka koostuu läheisyydestä ja kiintymyksestä. (Neitola 2011, 44.)

Sosialisaatio tarkoittaa ihmisen tarvetta olla yhteydessä toisten ihmisten kanssa. Tämä toteutuu vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen kautta, kun vanhemmat suojelevat, hoiavaavat sekä osoittavat kiintymystä ja lämpöä omille lapsilleen. Lapsi itse vaikuttaa vanhempiinsa sosialisaatioprosessin aikana omalla toiminnallaan ja reaktioillaan. (Neitola 2011, 44-45.)

Ihmisen perimän ja synnynnäisen temperamentin katsotaan vaikuttavan siihen, miten hän oppii sosiaalisen kanssakäymisen tai mitkä hänen valmiutensa ovat näitä taitoja oppia. Luontainen valmius ei kuitenkaan pois sulje niiden kehittymistä vaan nämä taidot kehittyvät oppimalla. (Keltikangas-Järvinen 2012, 49.)

Niin ikään myös Neitola (2011,44) tarkastelee omassa tutkimuksessaan lapsen sosiaalista kompetenssia kodin ja perheen näkökulmasta. Neitolan (2011, 44) tutkimuksessa korostuu lapsen merkitys sosialisatioon. Lapsen koti, perhe ja vanhemmat vaikuttavat joko epäsuorasti tai suoraan lapsen sosiaaliseen kompetenssiin. Vanhempien ja kodin vaikutus ulottuu pitkälle nuoruuteen ja aikuisuuteen saakka, joten sillä on vaikutusta lapsen sosiaalistumisen ja sosiaalisen kyvykkyyden kontekstissa erityisesti varhaisvuosien aikana. Vanhemmilta kotona saadut mallit ja erilaiset ohjauksen tavat vaikuttavat vielä silloinkin, kun lapsella on jo omia lapsia ja näin ollen vaikutus jatkuu läpi elämän. (Neitola 2011, 44.) Tähän ajatukseen yhtyy myös Laine (2005). Hänen mukaansa ihmisen sosiaalista käyttäytymistä ohjaavat aina samankaltaiset tekijät, kuten tilanteiden havaitseminen, tulkinta, muiden toiminta ja sosiaaliset normit. Sosiaaliset taidot ovat niin ikään opittuja, mutta synnynnäisellä temperamentilla voi olla vaikutusta niihin. (Laine 2005, 115.) Tutkijat pitävät turvallisuuden tunteen luomista yhtenä tärkeimmistä ja keskeisimmistä vanhemmuuteen liittyvistä tekijöistä. Kun lapsi saa tarvitsemaansa hoivaa ja lohdutusta, hän voi rauhassa tutkia ympäröivää maailmaa ja hankkia uusia kokemuksia ja oppia niistä. Kokemukset varhaislapsuudessa eivät suoraan ennusta lapsen kehityksen kulkua, mutta kuitenkin määrätyt kokemukset lapsuus- ja nuoruusiässä kasvattavat ja antavat hyvät lähtökohdat lapsen elämälle. (Lahikainen, Punamäki & Tammelin 2008, 98.)

Sosiaalisuus on synnynnäinen temperamenttipiirre, joka liitetään siihen, kuinka tärkeää ihmiselle on olla muiden ihmisten kanssa ja miten yhteiselo muiden ihmisten kanssa on tärkeämpää kuin yksinolo (Keltikangas-Järvinen 2012, 49). Howard Gardnerin (2016) moniälykkyysteorian mukaan älykkyyttä pidetään seitsemänä erilaisena itsenäisenä kykenä, joihin kulttuuri vaikuttaa. Tärkeinä voidaan pitää niitä kykyjä, jotka ovat tärkeitä ja hyödyllisiä kulloisessakin kulttuurissa. Nämä seitsemän kykyä ovat: interpersoonallinen, intrapersoonallinen, kielellinen, kinesteettinen, matemaattis-looginen ja musikaalinen lahjakkuus (Gardner 2016). Interpersoonallinen tarkoittaa kykyä ymmärtää muita ihmisiä ja ihmisten välisiä suhteita. Intrapersoonallinen tarkoittaa itsetuntemukseen liittyvää lahjakkuutta. Kielellinen taas viittaa kykyyn käyttää kieltä luovasti ja taidokkaasti. Kinesteettinen lahjakkuus näyttäytyy liikunnallisena lahjakkuutena. Matemaattis-loogisella lahjakkuudella tarkoitetaan ihmisiä, jotka ovat taitavia ratkomaan loogisia ja matemaattisia pulmia. Musikaalisesti lahjakkailla on kyky ymmärtää ja säveltää musiikkia. (Gardner 2016).

Sosiaaliset taidot ja sosiaalinen kompetenssi liittyvät ihmisen kykyyn tulla toimeen muiden ihmisten kanssa, kuten ihmisen kykyyn analysoida sosiaalisia tilanteita. Niillä tarkoitetaan myös

ihmisen kykyä ymmärtää, kuinka tilanteisiin on tultu ja samalla ymmärtää toisten ihmisten mielialoja. Ne liitetään myöskin ihmisen kykyyn ratkaista erityyppisiä ongelmia, neuvotella, sovitella ja tehdä kompromisseja. Myös erilaiset ongelmaratkaisumallit kuuluvat näihin taitoihin. Jotta ihminen pystyy löytämään eri tilanteisiin sopivan ja rakentavan vaihtoehdon, siihen tarvitaan myös ennakoitokykyä, minkä avulla voidaan jo etukäteen nähdä, mihin ratkaisut johtavat. Sosiaaliset taidot opitaan kokemuksen ja kasvatuksen kautta eivätkä ne edellytä taustakseen mitään tiettyä temperamenttipiirrettä. Korkea sosiaalisuus ei automaattisesti johda hyviin sosiaalisiin taitoihin. Synnynnäinen lähtökohta voi helpottaa sosiaalisten taitojen oppimista. Se ei kuitenkaan rajoita sosiaalisten taitojen oppimista tai tarkoita, että oppiminen olisi mahdotonta. Senpä vuoksi jokainen ihminen voi oppia riittävät ja hyvät sosiaaliset taidot, niin että välitön kanssakäyminen muiden ihmisten kanssa onnistuu. (Keltikangas-Järvinen 2012, 50.)

Lapsi tarvitsee sekä sosiaalisia että vuorovaikutustaitoja voidakseen luoda yhteyden muihin lapsiin ja aikuisiin. Lapsen sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä ohjaavat joka-päiväiset tilanteet ja muiden ihmisten suhtautuminen niihin. (Pihlaja & Kontu 2001, 85.) Lisäksi lapsen geneettiset tekijät sekä perityt ominaisuudet, kuten synnynnäinen temperamentti vaikuttavat lapsen vuorovaikutuskokemuksiin (Mäkelä & Salo 2011). Lapsen sosiaaliset- ja vuorovaikutustaidot ovat riittävät, kun hän osaa toimia sosiaalisissa ja arkisissa tilanteissa asianmukaisella tavalla. (Luttinen 2006, 13-15.) Lapsen vanhemmat, vertaiset ja muut aikuiset osallistuvat lapsen sosialisointiprosessiin. Päiväkoti ja esikoulu ovat lapselle tärkeä vertaismaailma ja toimintaympäristö.

Luttisen (2006, 20) mukaan lapsen suotuista itsearviointi sisältää itsetunnon ja itseluottamuksen. Tästä seuraa sosiaalisia taitoja. Lapsen sosiaalisesta kompetenssista ja pätevydestä kertoo lapsen kyky käyttäytyä sosiaalisesti taitavasti vertaistensa kanssa (Salmi 2010, 8). Tässä on kyse lapsen ryhmässä saamasta sosiaalisesta asemasta, joka näyttäytyy siten, kuinka lapsi lapsi on hyväksytty vertaisryhmässä ja onko hänellä ystäviä.

2.1 Sosiaalisten taitojen tukeminen esikoulussa

Varhaiskasvatuksessa tarvitaan lapsen yksilöllistä tukemista ja kannustusta. Lapsiryhmän kasvattajien ammattitaidolla on suuri merkitys, jotta pystytään auttamaan lapsia erityyppisissä ongelmissa päivähoitossa. Silloin kuin lapsi saa päivähoitossa vain kielteistä palautta käyttäytymisestään, se tulee vaikuttamaan hänen minäkuvansa muodostumiseen ja itsearvostuksensa kehittymiseen. Lapset, jotka ovat epäsosiaalisia tai käyttäytyvät aggressiivisesti, kaipaavat usein huomiota ja hakevat sitä kielteisillä keinoilla. Heille onkin erityisen tärkeää saada pienemmästäkin ”hyvästä” toiminnasta positiivista palautetta, jotta negatiivinen käyttäytyminen vä-

henee ja he oppivat vähitellen oikeanlaisia sosiaalisia taitoja. Jotta pystytään antamaan positiivista palautetta ja huomiota onkin hyvä etukäteen suunnitella tilanteita tai toimintoja, joissa ne mahdollistuvat. (Laine 2005, 133.)

2.2 Liikunta, leikki ja sosiaaliset taidot esikoulussa

Liikunnalla nähdään olevan myös suuri merkitys sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Liikunta vaikuttaa koko perheen hyvinvointiin, oppimiseen ja samalla lapsen sosiaalisiin suhteisiin. (Juusola 2011, 89.) Harrastaminen tarjoaa monia mahdollisuuksia sosiaaliseen vuorovaikutuksen ja sosiaalisten taitojen oppimiseen. Liikunnalla on todettu olevan yhteys myös oppimiseen. Parhaimmillaan liikunta kehittää lapsen kykyä kuunnella ja noudattaa aikuisen antamia ohjeita. Siten lapsi oppii odottamaan vuoroaan ja löytämään kuhunkin tilanteeseen soveltuvat toimintatavat. Sen kautta lapsi voi purkaa tunteitaan ja oppia käsittelemään omia tunteitaan. Tunteiden käsittely ja niiden hallinta ovat tärkeitä sosiaalisen vuorovaikutuksen välineitä. Ryhmätyötaidot, itseohjautuvuus ja kyky toimia erilaisten ihmisten kanssa ovat tärkeitä taitoja. Liikunnan harrastaminen voi parhaimmillaan kehittää näitä taitoja ja senpä vuoksi tämä voi selventää hyviä oppimistuloksia aktiivista liikuntaa harrastavien lasten kohdalla. (Jaakkola, Kantomaa, Laine, Pyhältö, Tammelin & Syväoja 2012, 22.) Karkeamotorisilla taidoilla luodaan pohja lapsen hienomotoriikan kehittymiselle. Kun lapselle tarjotaan vauvaiästä alkaen mahdollisuuksia ja kannustusta motorikkaa harjoittavaan liikuntaan, hänen oppimiskykynsä kehittyy. Samalla kehittyvät lapsen sosiaaliset taidot ja oma hallinnan tunne. (Juusola 2011, 90.)

Koulun aloittamista ja koulumenestystä edistävät lasten toimivat vertaissuhteet, koska niiden kautta lapsi omaksuu tietoja, taitoja ja asenteita. Nämä vaikuttavat lapsen sopeutumiskykyyn, hyvinvointiin sekä kouluun suhtautumiseen. (Jaakkola, Kantomaa, Laine, Pyhältö, Tammelin & Syväoja 2012, 21.) Tutkimukset osoittavat, että liikunnallisesti lahjakkaat lapset ovat suosittuja ikäistensä kaverien keskuudessa. Siihen saattaa vaikuttaa kulttuurinen arvostus ja fyysisen voimakkuuden ihannoiminen. Jopa evoluution alkuun nähdään sillä olevan merkitys: vahvat ja nopeat ihmiset saavat kunnioitusta osakseen. Liikunnan kautta lapsi voi oppia ryhmässä toimimista ja ohjeiden noudattamista. Joukkuelajit ja valmennus opettavat myös auktoriteetin kuuntelemista ja toisten kunnioittamista. Lapsen sinnikkyys ja järjestelmällisyys kehittyvät. Samalla lapsi oppii itsekuria, saa tahdonvoimaa, oppii sietämään pettymyksiä ja kokee iloa ja onnistumisen hetkiä liikunnan parissa. Lapsia on hyvä kannustaa liikunnalliseen elämäntapaan, ilman suoritus- ja edistymispaineita. Liikunnan ilo saattaa väljähtyä, jos lapsi ei pärjää liian kovien suorituspainoiden alla. (Juusola 2011, 89-90.)

Olemme perehtyneet tarkemmin nimenomaan esiopetusikäisen lapsen sosiaalisiin- ja vuorovaikutustaitoihin, sillä tutkimuksemme kohdentuu esikouluikäisiin lapsiin. Esikouluikäiselle

lapselle on tärkeä tulla hyväksytyksi ja solmia ystävyysuhteita. Nämä ovat oleellisia kehitystehtäviä esikouluikässä. (Luttinen 2006, 21-22.) Minkälaisia sosiaalisia- ja vuorovaikutustaitoja esikouluikäisellä lapsella tulisi sitten olla?

Esikouluikäinen 5-6-vuotias lapsi ei enää hermostu epäonnistumisista ja pienistä takaiskuista niin herkästi kuin aikaisempina vuosina. Hän on valmis omaksumaan ”ison lapsen roolin”, mitä vahvistaa hänen kykynsä olla erossa vanhemmistaan. (Suhonen 2015.) Esikouluikäinen lapsi pystyy keskustelemaan myös täysin vieraiden aikuisten kanssa luontevasti. Hän hyväksyy auktoriteetin ja pystyy samaistumaan aikuisiin. Hän on yhteistyökykyinen ja ottaa vastaan aikuisen ohjeita ja neuvoja. Esikouluikäinen lapsi hyväksyy pelien säännöt ja noudattaa niitä sekä ymmärtää reilun pelin käsitteen. Hän pystyy kokemaan tervettä syyllisyyttä, jos hän on tehnyt jotakin väärää. Esikouluikäinen lapsi valikoi kaverinsa usein sukupuolen mukaan. Hänellä on käsitys oikeasta ja väärästä sekä hyvästä ja pahasta. Hän osaa käsitellä erilaisia tunteita ja ratkoa ristiriitoja (Suhonen 2015). Esikouluikäinen lapsi ymmärtää käsitteiden ”olla eri mieltä”, ”riidellä” ja ”kiusata” eron. Hän ymmärtää jokaisen oikeuden omaan mielipiteeseen sekä sen, että mielipiteistä voi keskustella. (Salmi 2010, 8.)

Esikouluikäisessä iässä lapsi on kiinnostunut leikeistä ja peleistä, joissa on selkeät säännöt. Kuitenkin häviäminen peleissä saattaa olla vielä vaikeaa (Nieminen 2013). Kaverit ovat esikouluikäiselle lapselle tärkeitä ja hänellä onkin usein joitain erityisen hyviä ystäviä. Varsinkin tyttöillä on usein yksi paras ystävä. Vertais- ja ystävyysuhteet ovat erittäin tärkeitä lapsen ikätasoiselle kehitykselle ja niillä on selvä yhteys lapsen psykososiaaliseen kehitykseen samalla tyydyttäen yhteenkuuluvuuden ja läheisyyden tarpeita. Vertaisryhmään kuuluminen on 5-6-vuotiaalle lapselle palkitsevaa, sillä kaveripiiri tarjoaa ajanvietettä, kumppanuutta ja tunteen johonkin kuulumisesta. Ryhmään kuuluminen valmentaa muun muassa yhteistyötaitoja ja jäämäkkyyttä, joita tarvitaan lapsen siirtyessä esikoulusta peruskouluun. Esikouluikäisten lasten välisistä vuorovaikutussuhteista voidaan nähdä vertaisryhmän hyväksyntä ja torjunta sekä niiden eri piirteet. Lapset tekevät arvioita siitä, kenestä he pitävät ja kenestä eivät. (Salmi 2010, 9.) Näin lasten rooli ja asema alkavat muodostua. Heidän välilleen kehittyy lapsiryhmän sosiaalinen rakenne, jota voidaan kutsua lasten keskinäiseksi hierarkkiseksi arvojärjestelmäksi. Tästä seuraa, että jotkut lapset ovat suosittuja ja jotkut saattavat jäädä melko huomamattomiksi. Joitain lapsia voidaan myös vältellä. Lapsen asema ryhmässä on usein pysyvä. (Luttinen 2006, 15-16.)

Ystävyysuhteissa lapsi oppii sitoutumista, uskoutumista, läheisyyttä, jakamista ja luottamista, joita tarvitaan myös lapsen siirtyessä esikoulusta peruskouluun. Vastavuoroisuus ja memminpuoliset myönteiset tunteet ovat tyypillisiä esikouluikäisten lasten välissä suhteissa. (Luttinen 2006, 15-16.)

Esikouluiässä lasten ystävyysuhteiden solmimisessa ja säilyttämisessä painottuvat kommunikoinnin selkeys ja yhtenevyys sekä informaation vaihto. Lisäksi tähän liittyvät yhteinen toiminta, samanlaisuuksien ja erilaisuuksien etsintä. Siihen liittyvät myös riitojen ratkaiseminen, positiivinen vastavuoroisuus ja itsensä ilmaiseminen. Vastavuoroisia ystävyysuhteita solmivat lapset pääsevät helpommin mukaan vertaisryhmään. He myös sitoutuvat mielikuvitusleikkiin herkemmin kuin sivustaseuraava lapsi. (Salmi 2010, 9.) Myös ensimmäisiä ihastumisia vastakaiseen sukupuoleen saattaa esiintyä sekä tytöillä että pojilla. Esikouluikäinen lapsi pystyy sopeutumaan sosiaaliseen maailmaan. Hän osaa ottaa oman paikkansa vertaisten joukossa ja osaa vähitellen myös irtautua vanhemmistaan. (Luttinen 2006, 15.)

Esikouluiässä ystävyysuhteet alkavat olla melko kestäviä ja sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot ovat hioutuneet taitavammiksi. Toverisuosio ja ystävyysuhteet vaikuttavat vahvasti lapsen hyvinvointiin. Ystävyysuhteet ovat esikouluikäisen lapsen kehitysvaiheessa tärkeitä varsinkin lapsen emotionaalisen, sosiaalisen ja kognitiivisen kehityksen kannalta. Ystävyysuhteet vahvistavat myös lapsen itsetuntoa, pätevyyttä ja arvoa. Rakentavissa ystävyysuhteissa lapset omistautuvat toisilleen, eläytyvät mielikuvitusmaailmaan, iloitsevat, leikkivät ja puuhailevat yhdessä. Edellisten toteutuessa lasten välille syntyy yhteinen me-henki. (Salmi 2010, 12.) Lisäksi ystävyysuhteiden on todettu vaikuttavan lapsen itsearvostukseen, emotionaaliseen hyvinvointiin ja kykyyn ymmärtää muita ihmisiä sekä ongelmanratkaisutaitoon. Esipetusikäinen lapsi osaa neuvotella asioista, hän osaa joustaa tarpeen mukaan ja hän osaa pukea tunteitaan sanoiksi, jolloin riitatilanteita kavereiden kanssa ei enää tule niin herkästi. (Suhonen 2015.)

Esikouluikäinen lapsi saattaa käyttää ”suuria puheita”, kun hän haluaa tehdä vaikutuksen kavereihinsa. Toisaalta leuhkimisella ja mahtailulla lapsi voi myös peitellä joitain omia puutteitaan. Kavereiden mielipiteet tulevat tärkeiksi ja vaikuttavat entistä enemmän siihen, mikä on lapsen mielestä hienoa tai hyväksyttävää. Erityisesti jonkin verran vanhemmat lapset ovat usein esikuvia esikouluikäiselle lapselle. Esikouluikäinen lapsi on jo taitava erilaisissa yhteisleikeissä. Hän jäljittelee roolileikeissään tärkeitä aikuisia, kuten vanhempiaan, mutta myös esimerkiksi päiväkodin aikuisia, rosvoa ja poliisia tai satuhahmoja. Myös erilaiset roolit alkavat täydentää toisiaan - esimerkiksi kotileikissä on äiti, vauva, sisko, isä ja joskus myös perheen lemmikit eikä enää useita äitejä tai vauvoja. Esikouluikäinen lapsi osaa luoda mielikuvituk-sensa avulla upeita rooleja ja maailmoja. (Luttinen 2006, 15.) Vastavuoroinen ystävyysuhte kohentaa lapsen itsetuntoa ja ehkäisee tunne-elämän ongelmia sekä suojaa myös kiusatuksi joutumiselta.

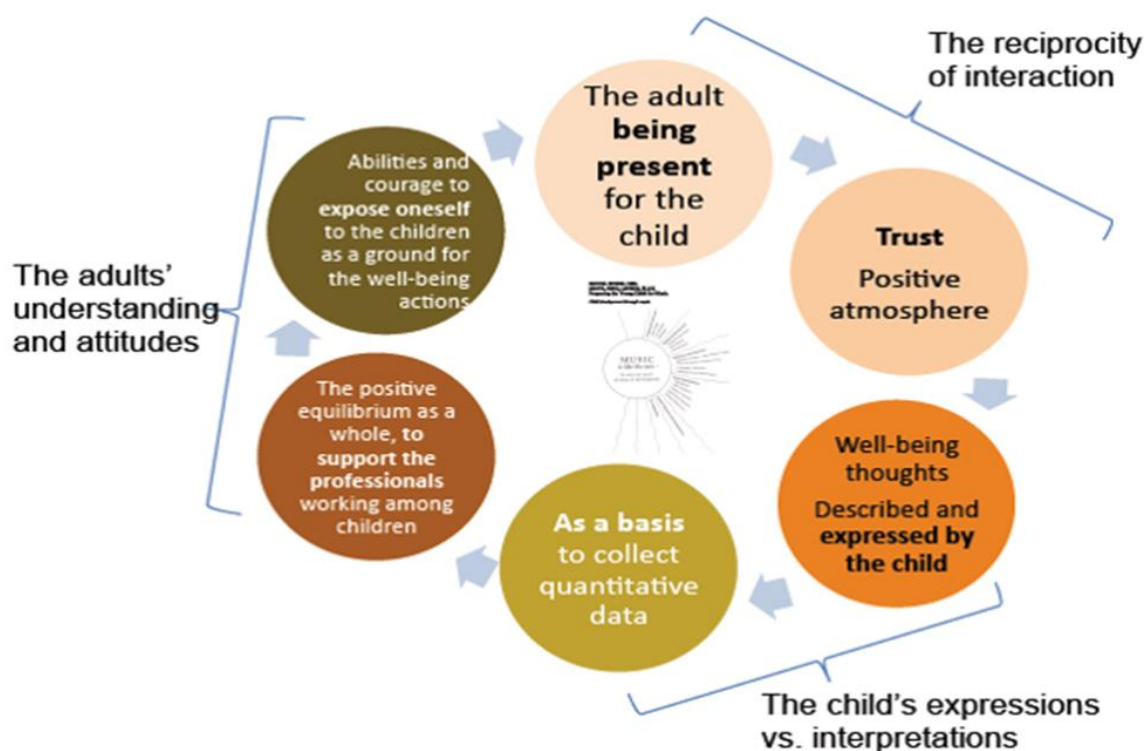
Hyvät ystävyysuhteet auttavat ja tukevat lasten sopeutumista uusiin tilanteisiin, kuten siirtymistä päiväkodista kouluun. Lapset tukevat ja auttavat toisiaan ja näin lisäävät selviämisen, pätevyyden ja turvallisuuden tunteitaan. Näin myös lasten asenne kehittyy myönteiseksi kou-

lua kohtaan. Luttisen (2006, 17) mukaan ne lapset, joilla on hyviä ystävyysuhteita menestyvät paremmin koulussa ja ovat aktiivisempia. Nämä lapset sopeutuvat kouluun paremmin kuin ne lapset, jotka ovat ilman ystäviä tai joilla on paljon konflikteja ystävyysuhteissaan. Siten lapsen kyky muodostaa ja ylläpitää ystävyysuhteita ennakoii hyvää koulumenestystä. Esikouluikäisten lasten ystävyysuhteiden solmimisessa ja säilyttämisessä painottuu kommunikoinnin selkeys ja yhtenevyys, informaation vaihto, yhteinen toiminta, samanlaisuuksien ja erilaisuuksien etsintä, riitojen ratkaiseminen, positiivinen vastavuoroisuus ja itsensä ilmaiseminen. Ne esikouluikäiset lapset, joilla on vastavuoroisia ystävyysuhteita, pääsevät helpommin mukaan vertaisryhmään ja sitoutuvat mielikuvitusleikkiin herkemmin kuin sivustaseuraava lapsi. (Salmi 2010, 9.)

2.3 Musiikin merkitys sosiaalisissa- ja vuorovaikutustaidoissa

Musiikin avulla voidaan edistää lapsen sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Myös uusimmat tutkimukset ovat vahvistaneet musiikin merkitystä lapsen sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen kehittymiselle. Tutkimuksessa (Marjanen 2016) musiikkileikkikoulunopettajan hyvä musiikin ymmärrys ja musiikillisten menetelmien käyttö nousi tärkeäksi nimenomaan lapsen henkilökohtaisten ominaisuuksien, kuten flow'n, mielikuvituksen ja yleisen hyvinvoinnin näkökulmista. Tutkimuksen (Marjanen 2015) mukaan musiikin merkitys on tärkeää lapsen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Lisäksi musiikki vaikuttaa suotuisasti lapsen psykomotoriseen, sosiaaliseen ja emotionaaliseen kehitykseen (Marjanen 2015).

Seuraavassa positiivisuuden kehässä (ks. kuvio 1) musiikin vaikutus näkyy lapsen parempina kykyinä vastavuoroisuuteen vuorovaikutuksessa ja ilmaisutaidoissa sekä toisten tulkitsemisessä. Lisäksi musiikin vaikutus näkyy muun muassa kasvattajan positiivisena ymmärryksenä ja asenteena. Kuvion keskellä oleva ”aurinko” muistuttaa meitä musiikin mahdollisuuksista parempaan vuorovaikutukseen. (Marjanen 2015, 64-65.) Jäljempänä esitämme negatiivisuuden kehän (ks. kuvio 2) vastakohtana positiivisuuden kehälle.

Kuvio 1: Positiivisuuden kehä (Marjanen 2015)

2.4 Median merkitys lapsen kasvulle

Tiedotusvälineissä käydään päivittäin julkista keskustelua lasten asioista, kuten päivähoitosta, kulttuurista ja asemasta yhteiskunnassa. Lapsille suunnattu kaupallinen tarjonta on lisääntynyt valtavasti ja se näkyy mediassa. Lapsen mediakäyttäytyminen ja sen ohjaaminen ovat aina vanhempien vastuulla. Jotta lapsen vuorovaikutustaidot ja sosiaalisuus voivat kehittyä myönteisesti, edellyttää se vahvaa ja turvallista tunnesuhdetta omiin vanhempiin myös median käyttöön liittyvissä asioissa. (Alijoki 1998, 18-19.) Mediassa on keskusteltu paljon siitä, heikentääkö digitaalisen median käyttö lasten sosiaalisia kykyjä? Ikkalan (2014) mukaan normaalin arkipäivän aikana alle kouluikäiset lapset käyttävät tekstiviestien lähettämiseen, television katseluun, tabletin käyttöön ja videopelien pelaamiseen aikaa useita tunteja.

Mediaa voidaan soveltaa monin tavoin oppimisympäristönä. Median avulla voidaan harjaannuttaa muun muassa moraalista ajattelua, empatiaa, tiedollisia taitoja ja kielitaitoja. Lapsen käyttämän median sisältöjen on kuitenkin oltava lapsen ikätasolle soveltuvia. Media voi myös tarjota lapselle tärkeitä tunnekokemuksia. Lapsi voi myös harjoitella mediassa tunteiden hallintaa ja roolinottotaitoja. Lisäksi media tarjoaa lapselle identiteetin rakennusaineita, kuten

roolimalleja, sisältöjä leikkeihin sekä sosiaalisen verkottumisen ja viestinnän välineen. Erityisen tärkeää lapsille on median käyttö sosiaalisen vuorovaikutuksen kanavana. (Mustonen & Salokoski 2007, 10.)

Internet tarjoaa lapsille paljon mahdollisuuksia aktiiviseen itseilmaisuun ja vertaistuen saamiseen erilaisissa mieltä askarruttavissa kysymyksissä. (Mustonen & Salokoski 2007, 10.) Usein kiinnitetäänkin huomiota digitaalisen median tarjoamiin mahdollisuuksiin ja hyötyihin, mutta ei olla kiinnostuneita sen mukanaan tuomista haitoista. Nykyään lapset käyttävät päivittäin paljon erilaisia digitaaliseen mediaan liittyviä laitteita, joiden liiallinen käyttö tuo mukanaan haittavaikutuksia. Yksi näistä haitoista on tunneherkkyyden heikentyminen. Tunneherkkyydessä on kyse kanssaihminen tunnetilojen tunnistamiseen liittyvästä kyvystä. Ihmisten välisen sosiaalisen vuorovaikutuksen korvautuminen erilaisten laitteiden ja ruutujen välittämällä vuorovaikutuksella näyttäisi niin ikään heikentävän lasten sosiaalisia kykyjä. (Ikkala 2014.)

Median vakavimmat riskit lasten kehitykselle nousevat juuri ikätasolle soveltumattomista sisällöistä, kuten väkivallasta, seksistä ja pornosta. Tässä yhteydessä käytetään myös termiä mediaväkivalta. Mediaväkivallan vaikutukset näyttäytyvät varsinkin alle kouluikäisillä lapsilla median aiheuttamina pelkoina, nukahtamisen ongelmina ja painajaisina. Mediaväkivalta saattaa myös aiheuttaa lapsille aggressiivista käyttäytymistä ja levottomuutta. Pitkäaikainen väkivaltavihteelle altistuminen voi lisätä lapsen empatian kyvyn hiipumista ja ennen kaikkea tur tumista väkivaltaan. Mediaväkivalta voi aiheuttaa lapselle myös väkivaltaisia fantasioita ja toimintamalleja. Mediaväkivallan uusia muotoja ovat netti- ja kännykkäkiusaaminen sekä seksuaalinen hyväksikäyttö netissä. (Mustonen & Salokoski 2007, 10.)

Media vaikuttaa hyvin monella tavalla lapsen tapaan havaita todellisuutta ja sitä kautta hänen toimintaansa. Vaikutukset voivat olla suoria tai epäsuoria. Suorassa vaikutuksessa yksi tai useampi muuttuja vaikuttaa suoraan lapsen tietoisuuteen, asenteisiin tai käyttäytymiseen. Epäsuorassa vaikutuksessa useat muuttajat toimivat vuorovaikutuksessa keskenään, jolloin useammalla tekijällä voi olla myös yhteisvaikutusta lapsen asenteisiin ja käyttäytymiseen. Esiopetusikäisen lapsen sosiaalisilla taidoilla on yhteisvaikutus siihen, kuinka lapsi kykenee ymmärtämään internetin monimutkaista virtuaalista teknologissosiaalista ympäristöä. On huomioitava, että mediavaikuttaminen voi olla tahallista tai tahatonta. (Mustonen & Salokoski 2007, 15-16.) On myös huomioitava, että medianväkivallan vaikutukset eivät ole samanlaisia kaikilla lapsilla. Vaikutukset ovat aina monimutkaisen yhtälön summa, johon vaikuttavat lapsen yksilölliset, sosiaaliset, ympäristölliset, kulttuurilliset ja tilannetekijät. Lapsella on myös erilaisia yksilöllisiä eroja riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden näkökulmasta. (Mustonen & Salokoski 2007, 88-89.)

Jo esiopetusikäiset lapset voivat altistua internetin ongelmakäytölle sekä peli- ja mediariippuvuudelle. Nettiriippuvuus voi olla yleistynyttä ongelmakäyttöä eli valikoimatonta, yleistä riippuvuutta internetin käytöstä. Kaikelle internetin ja peliohjelmien ongelmakäytölle on tyyppillistä se, että kanssakäyminen reaali maailman yhteisöjen, kuten kavereiden, ystävien ja harrastuspiirien, kanssa vähenee ja aktiivista sosiaalista elämää eletään yhä enemmän vain netissä ja virtuaalipeleissä. Tosiasia kuitenkin on, että lasten viihde- ja sosiaalinen ympäristö on nykyaikana osittain internetissä. Tällöin mediassa kulutettu aika internetin ja pelien parissa kasvaa. (Mustonen & Salokoski 2007, 98.)

Nettiriippuvuudesta on kyse silloin, kun internet tai pelaaminen pääsee hallitsemaan lapsen elämää ja arkea, eikä lapsi enää itse pysty kontrolloimaan internetin käyttöään tai pelaamistaan eikä niiden lopettamista. Ja kun vanhemmat kontrolloivat lapsen netin käyttöä ja pelaamista tai niiden lopettamista, niin tällöin lapsi saa valtavia kiukkukohtauksia ja pelaaminen/netti on jatkuva riitelyn aihe kotona. Lisäksi riippuvuuden oire on levottomuus, jos lapsi ei pääse pelaamaan tai nettiin. Lapsi jää nettiin pidemmäksi aikaa kuin oli tarkoitus ja hän menettää ajantajunsa, eikä pidä taukoja nettiä käyttäessään tai pelatessaan. Lapsi myös tuntee tarvetta käyttää nettiä tai pelata yhä enemmän saadakseen tyydytystä. Hän tuntee vieroitsoireita, kun ei ole netissä tai ei pelaa. Hän saattaa myös tuntea syyllisyyttä pelaamisestaan ja netissä roikkumisesta. Lapsi ei siedä arvostelua pelaamisestaan tai netin käytöstään. Tällöin hän laiminlyö liikunnan ja muut harrastuksensa, laiminlyö ruokailun tai siirtyy syömään monitorin ääreen. Sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen näkökulmasta kaikkein huolestuttavinta on se, että peli- ja mediariippuvainen lapsi laiminlyö ihmissuhteensa pelaamisen vuoksi. (Mustonen & Salokoski 2007, 100.) Tästä seuraa sosiaalisten kontaktien vähäisyys, eivätkä sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot pääse tällöin kehittymään ikätasoisesti.

Mikä sitten koukuttaa esiopetusikäistä lasta netissä ja peleissä? Sosiaaliset syyt tähän ovat erittäin merkittäviä, sillä internetissä tapahtuva kommunikaatio on helpompaa ja vuorovaikutusta voi kontrolloida paremmin kuin kasvotusten tapahtuvaa kommunikointia. Sen vuoksi riippuvuudelle ovat usein alttiita nimenomaan ne lapset, joilla on heikot sosiaaliset taidot ja koettuja pettymyksiä heidän ihmissuhteissaan. Netissä kontaktit ovat palkitsevia ja hektisiä. Kontrolli on ikään kuin koko ajan käyttäjällä eli lapsella, mikä antaa helposti vallantunteen, johon lapsi voi jäädä koukkuun. (Mustonen & Salokoski 2007, 104.)

Mielestämme on huolestuttavaa, ettei suomalaista netti- ja peliriippuvuustutkimusta ole juurikaan toteutettu alle kouluikäisten lasten keskuudessa. Varsinkin suhteutettuna siihen, miten keskeinen osa-alue internetistä, sen sosiaalisista verkostoista ja nettipeleistä on suomalaisille lapsille tullut tämän vuosituhannen aikana. Nyt tarvittaisiin pikaisesti tutkimustietoa lasten netti- ja peliriippuvuuden todellisesta tilasta ja niiden vaikutuksista varsinkin lasten sosiaalisiin- ja vuorovaikutustaitoihin.

Erityisesti, kun jo tehdyissä tutkimuksissa on todettu, että noin 10 prosenttia alle kouluikäisistä lapsista on jo riippuvaisia internetistä ja peleistä. Lisäksi vanhemmat ovat ilmaisseet huolensa: viidennes alle kouluikäisistä tytöistä ja neljännes alle kouluikäisistä pojista käyttää aikaansa liiallisesti internetissä ja pelimaailmassa. (Mustonen & Salokoski 2007, 105-106.) Miellemme Suomessa tarvitaankin nyt tehokasta mediakasvatusta mediataitojen lisäämiseksi - sekä vanhemmille että lapsille.

2.5 Esikouluikäisen lapsen kehitykseen liittyviä huolenaiheita

Esikouluikäisen 5-6 vuotiaan lapsen kehitykseen liittyy usein myös huolenaiheita. Näitä ovat edellä mainittujen sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen puutteellisuus, kuten lapsen hermostuminen pienistäkin epäonnistumisista. Tällöin vertaiset saattavat alkaa varoa kontaktin ottamista häneen. Toinen merkittävä huolenaihe on se, että lapsi ei hyväksy aikuisen auktoriteettia, vaan pyrkii voimallisesti ottamaan tilanteen johtajan roolin ja väheksyy aikuisen ohjausta. Vanhemmista erossa olo on vaikeaa, vaikka päivähoitopaikka olisi lapselle tuttu. Suhduttuminen vieraisiin ihmisiin on poikkeavaa - korostuneen varauksellisesta tai liian tuttavallista. Peleissä lapsi muuttaa jatkuvasti sääntöjä ja yrittää huijata muita pelaajia. Suuri huolenaihe on, että lapsi ei osaa tuntea syyllisyyttä ja häpeää toimittuaan väärin. Tällöin voi käydä niin, että lapsi ei pääse tai ei osaa hakeutua ikäistensä lasten leikkeihin tai sitten lapsi kiusaa itse toisia lapsia. Tähän liittyy usein se, että lapsella on vaikeuksia tietää, miten eri tilanteissa käyttäytyään. (MLL 2016.)

Esiopetusikäisen lapsen kielteinen vuorovaikutus, kuten torjunta, pilkkaaminen tai dominoiva käyttäytyminen, heikentävät lapsen suotuisaa kehitystä (Salmi 2010, 9). Lapsen kehityksen kannalta vahingollisia ovat pakottamista ja runsaasti konflikteja sisältävät suhteet, jotka kehittyvät epäsosiaalisten lasten välille. Kun lapsi toimii sosiaalisesti taitavasti, ympäristö vahvistaa hänen toimintaansa ja hän jatkaa saman mallin mukaan kehittäen edelleen sosiaalisia taitojaan yhä paremmiksi. Jos taas lapsen epäonnistumiset tai vertaisten taholta koettu syrjintä toistuvat, on Luttisen (2006, 20) mukaan erittäin todennäköistä, että lapsi kehittää negatiivisen itsearvioinnin. Näin lapsi leimaa itsensä sosiaalisesti kömpelöksi, epäonnistuneeksi, torjutuksi tai vähemmän ”halutuksi”. (Salmi 2010, 10-11.) Tästä saattaa seurata, että lapsi alkaa välttää erilaisia tilanteita, eristäytyy sosiaalisesti tai käyttäytyy vahingollisesti.

Luttisen (2006, 22) mukaan emotionaaliset ja sosiaaliset ongelmat vertaissuhteissa ovat 5-6-vuotiailla lapsilla nykyään yleisiä. Hänen mukaansa ongelmat näyttävät kasautuvan lapsille, joilla on heikko sosiaalinen asema. Näitä ongelmia ovat esimerkiksi erilaiset oppimisvaikeudet sekä lapsen tunne-elämään ja käyttäytymiseen liittyvät pulmat. Nämä pulmat kietoutuvat vahvasti toisiinsa. Miten käyttäytymishäiriöt sitten ilmenevät? Kyse on muun muassa erilaisista sosioemotionaalisista ongelmista, kuten epäsosiaalisuudesta, ahdistuneisuudesta tai depressi-

osta lapsen käytöksessä. (Salmi 2010, 9.) Myös tarkkaavaisuuden ongelmat heijastuvat herkästi lapsen sosiaalisen kehityksen alueelle. On huomioitava, että yhden selkeän osa-alueen ongelman lisäksi lapsella on usein muitakin laajoja pulmia. Lasten lievät kehityksen viiveet ovat taas useimmiten kapea-alaisia.

Koska ryhmässä toimimisen taidot ovat erityisen tärkeitä 5-6-vuotiaan lapsen kehitykselle, on päiväkodin ja esikoulun kasvattajien havainnoitava ja tietoisesti ohjattava ja tuettava niitä hienovaraisella otteella. Tällöin kaikkien lasten sosiaaliset taidot pääsevät kehittymään suotuisalla tavalla. (Pihlaja & Kontu 2001, 97.) Esiopetuksessa kasvattajat voivat vaikuttaa lasten välisen vuorovaikutuksen laatuun erilaisin järjestelyin ja pedagogisin ratkaisuin. Kasvattajien tulee myös kiinnittää huomiota ryhädynamiikkaan (Pihlaja & Kontu 2001, 105). Sosiaalisten taitojen harjaannuttamiseksi voidaan esimerkiksi suunnitella koko ryhmän toimintaa siten, että se tukee lasten sosiaalisia taitoja, itsetuntoa ja vuorovaikutussuhteita. Myös onnistunut yhteistyö, ymmärrys ja kumppanuus kodin ja kasvatushenkilöstön välillä on oleellisen tärkeää. (Nieminen 2013, 21.)

2.5.1 Syrjäytyminen

Syrjäänvetäytyvät lapset ovat Luttisen (2006, 23) mukaan ujoja, hiljaisia, pelokkaita, estyneitä tai ahdistuneita. Emotionaalinen ristiriita syntyy siitä, että nämä lapset haluaisivat leikkiä muiden lasten kanssa, mutta epäröivät ja aristelevat sosiaalisia vuorovaikutustilanteita. Toisaalta syrjäänvetäytyviksi lapsiksi määritellään kypsymättömät, impulsiiviset tai aggressiiviset lapset, joita muut välttelevät heidän käyttäytymisensä takia. Aggressiivisesti käyttäytyvillä lapsilla on ongelmia ystävien saamisessa ja pitämisessä. Näillä lapsilla on vain vähän rakentavia ja myönteisiä ongelmanratkaisu- tai kommunikointitaitoja. Heillä ei ole taitoa lähestyä toisia lapsia ja liittyä ryhmään eikä jatkaa keskustelua tai antaa positiivista palautetta toisille lapsille. Aggressiivisesti käyttäytyvillä lapsilla on vähemmän valmiuksia tarjota toisille apua sekä leikkiä yhdessä ja sovussa vertaisten kanssa. Lisäksi mielikuvituksen käyttö saattaa olla niukempaa näillä lapsilla. (Salmi 2010.)

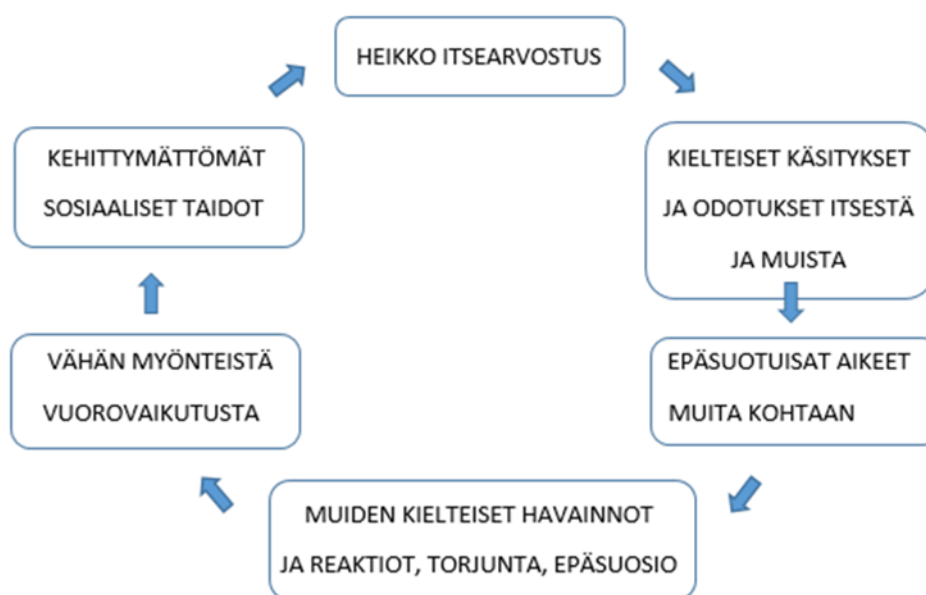
Edellä mainitut taidot edellyttävät lapselta tunteiden säätelyä ja neuvottelutaitoja, joita hänellä ei ole riittävästi. Näiden taitojen puute johtaa ikätovereiden taholta torjuntaan ja tämä torjunta taas aiheuttaa torjutussa tyytymättömyyttä ja negatiivisia tuntemuksia. (Luttinen 2006, 23-24.)

2.5.2 Kiusaaminen

Kuten jo edellä on mainittu, lasten väliset hyvät vertais- ja kaverisuhteet edistävät lapsen sosiaalista kehitystä monipuolisesti. Kirves & Stoor-Grennerin (2016, 22) mukaan lapsen osatto-

muus tai vähäinen myönteinen kanssakäyminen ikätovereiden kanssa saattaa aiheuttaa sopeutumisongelmia. Syrjäänvetäytyminen ja yksinäisyys ovat riskitekijöitä. Näin voi tapahtua huolimatta siitä, johtuuko tilanne lapsen omasta käyttäytymisestä vai muiden lasten käyttäytymisestä. Kun ongelmat lapsen toverisuhteissa ovat jatkuneet pitkään, merkitsee se hänelle fyysistä, sosiaalista ja emotionaalista ulkopuolelle ajautumista. Näin lapsella on selvä syrjäytymisriski sekä vaara joutua kiusatuksi tai kiusaajaksi. (Kirves & Stoor-Grenner 2016, 22.)

Torjutuksi tuleminen on riskitekijä lapsen myönteiselle kehitykselle. Nämä lapset voivat olla aggressiivisempia, vetäytyvämpiä ja kognitiivisesti taitamattomampia kuin muut ryhmän lapset. (Kirves & Stoor-Grenner 2016, 22-23.) Myös Kirves & Stoor-Grennerin (2016, 31) mukaan aggressiivisuuden on todettu olevan yhteydessä kiusatuksi tulemiseen. Torjuttujen lasten asemaa päiväkodissa voidaan kuvata negatiivisen vuorovaikutuksen kehäprosessin avulla (ks. kuvio 2). Torjutuksi tulemisella on todettu olevan yhteys kiusaamisilmiöön ja sen syntymiseen. (Kirves & Stoor-Grenner 2016, 27.)

Kuvio 2: Negatiivisen vuorovaikutuksen kehäprosessi (Laine & Neitola 2002)

Kiusaaminen voi tapahtua eri muodoissa. Sosiaalinen kiusaaminen tarkoittaa muun muassa ryhmän ulkopuolelle jättämistä ja selän takana kuiskuttelua. Sanallinen kiusaaminen tarkoittaa haukkumista ja pahanpuhumista toisesta. Fyysinen kiusaaminen tarkoittaa lyömistä, tönimistä ja potkimista. Lisäksi on olemassa niin sanottua hiljaista kiusaamista, joka on piilossa tapahtuvan kiusaamisen muoto. On tyypillistä, että tytöillä ja pojilla on erilaiset tavat kiusata. Fyysisuus korostuu poikien kiusaamisessa ja tytöillä kiusaaminen on enemmän henkistä ja sosiaalista. (YLE 2014.)

Kaikkeen kiusaamiseen, oli se sitten sosiaalista, sanallista tai fyysistä, tulee aikuisen puuttua aina ja välittömästi. Kiusaamistilannetta ei saa milloinkaan vähätellä. Kiusaamiseen puuttuminen voi olla päiväkodin henkilökunnalle haastavaa. Siihen täytyy kuitenkin suhtautua aina vakavasti, sillä mikäli kiusaamiseen ei aikuisten toimesta puututa riittävän ajoissa, on riskinä lisääntyvä ja entisestään paheneva kiusaaminen. Tällöin kiusaamiseen on vieläkin haastavampaa puuttua. Kaikissa kiusaamisen muodoissa aikuisen tehtävä on ottaa tilanne haltuun ja ohjata lapsia toimimaan sosiaalisten pelisääntöjen mukaisesti. Kiusaamistilanteiden taustalla on monenlaisia syitä. Nämä syyt on tunnistettava ja selvitettävä. Näin aikuinen osaa puuttua asiaan sopivalla tavalla. (YLE 2014.)

3 Sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen näkökulmia

Vanhempien kautta lapsi oppii vuorovaikutustaitojen perusmallit jo varhaislapsuudessa. Perheen sosiaaliset säännöt, kuten sosiaaliset ja kielelliset taidot, elämäntapa ja vanhempien tapa puhua ja kuunnella lasta vaikuttavat vuorovaikutuksen kautta lapsen sosiaaliseen kehitykseen. Lapselle on tärkeää perustella ja selittää asioita. Mikäli lapselle suunnattu puhe perheessä on ohjailevaa ja käsittää kieltoja ilman, että asioista keskustellaan tai perustellaan lapsen tasolla, saattaa lapsen kokemus jäädä kapeaksi vuorovaikutuksen alueella. (Alijoki 1998, 17.)

3.1 Kasvatusvastuu

Mediassa on viime vuosina ollut vahvasti esillä asiaa kasvatusvastuusta. Kärjistetysti on kysytty, kenellä on kasvatusvastuu - päiväkodilla vai kodilla? Ovatko nykypäivän vanhemmat vastuun väistäjiä? Osaavatko vanhemmat sanoa lapselle ei? Vaativatko vanhemmat päiväkotia ottamaan kasvatusvastuun puolestaan? OPH:n (2007, 3) mukaan ensisijainen, kokonaisvaltainen ja ylittämätön kasvatusvastuu lapsesta on aina vanhemmilla. Koti ja perhe ovat lapsen tärkein, mutta ei ainoa kehitysympäristö. Kodin ohella päiväkotia on lapsen kasvulle ja oppimiselle tärkeä kehitysympäristö ja merkittävä vaikuttaja.

Kasvatusvastuun perusta on se, että päiväkotiyhteisön aikuiset toimivat vanhempien kanssa yhdessä sovittujen sääntöjen mukaan. Koti ja päiväkotia täydentävät toinen toisiaan lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen liittyvissä asioissa. Toimivalla kodin ja päiväkodin yhteistyöllä on todettu olevan monia positiivisia vaikutuksia lapsen kehitykseen. Tämä myös ennaltaehkäisee ongelmien syntymistä ja helpottaa niiden ratkaisemista. Vuorovaikutus kodin kanssa syventää päiväkodin kasvattajien tuntemusta jokaisesta lapsesta. Vanhemmille yhteistyö taas antaa tärkeää tietoa lapsen kasvusta ja oppimisesta sekä niiden tukemisen mahdollisuuksista. (OPH 2007, 3.)

Eräs kasvatusvastuuseen liittyvä haaste on lisääntyvä monikulttuurisuus. Maahanmuuttajavanhemmat saattavat tarvita erityistä rohkaisua yhteistyöhön osallistumiseen. Tämä vaatii päiväkodin kasvatushenkilökunnalta kärsivällisyyttä ja informaation jakamista, sillä luottamuksellisen suhteen rakentaminen saattaa vaatia aikaa ja vanhempien omien tarpeiden kuulemistelua. Päiväkodit ovat kehittäneet erilaisia toimintamalleja yhteistyön edistämiseksi maahanmuuttajavanhempien kanssa. Päiväkodin työntekijöiden mukaan varsinkin maahanmuuttaja vanhemmille järjestetyt omat vanhempainillat ovat olleet toimivia. (OPH 2007, 26.)

Lapsella on oikeus turvallisuuden tunteeseen. Silloin kun vanhemmuudesta puuttuu aikuisuus ja vastuu, näkyy se lapsessa turvattomuutena, levottomuutena tai ailahtelevaisuutena. Toisaalta oireet voivat olla myös merkki jostakin muusta pulmasta. Aikuisen, niin vanhemman kuin päiväkodin henkilökunnan, pitää pystyä ottamaan vastaan lapsen tunteita kuitenkin menemättä niihin liikaa mukaan. Kasvatusvastuun jakamisessa ongelmat ja ristiriidat ovat osa elämisen arkea. Laatussa ei ole ristiriidaton päiväkotikiitos, vaan se, miten ristiriidat ratkaistaan yhteistyössä. Olennaista on rakentaa heti alusta alkaen jokaisen lapsen perheen kanssa myönteinen, avoimeen vuoropuheluun perustava yhteistyösuhde. Tämä luo luottamusta myös ristiriitujen ja huolien puheeksi ottamiselle. (OPH 2007, 26-27.) Arkipäivää kuitenkin on, että osalla lapsista ei ole riittävästi tukea jokapäiväisessä arjessa.

Päiväkodin henkilökunnan merkitys kodin ja päiväkodin yhteistyössä korostuu varsinkin silloin, kun vanhempien kyky huolehtia omasta kasvatusvastuustaan on heikentynyt. Kodin ja päiväkodin yhteistyössä eteen voi tulla myös tilanteita, joissa lapsen etu ja lapsen suojeleminen vaativat lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Lastensuojelulaki (683/83) 40 § velvoittaa kaikkia päivähoitopaikoissa ja esiopetuksessa toimivia ilmoittamaan suojeleminen tarpeesta olevasta lapsesta lastensuojelusta vastaaville viranomaisille. Tällöin yhteistyö sosiaali- ja terveystoimen kanssa on tärkeää. Yhteistyön tavoitteena ovat terveellisen ja turvallisen oppimisympäristön edistäminen ja lapsen suojeleminen sekä varhainen ongelmiin puuttuminen. (OPH 2007, 27-28.)

On tätä päivää, että kaikki vanhemmat eivät osallistu vanhempainiltoihin. Osa vanhemmista taas haluaa siirtää kasvatusvastuun päiväkodille. On kuitenkin vältettävä yleistämistä, johon media on viime vuosina syyllistynyt. Valtaosa vanhemmista kuitenkin kantaa kasvatusvastuunsa. Mediassa esillä ollut negatiivinen viestintä saattaa osaltaan vaikuttaa ja jopa estää yhteistyön toteutumisen. Negatiivisiin mielikuviin ja stereotypioihin ei pidä jäädä kiinni, vaan niitä tulee rohkeasti purkaa ja tarkastella avoimesti. Vanhempien ja henkilökunnan tulee toteuttaa yhteistyötä vuorovaikutussuhteessa, jossa kaikki osapuolet vaikuttavat osaltaan yhteistyön toteutumiseen ja onnistumiseen. Myös joustavuutta tarvitaan molemmin puolin. Kodin ja päiväkodin yhteistyössä tulee aina muistaa yhteistyön tärkein osapuoli: lapsi ja lapsen etu. (OPH 2007, 28.)

3.2 Kotiympäristö ja perhe sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen näkökulmasta

Bernstein (1983) jakaa perhetyypit kahteen ryhmään. Ensimmäinen perhetyyppi on asemakeskeinen, jossa säännöt ja rajat ovat ankarat. Lisäksi henkilöiden väliset erot ja valtarakenteet määräytyvät jäsenten iän ja sukupuolen mukaan. Siten sosiaalistuminen on yksisuuntainen tapahtuma. Tällöin lapsen yksilölliset ominaisuudet jäävät huomioimatta ja kielellinen selittäminen jää kapea-alaiseksi. Perheessä vanhempien kontrollointi perustuu valtaan sekä normeihin ja lapsen oma tahto jää toteutumatta. Bernstein (1983) kuvaa sitä sanoilla ”Lapsen tahto on aikuisen taskussa”. (Alijoki 1998, 17-18.) Toisena perhetyyppinä Bernstein (1983) mainitsee henkilökeskeisen mallin, jonka rajat ovat lievempiä tai joustavampia. Tässä mallissa korostuu yksilökeskeisyys. Jokaisen perheenjäsenen on mahdollisuus luoda oma roolinsa itse. Perheessä vanhemmuuteen kasvetaan omien lasten myötä ja silloin lapset oppivat kommunikoimaan monipuolisesti vanhempiensa kautta. Näissä perheissä käytetään puhetta kontrolloinnin välineenä. Tämän päivän kasvatustilapiiri on ollut lähempänä henkilökeskeisempää mallia jo 90-luvulta alkaen. (Alijoki 1998, 17-18.) Curling-vanhemmuus on tämän päivän puheenaiheena monissa keskusteluissa. Sillä tarkoitetaan vanhempia, jotka suojelevat lasta ja tasoittavat hänen polkuaan eivätkä halua lapsen kokevan pettymyksiä. He katsovat, että lapsen tulee olla aina onnellinen ja kokea elämä pelkästään positiivisuuden kautta. (Keltikangas-Järvinen 2012, 67.)

Vanhemmat saattavat ajatella olevansa liian autoritaarisia, jonka seurauksena lapsi jää henkisesti yksin etsimään omaan tietään ja mahdollisuuksiin elämässä. Se saattaa olla lapsen vähäisille voimille liikaa, koska pienen lapsen tulisi kokea koko tunne-elämän kirjo, kaikkine tarpeineen kuten turhaumat, viha, hellyys ja rakkaus vanhemman tai aikuisen hoivassa. Niin kielteiset tunteet, kuten pettymyksen ja vihan voi lapsi oppia parhaiten hallitsemaan ja sietämään vuorovaikutuksessa turvallisen aikuisen kanssa. Lapsi tarvitsee aikuisen, joka osaa asettaa rajat ja luoda turvallisen ympäristön lapsen kasvuille. Jos lasta suojellaan liikaa pettymyksiltä ja kaikkia hänen tahtomisiaan pyritään tyydyttämään, saattaa se johtaa siihen, että lapsi hallitsee koko perheen elämää. (Alijoki 1998, 18-19.)

Lapsilla on nykyään enemmän tilaa ja valtaa niin perheissä kuin yhteiskunnassakin. Mediassa käydään kiivasta keskustelua lasten asioista, paljon puhutaan tämänhetkisestä päivähoidosta ja lasten asemasta yhteiskunnassa. Kulttuurilla on oma osansa keskustelun keskiössä. Lapsille suunnattu kaupallinen tarjonta on lisääntynyt ja se näkyy esimerkiksi mediassa. Alijoen (1998,19-20) mukaan lapsen vuorovaikutustaitojen ja sosiaalisuuden myönteinen kehittyminen varhaisina vuosina edellyttää vahvaa ja turvallista tunnesuhdetta omiin vanhempiin. Hyvä vuorovaikutus kehittyy yhdessä kokemisesta ja elämyksien jakamisesta perheessä. Kuitenkin ”aikuisen nälkä” koskettaa suurta osaa lapsia. Lasten levottomuus on lisääntynyt ja samalla keskittymiskyvyn puute näkyy monissa lapsissa. Kommunikaatiohäiriöiden nähdään kasvavan

ja masentuneita lapsia on yhä enemmän. Myös turvattomuus saattaa kasvaa, sillä lapsi tarvitsee kuitenkin aikuisen ohjausta neuvojen, kieltojen ja ohjeiden kautta, jotta vuorovaikutustaidot pääsevät kehittymään ja kypsymään. Lapset joutuvat joissakin perheissä tekemään valintoja ja päätöksiä, joihin heidän vähäinen elämäkokemuksensa ei vielä riitä ja joskus lapsi saattaa joutua tekemään päätöksiä mihin hän ei ole valmis tai mitä hän vielä ymmärrä tai halitse. Avioerotilanteet saattavat olla näitä tilanteita, joissa lapsi joutuu itse ratkaisemaan, asuuko hän äidin tai isän luona. Tällainen tilanne saattaa aiheuttaa lapselle turvattomuutta. (Alijoki 1998, 18.)

Vanhempien tehtävä on vastata omien lastensa kasvatuksesta ja hoidosta. Vanhemmat haluavat tarjota vähäisenä vapaa-aikanaan lapsilleen parasta mahdollista yhdessäoloa, joka tarkoittaa, että perhe saattaa rientää lastentapahtumasta ja harrastuksesta toiseen. Silloin vaarana on, ettei lasta koskaan kytketä välttämättömiin arkielämän rutiineihin ja vuorovaikutustilanteet ovat yhtä juhlaa ja näin lapselta jää paljon oppimatta. Oma-aloitteisuus ja vuorovaikutustaidot tarvitsevat kehittyäkseen aikaa ja rauhaa, eikä lapsia tarvitse koko ajan ohjelmoida tai viihdyttää. Joskus on vain hyvä olla yhdessä perheenä ja viettää aikaa yhdessä. Vanha viisaus muistuttaa: ”Ei mikään kasva pellossa, jota koko ajan kynnetään”. Lapsen ja koko ihmisen elämäkaaren perusta luodaan jo kodin omissa ihmissuhteissa, jolloin perheen kulttuuri-perinne, arvot ja sosiaaliseen sopeutumiseen liittyvät taidot tulevat vuorovaikutuksen kautta osaksi uudelle sukupolvelle. (Alijoki 1998, 19-20.)

Vanhemmat vaikuttavat siihen, miten heidän lapsensa voi päästä tapaamaan toisia lapsia sekä pystyä solmimaan erilaisia sosiaalisia suhteita. Lasten kavereiden määrään ja ystävyys-suhteisiin vaikuttavat myös ympäristön laatu ja sen palveluiden taso. Vanhemmat luovat puitteet lasten ja vertaisten vuorovaikutukselle ja ylipäättään yhdessä ololle. (Neitola 2011, 47.)

3.2.1 Kiintymyssuhde

Lapsen ja hänen hoitajansa välistä tunnesidettä kutsutaan kiintymyssuhteeksi kiintymyssuhdeteorian mukaan. Lapsella on tarve jo syntyessään kiinnittyä hoitajaansa, joka on yleensä lapsen äiti. Bowlbyn kiintymyssuhdeteorian mukaan kiintymyssuhde on sisäinen säätelyjärjestelmä, jonka avulla lapsi ylläpitää riittävää kokemusta toisen läheisyydestä uhan edessä. Bowlbyn teoria selittää, miksi ihmiset haluavat muodostaa vahvoja, valikoivia ja kestäviä siteitä toisiinsa. Hänen teoria selittää lisäksi sen, miten ja miksi ihmissuhteiden katkeaminen tai jo uhka katkeamisesta voi aiheuttaa ahdistusta. Vuorovaikutus, jossa tarkastellaan lapsen kiinnittymisen strategioita kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana, on kiintymyssuhdeteorian perusta. (Suhonen 2009, 16.)

Lapsen on tärkeä kiintyä omaan vanhempaansa, jotta voidaan luoda pohja lapsen turvallisuuden tunteelle. Siitä käytetään myös ilmaisua kiinnittyminen, jolla kuvataan lapsen biologista,

hyvälle kasvulle ja kehitymiselle välttämätöntä sidettä turvalliseen aikuiseen. Riittävän hyvässä kiintymyssuhteessa lapsi voi kiintyä turvallisesti vanhempaansa. Tällöin lapsi kokee, että vanhempi on läsnä sekä auttaa ja lohduttaa häntä tarvittaessa. Kiintymyssuhde voi myös jäädä vaillinaiseksi ja silloin tätä kokemusta ei muodostu. (MLL, 2016b.) Mielestämme päivähoitossa on erityisen tärkeää, että pieni lapsi saa mahdollisuuden ensin kiinnittyä yhteen turvalliseen aikuiseen ja sitten laajentaa turvaverkkoansa muihin aikuisiin.

Lapsi tarvitsee hyvään kasvuun ennakoitavan ympäristön ja vähintään yhden riittävän hyvän kiintymyssuhteen. Toki näitä hyviä kiintymyssuhteita olisi hyvä olla enemmänkin. Lapsi tarvitsee ympärilleen aikuisia, jotka sietävät myös hänen kielteisiä tunteita eivätkä rankaise niiden ilmaisemisesta. Esimerkiksi joutuminen liian varhain suureen ja meluisaan päiväkotiryhmään kuormittaa lasta, eikä hän saa aikuiselta riittävän yksilöllistä tukea. (Sinkkonen 2004, 1871.) Lapsen varhaisen suhteen ajatellaan toimivan mallina lapsen myöhemmille sosiaalisille suhteille. Monissa tutkimuksissa sekä päiväkodissa, että koulussa on saatu tätä hypoteesia tukevia tuloksia. Tutkimusten mukaan sosialisatioprosessi edellyttää vanhemmilta erilaisia kasvatusten menetelmiä lapsen eri kehityksen ja kasvun vaiheissa. Lapsen vanhemmilla on merkittävä rooli lapsen ja hänen toveriensa vuorovaikutuksen säätelijöinä ja mahdollistajina. Lapsen sosiaaliseen järjestelmään kuuluvat perhe, toverit, naapurusto, kunta ja koko yhteiskunta. (Neitola 2011, 45.)

3.2.2 Kasvatustyyli

Vanhempana toimimista ja kotikasvatusta voidaan tarkastella hierarkkisenä mallina, jossa ylimpänä on vanhemman kasvatustyyli (ks. kuvio 3). Kasvatustyyllillä tarkoitetaan vanhemman asennoitumista kasvatustehtävään. Kasvatustyyli vaikuttavat alempien tasojen muotoutumiseen. Kasvatusasenne on vanhemman näkemys siitä, millainen käyttäytyminen on ominaista tietyn ikäiselle lapselle. Nämä vanhempien toiminnalliset aiomukset ja mieltymykset näkyvät siinä, kuinka vanhemmat reagoivat erilaisissa vastaantulevissa tilanteissa tai kuinka vanhemmat ajattelevat toimivansa vastaavissa kasvatuksellisissa asioissa. Se, kuinka vanhemmat toimivat eri tilanteissa, riippuu edellä kuvatuista kasvatustyyleistä sekä vanhemman arvoista ja asenteista. Vanhemman toimintaan vaikuttavat myös lapsen toiminta ja ominaisuudet. (Neitola 2011, 48.)

Kuvio 3: Vanhempien kotikasvatuksen hierarkkinen malli (Neitola 2011)

3.2.3 Vanhempien epäsuorat ja suorat vaikutustavat

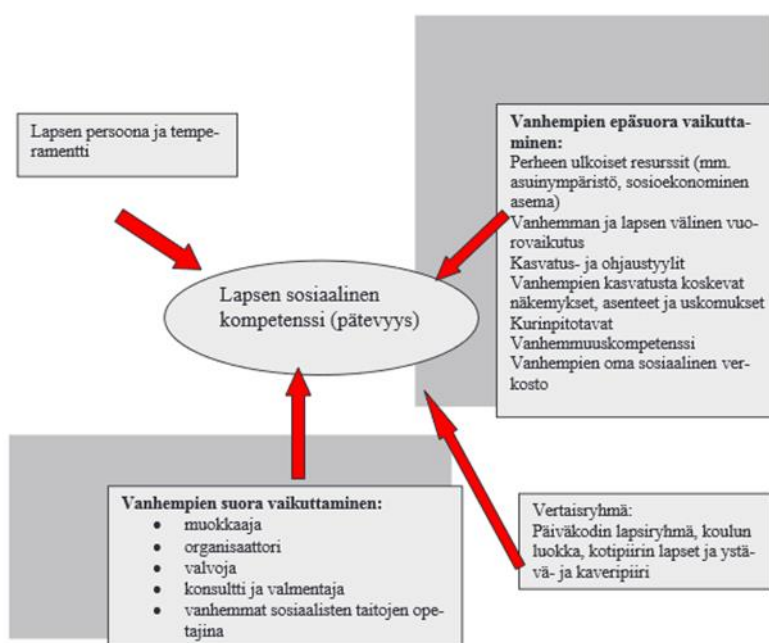
Perheeseen liittyvät tekijät ja prosessit voidaan jakaa kahteen erilaiseen ryhmään. Ryhmitely tapahtuu sen mukaan, millaisia seuraamuksia niillä on lapsen sosiaaliseen kompetenssiin. Sosiaalisella kompetenssilla tarkoitetaan lapsen pätevyyttä sosiaalisen toiminnan alueella ja se voidaan jakaa viiteen eri näkökulmaan: sosiaaliset taidot, kognitiiviset prosessit, tunteet ja niiden säätely, motivationaalinen näkökulma ja kontekstuaalinen näkökulma. Edellä mainitut näkökulmat eivät ole sosiaalisesta kompetenssista puhuttaessa irrallisia osioita, vaan ne vaikuttavat kaikki toinen toisiinsa. (Heiska & Kallio 2008, 12.)

Perheen arkeen liittyvät toiminnot kuuluvat perheen sisäiseen systeemiin. Ne ovatkin osa perhe-elämää. Näihin toimintoihin kuuluvat epäsuorat vaikutustekijät, jotka saattavat vaikuttaa lapsen sosiaaliseen kompetenssiin. Ne eivät kuitenkaan ole aina suorassa yhteydessä lapsen sosiaaliseen verkostoon. Epäsuora vaikuttaminen välittyy lapsen vertaissuhteisiin sosiaalisten käyttäytymismallien kautta ja nämä mallit lapsi oppii perhekontekstissa. Ulkoisten voimavarojen vaikutustekijöitä ovat muun muassa perheen materiaaliset resurssit, asuminen, perherakenne ja vanhempien koulutustaso. Lisäksi niihin kuuluvat perheen kriisit, kotikasvatus ja sen laatu. Niihin kuuluvat myös vanhempien kasvatusta koskevat asenteet, uskomukset ja havainnot sekä vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus. Vanhempien kasvatuskäytännöt, vanhempien kurinpitotavat sekä vanhempien oma sosiaalinen verkosto voidaan myös lukea kuuluvan perheen ulkoisiin voimavaroihin ja vaikutustekijöihin. Lapsen sosiaaliseen kompetenssiin vaikuttavat siten vanhempien ystävä- ja kaveripiiri. Joskus vanhempien ystäväpiiriin

lapsista tulee kavereita lapsille ja vanhempien kaverisuhteet toimivat mallina lapsen kaverisuhteille. (Neitola 2011, 46-47.)

Vanhempien kasvatus-, ja ohjaustyyli sekä kasvatuskäyttäytyminen vaihtelevat perheittäin. Kasvatustyyli voidaan määritellä vanhempien asenteeksi sekä siihen, kuinka vanhemmat ovat vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa. Varhaisimmissa vanhemmuuden tutkimuksissa pyrittiin selvittämään mahdollisia eroja kotikasvatuksen tunneilmapiirissä sekä vanhemman ja lapsen välisen suhteen valtarakenteissa. Tutkimusten pohjalta kehitettiin kasvatustyylimalli, joka koostui kolmesta erilaisesta vanhemmuuden prototyypistä: autoritaarisesta vanhemmuudesta, auktoritatiivisesta eli ohjaavasta vanhemmuudesta ja sallivasta vanhemmuudesta. Lisäksi malliin on myöhemmin lisätty laiminlyövä vanhemmuuden malli. (Neitola 2011, 58-59.)

Psykologinen kontrolli tarkoittaa vanhemman pyrkimystä ohjata lasta vaikuttamalla hänen emotionaalisuuteensa. Käyttäytymisen ongelmat ja epäsosiaalinen toiminta saattavat johtua vanhemman epäjohdonmukaisesta käyttäytymisen kontrollista. Liiallinen valvonta taas saattaa aiheuttaa lapselle sopeutumisvaikeuksia. Syyllistävä ja liiallinen puuttuminen lapsen toimintaan sekä rakkauden kieltäminen on negatiivista psykologista kontrollointia. Nämä vanhemmat ovat usein manipuloivia ja epäsensitiivisiä lapsensa emotionaalisille tarpeille. Lapsen identiteetti ja itsetunto eivät pääse kehittymään ja siitä seuraa usein psyykkisiä ongelmia, masennusta, yksinäisyyttä ja itseluottamuksen puutetta. (Neitola 2011, 58-59.) Neitola (2011, 88) on keskittynyt tutkimuksissaan perheen epäsuoriin ja suoriin vaikuttamistekijöihin, jotka ovat yhteydessä lapsen sosiaaliseen kompetenssiin. Seuraavassa kuviossa Neitola (2011) havainnollistaa näitä vaikuttamistekijöitä.

Kuvio 4: Lapsen sosiaaliseen kompetenssiin vaikuttavat tekijät (Neitola 2011)

3.2.4 Perheen sosioekonominen asema

Perheen heikko taloudellinen asema voi rajoittaa perheen liikkuvuutta ja vanhempien mahdollisuutta järjestää lapsilleen turvallisia ja säännöllisiä kaverien tapaamisia. Vanhempien havainnot ja tulkinnat ympäristöstä ovat yhteydessä vanhempien kasvatukseen ja ohjaustapoihin. Niillä vanhemmat säätelevät lastensa toimintaa ja sosiaalista sopeutumista. Niihin vaikuttavat ympäristön resurssit ja mahdolliset haittatekijät. Lapsen perheessä tapahtuvat muutokset saattavat vaikuttaa haitallisesti lapsen kehitykseen silloin, jos vanhemmat eivät jaksakaan enää paneutua kasvatustehtäväänsä riittävästi esimerkiksi avioeron takia. Tästä johtuen ero- ja uusperheiden lapset ovat alttiimpia erilaisille käyttäytymisen ongelmille. (Neitola 2011, 50-51.)

”Ympäristön merkitys ja vaikutus vaihtelee eri-ikäisten lasten kehityksessä. Perheen heikko sosioekonominen asema ja epäsuotuisa ympäristö ovat haitallisempi yhdistelmä vaikutuksiltaan, kun taas suotuisa ympäristö voi estää tai korvata osan perheen heikon toimeentulon ja köyhyyden aiheuttamista haitoista” (Neitola 2011, 50.)

Vanhempien koulutuskulttuuriset pääomat näyttävät tutkimusten mukaan periytyvän vanhemmilta lapsille. Vanhempien koulutus näytti vaikuttavan enemmän suoraan sosiaaliluokan kautta. Myönteinen lapsi-vanhempisuhte lapsuudessa ennustaa hyvin selviytymistä aikuisiässä. Huono lapsi-vanhempisuhte taas ennustaa heikompaa selviytymistä elämässä aikuisiällä. (Kärkkäinen 2004, 5-6.)

3.2.5 Sisarus- ja ystävyysuhteet

Lapsi oppii sosiaalisen käytöksen perussäännöt perherutiineissa ja tavallaan itsestään, normaaleissa arkielämän puitteissa. Pienen lapsen kasvussa perheellä on suurempi merkitys kuin ulkopuolelta tapahtuvalla kasvatuksella. Tämä johtuu perheen sisällä tapahtuvasta vahvasta emotionaalisesta oppimisesta. (Keltikangas-Järvinen 2012, 63.) Sisarusten merkitys ja läsnäolo korostuu lapsen sosiaalisten taitojen oppimisessa. Jo Freud aikoinaan korosti tätä itsesäätelyssä ja aikuisiän negatiivisten tunteiden käsittelyssä. Sisarusten kanssa opittu ja koettu kiintymyksen jakaminen on tärkeää lapsen emotionaaliseen tasapainoon. Kun lapsi saavuttaa aikuisiän, on tunteiden käsittelylle helpompaa, jos hän on läpikäynyt sisarkateuden ja siihen kuuluvat tunteet turvallisessa ympäristössä. Tällä tarkoitamme sellaista ympäristöä, joka ei hylkää lasta, vaikka hän osoittaisi negatiivisia tunteitaan. (Keltikangas-Järvinen 2012, 63-64.) Juusolan (2011) mukaan sisaruudella on merkitystä siihen, että lapsi oppii ymmärtämään paremmin toisten tunteita ja tapaa ajatella. Hänen mukaansa sosiaalisten taitojen kehittyminen tapahtuu, jopa puolta vuotta tai vuoden aikaisemmin lapsille, joilla on vanhempia sisarusia

ympärillään. Tilanteeseen voivat vaikuttaa erilaiset sisarusten väliset ristiriidat, jotka auttavat käsittelemään ja ratkomaan tilanteita lasten kesken. (Juusola 2011, 128.)

Toisinaan kuulee sanottavan, että lasten on nykyisin vaikea sietää pettymyksiä. Luonto on kuitenkin järjestänyt lapselle parhaan mahdollisen oppimiskentän, jossa nämä taidot kehittyvät parhaiten omien sisarusten kautta. Lapsen varhaiset pettymykset monesti liittyvät juuri sisarusten väliseen kateuteen ja huoleen siitä, onko hän yhtä tärkeä ja hyvä kuin sisarus vanhempien silmissä ja saako hän huomiota yhtä paljon kuin muut sisarukset vanhemmiltaan. Lapsen kykyyn sietää pettymyksiä ja kateuden tunteita vaikuttavat vanhempien rakkaus ja huolenpito, jotka kantavat lasta hänen omien tunteidensa yli. Monet muutkin tekijät vaikuttavat kykyyn sietää pettymyksiä, mutta sisaruskateus on kuitenkin varhaisin foorumi näiden tunteiden kokemiseen ja hallitsemiseen. (Keltikangas-Järvinen 2012, 63-64.) Antaminen, jakaminen, huolehtiminen ja toisen auttaminen opitaan ensin sisarusten välillä ja sosiaaliset säännöt kuten omistaminen, luotettavuuden merkitys ja sosiaaliset roolit tulevat opituksi myös sisarusten joukossa. (Keltikangas-Järvinen 2012, 65.)

Kun tarkastellaan lapsen toverisuosiota, niin se voidaan ilmaista muun muassa avuliaisuudella, ystävällisyydellä, yhteistoiminnallisuudella ja johtajuudella. Toverisuosioon liittyy lapsen kyky ohjata ja koordinoita lapsiryhmän toimintaa ja leikkejä. (Suhonen 2015.) Luttisen (2006, 22) mukaan lapsiryhmän suosittu lapset omaavat hyvän mielikuvituksen, hyvän ilmaisukykyyn ja kyvyn kuunnella muita. Suositut lapset myös osaavat vaihtaa jouhevasti rooleja leikin sisällön muuttuessa. He hallitsevat impulssejaan ja muistuttavat toisia lapsia säännöistä sekä tekevät ehdotuksia hankalien tilanteiden selvittämiseksi (Pihlaja & Kontu 2001, 96.) Kaiken kaikkiaan sosiaalisesti taitavat ja toverisuosiota nauttivat lapset muodostavat palkitsevia vuorovaikutussuhteita yleensä kenen tahansa vuorovaikutuskumppanin kanssa, mutta on huomioitava, että vuorovaikutussuhde on eri yksilöiden välillä aina hieman erilainen. (Luttinen 2006, 22.)

4 Lapsi oppijana erilaisissa ympäristöissä

Monipuoliset ja rikkaat leikkiympäristöt lisäävät lapsen tutkivaa toimintaa. Kun lapsi saa itse vaikuttaa leikkiympäristön rakentumiseen ja muovautumiseen se tarjoaa lapsen kaikille aisteille koettavaa ja nähtävää. Kasvattajien on tärkeää uudistaa ja ylläpitää leikkiympäristöjä viihtyisinä sekä ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, jotta lasten leikit pääsevät kehittymään ja monipuolistumaan. Leikin kautta lasten vuorovaikutus kehittyy ja sosiaaliset taidot vahvistuvat. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 22-25.)

Varhaiskasvatuksen toiminnasuunnittelussa tulisi pystyä huomioimaan lapsen kasvu ja kehitys ja koko ympäristö sekä vuorovaikutus. On myös kiinnitettävä huomiota lasten vahvuuksiin ja tuen tarpeisiin, pienryhmien ja koko ryhmän toimintaan sekä huomioida ryhmädynamiikkaan

liittyviä tekijöitä. Kasvattajan omalla toiminnalla on myös valtava merkitys. Toiminnan suunnittelun ja toteutuksen pitää perustua ryhmän kasvattajien yhteisesti tehtyyn suunnitelmaan. (Koivunen & Lehtinen 2015, 97.) Lapsen suhde ympäristöön vahvistaa hänen identiteettiään tai tuo identiteettiin lapsen haluamaa muutosta. Identiteetin kehityksellä on keskeinen asema lapsen kasvussa. Lisäksi identiteetti tarkoittaa paikan löytämistä ja kuulumista johonkin. (Kumpulainen & Kronqvist 2011, 47-48.)

”Kasvamme kansalaisiksi ja yhteisön jäsenyyteen. Identiteetti ei ankkuroidu välittömään elinympäristöön, vaan se juurtuu tietoisuuteen oman kulttuurin ja yhteisön juurista ja historiasta.” (Kumpulainen & Kronqvist 2011, 47-48.)

Vanhan sanonnan mukaan ”Lapsen kasvattamiseen tarvitaan koko kylä”. Tämä sanonta kuvaa erinomaisesti sitä, miten ainutlaatuinen ja tärkeä lapsen kasvatustehtävä on ja kuinka asteittain lapsi sopeutuu omaan kulttuuriinsa, myös samalla erilaisiin tapoihin ja tottumuksiin. Kylässä elämiseen kuuluvat niin oppiminen, kasvatusta, kuin perustaitojen oppiminen sekä valmiudet osallistua erityyppisiin toimintoihin. Koko kylän yhteisö ottaa vastuuta kasvatustehtävästään ja jokainen osallistuu omalla tavallaan. Lapsesta kasvaa vähitellen kyläläinen ja hänen matkaansa tarttuu myös ajattelemisen, tapojen ja toimintojen peruseriaatteen, jotka hän oppii yhdessä aina sosiaalisesti toimimalla yhdessä toisten kanssa. Kylä -esimerkkiin voidaan helposti samaistaa oman perheen, suvun, lähiyhteisön näkökulma ja kasvatustajajärjestelmä voi toimia samalla periaatteella kuin kylä. Lapsen kasvuun ja kasvattamiseen tarvitaan koko yhteisön apua ja tukea. Lapsen tulee oppia pienin askelin, miten toisia tervehditään, miten tulee toimia, kun haluaa tehdä jotain yhdessä toisten kanssa, miten peseydytään, miten ruokailaan ja miten löydetään uutta tietoa. (Kumpulainen & Kronqvist 2011, 13-14.)

Suomalainen kasvatusta korostaa kuitenkin paljon vanhempien oikeutta lastensa kasvatukseen ja vanhempien ja kasvatustajien asiantuntijoiden kasvatustajajärjestelmän. Lasten varhaiskasvatuksessa on otettava huomioon jokaisen lapsen ja perheen erityistarpeet. Lisäksi tulee mahdollistaa perheiden osallisuus yhteisen varhaiskasvatustajajärjestelmän ja toiminnan kehittämiseen. Tavoitteena on, että kasvatusta tukee lapsen toimijuutta ja osallisuutta ja siten antaa mahdollisuudet osallisuuteen ja sitä kautta demokratiaan sekä lapsen oikeuksien kunnioittamiseen. (Kumpulainen & Kronqvist 2011, 14-15.) Oppimisympäristöjen rakentaminen on yhteistyötä. Se voi olla paikka tai tila, mutta se voi olla myös yhteisö, verkosto tai toiminta, joka tukee lapsen oppimista. Sillä tarkoitetaan erilaisia fyysisiä, teknisiä, sosiaalisia, kulttuurisia, kognitiivisia ja affektiivisia ympäristöjä, joissa oppiminen tapahtuu. (Kumpulainen & Kronqvist 2011, 45.)

Leikin avulla lapsen tarvittavat taidot ja valmiudet harjaantuvat monipuolisesti. Hyvällä leikkiympäristöllä on merkittävä rooli lapsen innostamisessa ja motivoimisessa työskentelemään,

harjoittelemaan ja kokeilemaan uusia taitoja. Monipuolisella leikkiympäristöllä voidaan tarjota lapselle monenlaisia haasteita taidoille, ajattelulle ja mielikuvituksellekin. Toimiva leikkiympäristö mahdollistaa erilaisten lasten ja eri oppimistyylien harjaantumisen. (VKK-Metro 2016.)

”Leikillinen oppimisympäristö rakentuu yhteisöllisyydelle, mielikuvitukselle, tarinallisuudelle, tunteille, fyysiselle aktiivisuudelle ja se alleviivaa mahdollisuuksia.” (VKK-Metro 2016.)

Kasvattajan rooli lapsen kehitystä edistävässä oppimis- ja kasvuympäristön luomisessa on merkittävä. Kasvattajalta edellytetään läsnäoloa, sitoutumista lapsen ominaiseen toimintaan. Kasvattajan ammattitaitoon kuuluvat hyvät vuorovaikutustaidot, pedagoginen sensitiivisyys ja ymmärrys. (VKK-Metro 2016.) Tällä tarkoitamme tilanneherkkyyttä ja kykyä aktivoida tai antaa autonomiaa lapselle erilaisissa ympäristöissä. Kun työskentelet kasvattajana innostuneella ja positiivisella työotteella, silloin myös lasten on helppo lähteä mukaan arjen kaikkiin toimintoihin. (VKK-Metro 2016.)

4.1 Esiopetusympäristö sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen oppimisen näkökulmasta

Esiopetuksessa oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, välineitä, yhteisöjä ja käytäntöjä, joilla tuetaan lasten kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristöt muodostavat pedagogisesti monenlaisia joustavia ja monitahoisia kokonaisuuksia. Oppimisympäristöissä on otettava huomioon myös lasten osaaminen, heidän kiinnostuksen kohteensa ja yksilölliset tarpeensa. Lisäksi on otettava huomioon esiopetuksen toteuttamisen periaatteet. Oppimisympäristöjä tulee kehittää niin, että ne edistävät vuorovaikutusta ja yhteisöllistä tiedon rakentumista. On tärkeää, että lapset saavat osallistua oppimisympäristöjen rakentamiseen. Silloin lasten ideat ja tuotokset näkyvät oppimisympäristöissä. Näin toimimalla tuetaan lasten osallisuutta ja annetaan heille onnistumisen kokemuksia, siten vahvistetaan vuorovaikutusta lapsen vertaisryhmän kanssa. Tieto- ja viestintäteknologiaa voidaan myös soveltaa eri oppimisympäristöissä. Toimivan oppimisympäristön tavoitteena on muodostaa lapsille kokonaisvaltainen oppimaisema, joka kannustaa aktiiviseen, yhteisölliseen ja itsenäiseen oppimiseen. (OPH 2005, 23-24.)

4.2 Esiopetuksesta kouluun

Koulun aloittaminen tuo lapselle uusia vaatimuksia. Yleensä lapset ovat innokkaita ja valmiita kohtaamaan uusia haasteita ja oppimaan uusia asioita. Koulun alkaessa lapset astuvat varhaislapsuudesta koululaisten joukkoon. On kuitenkin huomioitava, että lapset ovat yksilöitä ja kehittyvät eri tahtiin. Siinä missä toinen lapsi on kypsä koulutielle jo viisivuotiaana, toinen lapsi voi olla valmis koulutielle vasta kahdeksan vuoden iässä. (MLL 2016a.)

Varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen jatkumon. Esiopetukselle asetetut tavoitteet liittyvät sekä akateemisiin että sosiaalisiin taitoihin. Kansainvälisessä vertailussa Suomi on pärjännyt akateemisten tavoitteiden osalta hyvin. Ladonlahti, Naukkarinen & Saloviita (2010) mukaan sosiaaliset tavoitteet ovat kuitenkin jääneet vähemmälle huomiolle kuin akateemiset tavoitteet. Sosiaalisiin tavoitteisiin kuuluu muun muassa lapsen kasvaminen tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja erilaisuutta kunnioittavaksi sekä vastuuntuntoiseksi ja yhteistyökykyiseksi kansalaiseksi. Kuitenkin nykyään lisääntynyt kiusaaminen, liiallinen kilpailuhenkisyys ja toistuvat työrauhahäiriöt ovat merkkejä siitä, että sosiaalisten tavoitteiden toteutumista tulisi arvioida kriittisesti. (Ladonlahti, Naukkarinen & Saloviita 2010.) Jotta lapsi olisi valmis aloittamaan koulun, on hänellä oltava tiettyjä taitoja ja valmiuksia. Näitä taitoja ja valmiuksia on harjoiteltu ja hiottu esiopetuksessa. Vaikka lapsi ei olisikaan ”täysin valmis” koulun alkaessa, on kuitenkin lapsen itsetunnon kannalta suotavaa, että hän olisi riittävän valmis ja voisi uskoa selviävänsä koulussa. Mikäli vaatimukset ovat lapselle liian suuret ja tulee liikaa epäonnistumisia, saattaa se lannistaa lasta ja viedä ilon koulutyöstä. (MLL 2016a.)

Milloin lapsi on valmis aloittamaan koulun? Mitä lapsen täytyy hallita ja osata? Lapsen on kyettävä suoriutumaan itsenäisesti perustarpeista, joita ovat wc:ssä käynti, käsien pesu, syöminen, riisuminen, pukeminen ja takin ripustaminen naulakkoon. Lapsen on pystyttävä olemaan erossa vanhemmistaan koko koulupäivän ajan ja tarvittaessa toimimaan itsenäisesti myös koulupäivän jälkeen. Lapsen on tiedettävä, kuka aikuinen hänestä kulloinkin huolehtii. Lapsen on oltava myös fyysisesti valmis koulutyöhön. Fyysinen valmius tarkoittaa sitä, että lapsi jaksaa kulkea koulumatkan ja pystyy toimimaan koulussa. Ikätasoiseen fyysiseen valmiuteen kuuluvat riittävästi kehittyneet silmän ja käden yhteistyö sekä kynäote. Ilman näitä valmiuksia kirjoittamaan oppiminen on liian haastavaa. (MLL 2016a.)

Koulun alkaessa lapsen on oltava riittävän pitkäjänteinen ja hänen tulisi jaksaa keskittyä. Keskittymiskykyä edellyttävät paikoillaan istuminen ja tehtävien tekeminen. Keskittymiskykyä edellyttävät myös uusien asioiden ja ohjeiden vastaan ottaminen. Tämä taas edellyttää, että lapsi ymmärtää puhetta ja osaa ilmaista itseään puhumalla. Lapsuuteen kuuluu olennaisesti leikkimällä oppiminen, mutta koulussa oppimisen painopiste siirtyy tietoiseen harjoitteluun ja opettelemiseen. Koulun alkuvaihe tuokin selvästi esille lasten kehityksen yksilöllisyyden ja mahdolliset oppimisvaikeudet. Lapsen on osattava odottaa ja malttaa vuorotella. Lapsen tulee myös sietää pettymyksiä ja turhaumia riittävän hyvin. Sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen osalta on tärkeää, että lapsi pystyy hakeutumaan muiden lasten seuraan ja pystyy toimimaan kavereiden kanssa. Lapsen tulee tottua uuteen opettajaan, hänen tapoihinsa sekä luokan ja koulun sääntöihin. Tämä saattaa vaatia aikaa ja voi olla aluksi haastavaa. Myös se, että

luokassa ei voi saada samalla tavoin yksilöllistä huomiota kuin esimerkiksi kahden kesken vanhemman kanssa saattaa olla lapselle haastavaa. Jotkut lapset, varsinkin herkemvät lapset, voivat pahoittaa mieltään, jos opettajan tyyli ohjata oppilaita tuntuu kovin ronskilta ja lapsi ei ole tottunut sellaiseen. (MLL 2016a.)

4.3 Lapsen kouluvalmiudet

Miten päiväkotien ja esikoulujen tulisi sitten ”valmentaa” lapsia koulua varten? Vantaan kaupunki on edelläkävijä koulujen, päiväkotien ja esikoulujen yhteistyön kehittämisessä. Vantaalla tehdyssä tutkimuksessa ensiluokkalaisten osaamista arvioitiin seitsemällä kognitiivisella tehtävällä. Näitä olivat muisti, tarkkuus, nopeus, ohjeen noudattaminen ja sääntöjen ymmärtäminen, analoginen päättelytaito sekä maailman hahmottaminen. (Gustavson, Hautamäki, Kupiainen, Marjanen & Vainikainen 2010, 11-12.) Lisäksi tutkimuksessa kartoitettiin ja arvioitiin lasten sosiaalisia valmiuksia ja oivaltavuutta. Sen lisäksi kartoitettiin lapsen työskentelytaitoja, muun muassa arvioitiin keskittymiskykyä sekä kykyä tulla toimeen vertaisten kanssa. Gustavson ym. (2010, 13.) määrittelevät oivaltavuuden innostukseksi ottaa asioista selvää ja kekseliäisyydeksi sekä ajattelukyvyksi uudenlaisissa tilanteissa. (Gustavson ym. 2010, 13.) Varsin huomion arvoista on se, että tutkimuksessa on tarkasteltu ensimmäisen luokan arviointituloksia myös päiväkotien ja esikoulujen näkökulmasta. Näin päiväkodit voivat peilata omaa toimintaansa suhteessa esiopetuksen tavoitteisiin. Näin voidaan päätellä, toteutuuko kouluksellinen tasa-arvo jo esiopetuksessa yhtä hyvin kuin Vantaan kouluissa. (Gustavson ym. 2010, 8.)

Lapsen on tärkeää oppia hyväksymään sosiaalisia peruspelisääntöjä suhteessa opettajaan ja toisiin lapsiin (Gustavson ym. 2010, 10). Nämä koulun ensimmäisen luokan perusvaatimukset huomioon ottaen esikoulun olisi nimenomaan toteutettava yksilöllistä edellä mainittujen taitojen ja kykyjen hiomista esikouluvuonna. Tutkimuksen (Gustavson ym. 2010, 64) mukaan lapset, joilla sosiaaliset- ja työskentelytaidot ovat esiopetusvuonna arvioitu ikätasoa heikomiksi, saavat niistä usein heikommat arviot myös ensimmäisellä luokalla. Myös kielelliset pulmat olivat yhteydessä työskentelytaitojen haasteisiin ensimmäisellä luokalla. (Gustavson ym. 2010, 64.)

4.4 Akateemiset taidot

Akateemisten taitojen osalta lapsen on ymmärrettävä, mitä vähentäminen ja lisääminen tarkoittavat sekä miten eri esineet voivat kuulua samanaikaisesti eri luokkiin. On hyvin tavalista, että lapsella on jokin koulukypsyyden osa-alue vahva ja joku toinen vaatii vielä harjoitusta. Koulussa ja kotona näitä valmiuksia kuitenkin edelleen harjoitellaan ja hiotaan sekä

tuetaan lasta hänen ensimmäisinä kouluvuosinaan. Jokainen lapsi on arvokas oma ainutlaatuinen persoonansa, joka kehittyy omassa tahdissaan. (MLL 2016a.) Lapsen innostus ja oppimisen halu on kuitenkin se pääasia ja aina tärkeämpää kuin osaaminen.

Grayn (2015) mukaan kovin varhain kehittyneet akateemiset taidot, kuten lukemaan oppiminen, voivat haitata lapsen sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen kehitystä. Tätä väitettä perustellaan tutkimuksessa sillä, että lapset oppivat parhaiten leikkimällä ja tavallisessa päiväkodissa heistä kasvaa onnellisempia koululaisia kuin akateemisia taitoja korostavissa päiväkodeissa. Tutkimukseen osallistuneet varhaiskasvatuksen ammattilaiset havaitsivat, että akateemisilla taidoilla rasitetut lapset olivat muita onnettompia. Heidän mukaansa esikouluikäisten lasten pitäisi saada oppia leikkimällä, pelaamalla sekä muihin ihmisiin ja ympäristöön tutustumalla. (Gray 2015.)

Tutkimuksessa tavallista esikoulua käyneet lapset pärjäsivät kaikissa sosiaalista kyvykkyyttä mittaavissa testeissä paremmin kuin akateemista oppia saaneet lapset. Tutkimuksen lopputulema oli se, että akateemisia taitoja painottavissa esikouluissa lasten sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot olivat heikompia. Myös sosiaaliin ja vuorovaikutustaitoihin liittyvä tunteiden käsitteleminen oli akateemisesti painottunutta esikoulua käyneille lapsille vaikeampaa. Myös Yhdysvalloissa on tehty vastaavanlainen tutkimus, joka antoi samansuuntaiset tulokset (Gray 2015). Lisäksi tämä tutkimus antoi yllättävän tuloksen sosiaalisesti kyvykkäiden lasten koulumenestyksestä. Nämä lapset saivat koulussa parempia arvosanoja monissa eri aineissa kuin akateemisia taitoja korostaneita päiväkoteteja käyneet lapset. (Gray 2015.) Toisaalta on huomioitava, että lapsen oma motivoitunut akateemisten taitojen opettelu on eri asia kuin se, jos niiden opettelu vaaditaan ulkopuolelta.

4.5 Lasten toimijuuden tukeminen

Lasten toimijuutta tukevien oppimisympäristöjen ominaisuuksina voidaan Landin ja Hannafinin (2000) tutkimuksien perusteella ottaa huomioon viisi erilaista näkökulmaa, jotka ovat psykologinen, pedagoginen, tekninen, kulttuurinen ja käytännöllinen näkökulma. (Kumpulainen & Kronqvist 2011, 46.) Psykologisella näkökulmalla tarkoitetaan lapsen ajattelun ja oppimisen perusluonnetta. Lapsen käsitykset oppimisesta ja oppimaan oppimisesta liittyvät osaksi psykologista näkökulmaa. Pedagoginen näkökulma korostaa niitä tarjoumia ja mahdollisuuksia sekä toimintoja, joita oppimisympäristössä on lapsille tarjolla. (Kumpulainen & Kronqvist 2011, 47.) Hyvä oppimisympäristö saa lapsen itse oivaltamaan mitä mahdollisuuksia toimintaympäristöstä avautuu lapsen oman mielikuvituksen kautta ja mitä siellä on mahdollista toteuttaa. Pedagogisessa yhteydessä tarjouma tarkoittaa sitä, millaisia oppimiseen tai toimintaan liittyviä mahdollisuuksia lapsi havaitsee oppimisympäristössä. Tekninen näkökulma tarkoittaa oppimisympäristön välineistöä, kuten esimerkiksi tietokoneita joita lapsi voi osana toimintaansa tai leikkiään käyttää. Kulttuurisella näkökulmalla viitataan lasten niin yhteisölliseen, paikalliseen

kuin globaaliinkin vuorovaikutukseen liittyvään toimintaan. Sillä viitataan oppimisympäristöjen erilaisuuteen, jotka määrittävät kulttuuriset säännöt, tavat ja normit. Ne mahdollistavat asioita, mutta myös vaikuttavat lasten leikkiin, oppimiseen ja toimintaan. Käytännönläheinen näkökulma käsittää käytettävissä olevat resurssit ja tilat sekä tekniikan asettamat rajat ja mahdollisuudet. Tämä näkyy jokapäiväisessä toiminnassa suhteessa oppimisympäristöön, kuten päivähoidossa tai esikoulussa. (Kumpulainen & Kronqvist 2011,47.)

4.6 Vanhemmat osallisina varhaiskasvatuksessa

Lapsen perheen ja päivähoiton välinen toimiva vuorovaikutus on lähtökohta laadukkaalle varhaiskasvatukselle ja yhteistyölle perheiden kanssa. Tämä yhteistyö vaikuttaa merkittävästi lapsen kehitykseen ja hänen kasvunsa tukemiseen. Vanhemmat tuovat varhaiskasvatusympäristöön omat kulttuuriset taustansa ja arvonsa, rooli-odotuksensa, luonteensa, vuorovaikutustaitonsa ja tietonsa lapsestaan. Päivähoiton ammattikasvattajat tuovat varhaiskasvatusympäristöön vastaavasti oman kulttuurinsa lisäksi ammatilliset taitonsa ja tietonsa. Lapsen kehitys, tavat ja tottumukset muokkaantuvat kodin ympäristössä, josta ne siirtyvät varhaiskasvatusympäristöön. Päivähoiton varhaiskasvatuksen laadukas sisältö ja kasvattajien yhteneväinen toiminta vaikuttavat vastaavasti lapsen käyttäytymiseen kotona. Kasvattajien ja perheen välinen yhteistyö tukee ja tehosta parhaimmillaan lapsen kehitystä. (Leinonen, Purola, Rautavaara-Hämäläinen & Venninen 2011, 5-6.)

Tutkimuksen (Kronqvist & Jokimies 2008, 15) mukaan vanhempien osallisuutta päivähoitoon pidetään tärkeänä varhaiskasvatuksen laadun edistäjänä. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että vanhempien osallisuudella voidaan ennaltaehkäistä mahdollisia myöhempiä ongelmia. Kun lasta tuetaan koulunkäynnin alkaessa, sillä voidaan helpottaa syrjäytymisuhan alla olevien lasten parempaa integroitumista päivähoitoon ja kouluun. Vanhempia voidaan osallistaa erilaisilla menetelmillä, kuten aktivoimalla heitä yhteistyöhön oma-aloitteisesti esimerkiksi vanhempainyhdistyksen kautta. Vanhempien näkemysten ja mielipiteiden kuuleminen kuuluu osana laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Laadukkaan varhaiskasvatuspalvelun suunnittelijoiden ja toteuttajien on otettava huomioon vanhemmat ja heidän näkemyksensä. Kun vanhemmat otetaan mukaan varhaiskasvatuksen kehittämistyöhön, se vaikuttaa väistämättä varhaiskasvatuksen työkäytänteisiin ja työkulttuuriin. Tämä on vaativa ja aikaa vievä prosessi. (Kronqvist & Jokimies 2008, 15.)

5 Aiemmat tutkimukset

Löytämämme aikaisemmat tutkimukset opinnäytetyömme aiheesta keskittyivät yksinomaan joko sosiaaliin- ja vuorovaikutustaitoihin tai vanhempien osallisuuteen. Emme löytäneet tutkimuksia, joissa olisi tutkittu näitä kahta yhdessä. Aikaisemmista tutkimuksista on kuitenkin ollut suurta hyötyä meille tämän opinnäytetyön tekemisessä.

Vilja Laaksonen on tutkinut väitöskirjassaan lasten vuorovaikutustaitoja. Hänen mukaansa (Viljanen 2010, 6) lapsi omaksuu arvoja ja asenteita ja rakentaa käsitystä itsestään nimenomaan vertaissuhteissa. Nämä vertaissuhteet ovat lapselle merkittäviä ja hän tarvitsee niitä kehityksensä tueksi. Näitä taitoja ovat Laaksonen (2010, 6) mukaan muun muassa

ongelmanratkaisutaidot, toiselle jakaminen ja yhteistyö muiden lasten kanssa. Edellä mainitut taidot ovat tärkeitä jo alle kouluikäiselle lapselle. Vuorovaikutustaidot kehittyvät vertaissuhteissa. Mikäli lapsi syrjäytyy vertaisryhmästä, siitä saattaa syntyä negatiivinen kierre, joka ylläpitää tiettyä sosiaalista asemaa lapsiryhmässä. Laaksonen (2010, 6) mukaan näiden taitojen tutkiminen auttaa tunnistamaan myös mahdollisia riskitekijöitä. Jo varhaiskasvatuksessa voidaan vaikuttaa näihin pulmiin. Vertaisten hyväksyntä ja torjunta ovat tärkeitä elementtejä lasten vuorovaikutussuhteissa. Jo päivähoitoikäisten lasten välisissä suhteissa voidaan nähdä hierarkkisia piirteitä. Lasten ryhmärakenteet eivät kuitenkaan ole vielä vakiintuneita varhaiskasvatusvaiheessa. Tämä onkin otollista aikaa edellä mainittujen taitojen kehittymisen tukemiseen. (Laaksonen 2010, 5-6.)

Vilja Laaksonen (2012) on lisäksi tutkinut lasten vuorovaikutustaitoja ja osallistumista vertaisryhmässä. Hänen tutkimuksensa on katsaus monitieteiseen tutkimuskirjallisuuteen. (Laaksonen 2012, 3.) Päiväkoti-ikäiselle lapselle on tärkeää päästä toimimaan ja osallistumaan oman vertaisryhmänsä toimintaan aktiivisena jäsenenä. Ryhmässä toimiminen edellyttää vertaisten hyväksyntää. Ongelmaratkaisu, yhteistyö ja taito asettua toisten asemaan ovat alle kouluikäiselle lapselle tärkeitä taitoja hallita jo ennen kouluun siirtymistä. Lasten sosiaalinen taitavuus näkyy päivähoiton arjessa muun muassa leikkutilanteissa. Se välittyy lapsen neuvottelutaidon tai toisten huomioonottamisen kautta. Lasten sosiaalisesti taitavaa käyttäytymistä ja kykyä toimia onnistuneessa vuorovaikutuksessa toisten kanssa, on tutkittu paljon muun muassa sosiaalisen kompetenssin, sosiaalisten taitojen, vertaissuhdetaitojen ja viestintätaitojen erilaisilla käsitteillä. Lapselle päiväkotitoiminta on ensimmäinen yhteisö, jossa hän saa harjoitusta ja kokemuksia yhteisön jäsenyydestä. Leikin kautta 4-7 vuotias lapsi osallistuu erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin ja lapsen läheiset vuorovaikutussuhteet muovautuvat kuvitteellisen leikin ympärille. Kun lapsi osallistuu vertaisryhmänsä toimintaan, hän oppii toimimaan taitavasti erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. (Laaksonen 2012, 4-5.)

Pääkaupunkiseudun päiväkodeissa on tehty tutkimus lasten vanhempien ja henkilökunnan osallisuudesta (Leinonen ym. 2011, 1). Tässä tutkimuksessa on haettu vastausta siihen, miten päiväkotien kasvattajat arvottavat omaa osallisuuttaan työyhteisössä. Samassa tutkimuksessa tarkasteltiin myös vanhempien käsityksiä osallisuudesta. Vanhempien osallisuus on viime aikoina ollut paljon esillä, varsinkin kun pyritään kehittämään kasvatuskumppanuutta. Tämän tutkimuksen tuloksena vanhempien osallisuus ilmenee selvimmin lapsen päivittäisissä tuonti-

ja hakutilanteissa tapahtuvan keskustelun muodossa. Tutkimuksen mukaan muutostoiveet kohdistuivat tiedonkulkuun. Henkilökunnan osalta tutkimuksen tuloksista ilmeni, että kasvatajat toivoivat enemmän päiväkodin sisäisiä yhteisiä juhlia ja tapahtumien järjestämistä. Lisäksi haluttiin muutoksia oppimisympäristöihin ja pedagogiikkaan. (Leinonen ym.2011, 4).

Jenna Metsola (2016) on tutkinut vanhempien osallisuutta sekä tarkastellut sitä varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkökulmista. Vanhempien osallisuuden lapsen varhaiskasvatuksessa on havaittu edistävän lapsen oppimista. Tästä huolimatta tutkimus vanhempien osallisuudesta Suomessa on melko vähäistä. Olemme myös omaa tutkimusta tehdessämme havainneet, että vanhempien osallisuutta päivähoidon suunnittelussa ja toteuttamisessa on tutkittu varsin niukasti. Metsolan (2016, 4) tutkimuksen mukaan osallisuutta arjessa tapahtui päivittäisissä kohtaamisissa päivähoitoon vienti- ja hakutilanteissa. Muutoin osallisuus oli niukkaa. Vanhempien osallisuus varhaiskasvatuksessa onkin aiheena erittäin ajankohtainen, sillä vuonna 2015 voimaan tulleeseen varhaiskasvatukseen on sisällytetty lakipykälä vanhempien osallisuudesta ja vaikuttamismahdollisuuksista lapsen varhaiskasvatuksessa. Tätä lakipykälää ei ollut edeltävässä päivähoitolaissa. Lakipykälän mukaan lapsen varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa on otettava huomioon lapsen ja vanhempien näkemykset sekä säännöllisesti tarjottava heille mahdollisuus osallistua kehittämis- ja arviointityöhön (Varhaiskasvatustalaki 7 b §).

Opetushallitus antoi mahdollisuuden kaikille kansalaisille vaikuttaa uuden 2017 varhaiskasvatussuunnitelman perustetyöhön. Kommentointi tapahtui verkkokommentoinnin muodossa ja se oli avoinna 2.11-23.11.2015 ajalla. Verkkokommentteja tuli yhteensä 378 kappaletta. Niistä suomenkielisiä oli 333 ja ruotsinkielisiä 45 kappaletta. Verkkokommentoinnin alueina olivat varhaiskasvatuksen hyvät käytännöt ja kehittämiskohteet sekä osallisuus. Lisäksi pyydettiin myös näkökulmia siitä, minkälaisia tulevaisuuden taitoja ja valmiuksia lasten olisi tärkeä saada harjoitella jo varhaiskasvatuksessa. Yhtenä osa-alueena oli vanhempien osallisuus varhaiskasvatuksessa. Kyselyn vastaajina toimivat huoltajat, lapset, varhaiskasvatuksen henkilöstö ja kaikki, jotka olivat kiinnostuneita varhaiskasvatuksen kehittämisestä. (OPH 2016, 2.) Opetushallitus selvitti vanhempien näkökulmia osallisuudesta. Vanhemmat painottivat seuraavia asioita:

- *”Perheiden osallistaminen varhaiskasvatuksen arkeen erilaisin keinoin (esimerkiksi toiminnalliset vanhempainillat, Facebook, nettikyselyt, omat kotisivut, kuukausikirjeet, yhteiset tapahtumat, talkoot).”*
- *”Enemmän avointa vuorovaikutusta, yhteistä keskustelua kasvatuksellisista periaatteista, lapsen elämän jakamista päivittäin.”*
- *”Vanhempien mielipiteiden arvostaminen, aito kiinnostus ja kuuleminen.”*

- ”Vanhemmilla tulee olla tietoa omista vaikuttamisen mahdollisuuksista.” (OPH 2016, 7.)

Omassa tutkimuksessaamme saimme myös vastaavanlaisia tuloksia vanhempien osallisuudesta (ks. 8.3 Vanhempien ja kasvattajien näkemyksiä osallisuudesta s. 57)

6 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme on tutkimuksellinen ja perustuu vanhemmilta sekä varhaiskasvattajilta keräämiimme näkemyksiin vuorovaikutuksellisten ja sosiaalisten taitojen merkityksestä esiopetuksessa. Toteutimme opinnäytetyömme Vantaalaisessa päiväkodissa. Toimeksiantajamme oli Vantaan kaupunki. Kumppaneina toimivat myös lasten vanhemmat ja vantaalaisen päiväkodin esiopetuksen varhaiskasvattajat. Halusimme tutkimuksessaamme selvittää, kuinka suuri rooli on lasten kodilla ja kasvuympäristöllä sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen kehittymiseen sekä muotoutumiseen varhaislapsuudessa.

Tutkimuskysymyksemme ovat muokkaantuneet perehtyessämme tarkemmin aiheemme tietoperustaan. Olemme tutkimuksessaamme perehtyneet seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Miten lapsen koti- ja varhaiskasvatusympäristö vaikuttavat ja tukevat yhdessä lapsen sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä?
 - a. koti; vanhempien osallisuus
 - b. varhaiskasvatusympäristö
- 2) Miksi on tärkeää, että lapsen hyvät sosiaaliset- ja vuorovaikutustaidot ovat kehittyneet ennen kouluun siirtymistä?
 - a. kotiympäristö
 - b. varhaiskasvatusympäristö
- 3) Miten varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmat tukevat näiden taitojen kehittymistä? Kasvuympäristöön luemme mukaan vanhempien asenteet, arvot, tavat toimia erilaisissa arjen tilanteissa sekä vanhempien koulutustaustan.

Edellä esitetyt tutkimuskysymykset ovat mielestämme tärkeitä, sillä tänä päivänä varhaiskasvatuksessa painotetaan vahvasti matemaattisia ja lukemisen taitoja, mutta sosiaalisten taitojen merkitys on jäänyt hieman taka-alalle. Esimerkiksi Opetushallituksen Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (OPH 2011) ja Vantaan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelmassa (Vantaa 2012) sivutaan sosiaalisia taitoja hyvin suppeasti. Viimeisimmässä opetussuunnitelmassa (OPH 2015) on kiinnitetty huomiota sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen vahvista-

miseen. Esiopetuksessa lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä seurataan ja tuetaan yksilöllisesti. Samalla lapsen minäkäsitys vahvistuu arvostavan vuorovaikutuksen, monipuolisten oppimiskokemusten ja kannustavan palautteen keinoin (OPH 2015.) Kun lapsi kokee varhaislapsuudessaan ja nuoruudessaan myönteisiä tunteita, turvallisuutta, kiintymystä ja yhteenkuuluvuutta muiden kanssa sekä rakentavaa vuorovaikutusta, hänen sosiaaliset taitonsa kehittyvät. (Juusola 2011, 32.) Mielestämme onkin aiheellista kysyä, millaiset sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot ovat tärkeitä lapsen siirtyessä kouluun. Pidetäänkö tärkeämpänä lapsen kehittyneitä luku- ja kirjoitustaitoja vai sosiaalisia taitoja. Sosiaaliin taitoihin liittyy muun muassa kyky jakaa asioita ja ottaa toiset huomioon.

7 Opinnäytetyön toteutus

Aloitimme tutkimuksemme perehtymällä aihepiirimme kirjallisuuteen ja ajankohtaiseen tietoon mediassa. Sen jälkeen pohdimme ja rajasimme tutkimusongelmaa, minkä pohjalta määrittelemme käsitteet ja valitsemme tutkimusasetelman. Sen pohjalta laadimme kyselylomakkeet vanhemmille ja kasvattajille. Tarkoitus on, että kustakin perheestä vastataan yhdellä lomakkeella. Kasvattajat vastaavat kyselyyn omalla tutkimuslomakkeella. Opinnäytetyömme tutkimuslomakkeessa oli pääosin strukturoituja sekä monivalintakysymyksiä, joiden avulla halusimme selvittää kokonaiskuvan sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen merkityksestä. Tutkimuslomake sisälsi myös avoimia kysymyksiä, joilla pyrimme selvittämään vastaajien henkilökohtaisia näkemyksiä sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen huomioimisesta esiopetuksessa ja lapsen kotiympäristössä. Perustelemme avoimet kysymykset sillä, että saamme vastauksista kokonaisvaltaisemman kuvan ja käsityksen sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen merkityksestä. Näin toimimalla kartoitamme vanhempien arvopohjaa suhteessa tutkimuskysymyksiimme.

Aikataulullisesti päämääränämme oli saada kysely ja vastausten käsittely toteutettua elokuun 2016 loppuun mennessä. Varasimme lomakkeen palauttamiselle aikaa 14 arkipäivää. Tutkimuspäiväkodissämme on kaksi esiopetusryhmää, joissa on yhteensä 34 esikoululaista. Toisessa esiopetusryhmässä on 21 lasta ja toisessa 13 lasta. Ryhmien lapsista osa käy ainoastaan esiopetuksessa ja osa esiopetuksen lisäksi päivähoitossa. Ryhmissä on yhteensä neljä lastentarhanopettajaa ja kaksi lastenhoitajaa. Käytimme SPSS-ohjelmaa analysoidessamme keräämäämme kyselyaineistoa tutkimustulostemme käsittelyn tukena. Avoimien kysymysten kohdalla käytimme laadullisen tutkimuksen aineistolähtöistä analyysiä.

Kartoitimme opinnäytetyössämme lasten vanhempien ja varhaiskasvattajien näkemyksiä sosiaalisista- ja vuorovaikutustaidoista. Opinnäytetyömme aineistosta saatuja tuloksia voidaan käyttää jatkossa laadukkaan varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja kehittämiseen Vantaan kaupungissa. Asetimme tavoitteeksemme vertailla vanhempien ja varhaiskasvatuksen kasvatta-

jien näkemyksiä sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen kehittymisestä. Aineistomme varsinainen käsittely aloitettiin kuvailemalla tutkimuksemme muuttujia taulukoiden ja kuvioiden avulla. (Heikkilä 2014, 142.) Aineistolähtöinen analyysi sopi tutkimukseemme, sillä tarvitsemme monipuolisesti perustietoa tutkimuskohteestamme. (Eskola & Suoranta 2008, 19). Tutkimuksemme oli osittain teoriasidonnainen, sillä aineiston analyysi ei suoraan tai yksinomaan perustunut teoriaan. (KvaliMOTV 2015.) Etsimme aineistosta tehdyille löydöksille tukea tulkin-taan sekä teoriasta että aikaisemmista tutkimuksista.

Pyrimme tutkimuksessamme selvittämään asettamamme tutkimuskysymykset mahdollisimman tarkasti sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia menetelmiä hyödyntäen. Selvitämme vanhempien ja varhaiskasvattajien näkemyksiä, jolloin saamme tarpeellista tietoa esimerkiksi kehittämistyön pohjaksi. Valitsimme kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusta yhdistävän menetelmätriangulaation sen vuoksi, että se sopii hyvin toiminnan kehittämiseen, vaihtoehtojen etsimiseen ja ennen kaikkea sosiaalisten ongelmien tutkimiseen. Viinamäen (2007, 175-176) mukaan triangulaatiotutkimuksessa jokaisella näkökulmalla on yhtä merkittävä rooli, jotta tutkimuksen tavoitteet toteutuisivat. On tärkeää huomioida se, että kyse on saman ilmiön eri puolien tutkimisesta. (Viinamäki 2007, 175-176.)

Viinamäen (2007, 175-176) mukaan tarkastelunäkökulmien lukumäärän ja sisällön tulee perustua tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi rakennettuun tutkimusasetelmaan. Tutkimusasetelma määrittää sen, sovelletaanko tutkimuksessa samanaikaisesti yhtä triangulaatiotyyppiä vai niiden erilaisia kombinaatioita. Triangulatiivisen tutkimusasetelman soveltamisessa perustavoite on tutkimuksen luotettavuuden lisääminen ja kokonaisvaltaisen kuvan saaminen. (Viinamäki 2007, 175-176.)

7.1 Kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus

Opinnäytetyömme perustuu pääosin määrälliseen eli kvantitatiiviseen tutkimukseen, mutta siinä esiintyy myös laadullisia eli kvalitatiivisia piirteitä. Tutkimustamme voidaan nimittää myös tilastolliseksi tutkimukseksi, sillä olemme tarkastelleet muuttujien jakaumia ja laske-neet tunnuslukuja. Tämä on edellyttänyt riittävän suurta ja edustavaa otosta tutkimissamme esiopetusryhmissä. Havainnollistamme kvantitatiivisia tuloksia kuvioin. Selvitämme myös eri asioiden välisiä riippuvuuksia. (Heikkilä 2014, 15.)

Pääosin kvalitatiivinen tutkimus ymmärretään aineiston ja analyysin muodon kuvaukseksi. Kvalitatiiviseen aineistoon voidaan soveltaa erilaisia lukutapoja. Kvalitatiivisessa tutkimuk- sessa voidaan erottaa ”laadullisen aineiston käsittely ja ”aineiston laadullinen käsittely”. Näi- den rajat eivät kuitenkaan ole selkeät. (Eskola & Suoranta 2008, 13.) Laadullisella aineistolla

tarkoitetaan karkeasti aineistoa, joka on tekstin muodossa. Parhaimmillaan tutkimussuunnitelma elää koko tutkimusprosessin mukana. Kvalitatiivisilla menetelmillä pyritään saavuttamaan ilmiöiden perusluonne. (Eskola & Suoranta 2008, 15-16.)

”Tutkimussuunnitelmaa tai jopa tutkimusongelman asettelua saattaa joutua tarkistamaan aineistonkeruun kuluessa ja tutkielman kirjoittaminen voi vaatia palaamista alkuperäiseen aineistoon” (Eskola & Suoranta 2008, 16).

Näin myös meidän tutkimushankkeemme eteni kvalitatiivista aineistoa käsiteltäessä ja analysoitaessa. Tutkimusaineistoon palattiin useaan kertaan ja siitä oli jokaisella kerralla havaittavissa uusia määritelmiä, jotka sitten rajasimme tarkasti tutkimuskysymyksiimme soveltuviksi. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskitytään usein pieneen määrään tapauksia ja ne pyritään analysoimaan mahdollisimman tarkasti (Eskola & Suoranta 2008, 18). Tutkimuksemme kohteena oli etukäteen määritelty eli harkinnanvarainen otanta. Otantamme koostui Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen esiopetuksen lasten vanhemmista ja heidän varhaiskasvattajistaan.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on kyse aineistolähtöisestä analyysistä, joka yksinkertaisimmillaan merkitsee teorian rakentamista empiirisestä aineistosta käsin. Aineistolähtöinen analyysi on tarpeellista tutkimuksessamme, sillä tarvitsemme perustietoa tutkimuksemme kohteena olevasta ilmiöstä ja sen olemuksesta. (Eskola & Suoranta 2008, 19.) Tutkimuksemme kannalta oli tärkeää ensin selvittää kvalitatiivisen tutkimuksen keinoin vanhempien ja kasvattajien henkilökohtaisia arvoja, asenteita ja näkemyksiä sosiaalisista- ja vuorovaikutustaitoista. Näin toimimalla pystyimme peilaamaan niitä teoriaan ja muihin samankaltaisiin tutkimuksiin.

7.2 Aineistonkeruu ja raportointi

Haluamme tutkimuksessamme raportoida ryhmien välisiä vastuseroja ja yhtäläisyyksiä keskiarvojen ja varianssianalyysien avulla. Ryhmämme ovat lasten vanhemmat (N = 21) ja päiväkodin kasvattajat (N = 4). Mielipidemuuttujamme ovat järjestysasteikon tasoisia muuttujia. Riippumattomina muuttujina käytämme vanhempien ja kasvattajien arvoja sekä asenteita suhteessa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen tärkeyteen. Lasten kohdalla käytämme riippumattomana muuttujana sukupuolta. (Heikkilä 2014, 239-245.)

Tutkimuksemme aineiston koko, erityisesti päiväkodin kasvattajien kohdalla oli pieni, joten emme ole tietosuojaan ja yksityisyydensuojan vuoksi voineet jakaa tätä aineistoa alaryhmiin taustamuuttujien, kuten koulutustaustan, varhaiskasvatuksen työkokemuksen tai iän mukaan. Voimme kuitenkin yhteenvetona todeta, että kyselyyn vastanneet kasvattajat ovat kaikki koulutukseltaan päteviä, ammatillisesti kokeneita ja naisia. Tutkimuksemme esiopetusikäisistä lapsisista fyysisistä liikuntaa harrasti 86 %. Kysyimme myös median osuutta esiopetusikäisten

lasten elämässä sisältäen vaihtoehdot: televisio, tietokone, älypuhelin ja tabletti. Tuloksista kävi ilmi, että lapsista 71 % katsoi televisiota päivittäin. Seuraavaksi suurin lasten käyttämänä mediaväline oli tabletti.

Lasten vanhempien aineisto on isompi, mutta se on lähes kaikissa tarkasteluissa jaettu tyttöjen ja poikien alaryhmiin. Tällöin aineisto pieneni kokoluokkaan 11 havaintoa tyttöjen kohdalla ja 10 havaintoa poikien kohdalla. Siten tässäkin aineistoissa emme pystyneet hyödyntämään kaikkia taustamuuttujia tarkemmissa analyyseissä. Yhtenä piirteenä vanhempien aineistosta voidaan todeta, että yli puolella lapsista ei ollut sisaruksia. Toisena tuloksena nostaisimme esille, ettei vanhempien koulutustausta vaikuttanut vanhempien näkemyksiin. Sovellamme avoimiin kysymyksiin kvalitatiivista tutkimusta, sillä tämän osion viitekehys on väljempi kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Tutkimustehtävämme muokkaantuivat tutkimuksemme edetessä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 150.)

7.3 Aineiston analyysi

Aineiston analysointi aloitettiin lukemalla niin kvantitatiivisen kuin kvalitatiivisen tutkimuksen osiot läpi ja merkitsemällä sekä numeroimalla kaikki lomakkeet käsin. Sen jälkeen jatkoimme aineiston käsittelyä syöttämällä kvantitatiivisen osion vastaukset SPSS-ohjelmaan. Tämä toteutettiin samanaikaisesti niin vanhempien kuin kasvattajien lomakkeiden osalta. Vanhempien ja kasvattajien vastauksista koottiin omat kuviot jatkokäsittelyä varten. Vastauksissa oli osittain puutteita, jotka johtuivat joko vastaamatta jääneistä kohdista tai liian usean vaihtoehdon valitsemisesta kysymykseen. Sen takia jouduimme hylkäämään osan vanhempien sekä kasvattajien vastauksista. Pääosin avoimiin kysymyksiin vastattiin hyvin ja kattavasti.

Vanhempien kuten kasvattajienkin kvantitatiivisten tulosten kohdalla tarkasteltiin tuloksia lähemmin kuvioiden ja lukujen kautta. Kyselomakkeessamme oli mahdollista vastata muun muassa erilaisten ympyröitävien vaihtoehtojen, kuten tärkeänä, melko tärkeänä ja ei niin tärkeänä valintojen kautta. Lisäksi oli mahdollista vastata kyllä ja ei vaihtoehdoilla. Käytimme tutkimuksessamme vanhempien sekä kasvattajien kohdalla asenneasteikkoa, jonka vaihtoehtoina oli muun muassa: toteutuu hyvin, toteutuu melko hyvin, toteutuu vaihtelevasti tai ei toteudu lainkaan vaihtoehtojen kautta. Heikkilän (2014, 51) mukaan Likertin asteikkoa käytetään paljon mielipideväittämissä. Likertin asteikko on useimmiten 4- tai 5-portainen järjestysasteikon tasoinen asteikko. (Heikkilä 2014, 51.) Tutkimuksessamme käytettiin Likertin asteikkoa, jonka ääripäinä olivat toteutuu hyvin ja ei toteudu lainkaan vaihtoehdot. Tutkimuslomakkeet sisälsivät lisäksi myös monivalintakysymyksiä, joihin vastaaja saattoi valita useamman kuin yhden vastauksen.

Kvantitatiivinen analyysi pyrkii selvittämään muun muassa eri ilmiöiden välisiä syy-seuraussuhteita sekä ilmiöiden välisiä yhteyksiä. Kvantitatiivisella analyysillä voidaan myös selvittää

ilmiöiden yleisyyttä ja esiintymistä numeroiden sekä tilastojen avulla. Kvantitatiiviseen analyysiin sisältyy paljon erilaisia laskennallisia ja tilastollisia menetelmiä. (KOPPA 2015.) Tutkimuksessamme käytettiin suljettuja kysymyksiä, joiden tarkoituksena oli vastausten käsittely yksinkertaistaminen ja tiettyjen virheiden torjunta. Kun tarjosimme vastaajille valmiit vastausvaihtoehdot, niin tällöin vastaaminen ei esty kielivaikeuksien tai tulkintavaikeuksien takia. Lisäksi vaihtoehtoihin vastaamalla voi myös antaa moittivia tai arvostelevia vastauksia. (Heikkilä 2014, 49.)

Kvantitatiivisen aineiston lisäksi saimme sen sisältämistä avoimista kysymyksistä kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston analysointavaksi. Kvalitatiivisen tutkimuksen osuus aloitettiin teemoittelemalla kysymykset yläotsikoiden mukaan. Yläotsikoiden alle lisäsimme samaan teeman kuuluvien kysymysten vastaukset alaotsikoiksi. Vanhempien osalta teemat olivat: taustatiedot, sosiaaliset- ja vuorovaikutustaidot sekä ryhmätyötaidot ja osallisuus. Kasvattajien teemat olivat: akateemiset taidot, sosiaaliset- ja vuorovaikutustaidot sekä ryhmätyötaidot, yksilöllisyys ja osallisuus. Vanhempien ja kasvattajien osalta toimittiin samoin kvalitatiivisen aineiston kohdalla. Molempien kyselylomakkeiden kohdalla yhdistettiin avoimet vastaukset toisiinsa, jonka jälkeen ne koottiin yhteen ja kirjoitettiin auki. Kvalitatiivisen tutkimuksen kohdalla oli havaittavissa muutamia puutteita, jotka johtuivat vanhempien ja kasvattajien vastaamatta jääneistä kohdista.

Käytimme tutkimuksessamme triangulaatiotutkimusta, koska se sopii hyvin erilaisten aineistojen, teorioiden ja monipuolisten menetelmien välineeksi. Tämän menetelmän käyttö on perusteltua siksi, että yksittäisellä tutkimusmenetelmällä on haasteellista saada täysin kattavaa ja monipuolista kuvaa tutkimuskohteesta. Näin myös tutkimuksen luotettavuus paranee, kun menetelmänä käytetään useampaa vaihtoehtoa. (Eskola & Suoranta 2008, 68.) Menetelmätriangulaation ominaisuuksiin kuuluu, että tutkimuskohdetta voidaan tutkia useilla erilaisilla aineistonhankinta- ja tutkimusmenetelmillä: yhdistämällä kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen voidaan saada monipuolisia tuloksia tutkimuksen kannalta. (Eskola & Suoranta 2008, 70-71.)

Tutkimuksemme otanta koostui kahdesta esiopetusryhmästä, joissa on yhteensä 34 lasta ja 6 kasvattajaa. Tutkimuslomakkeita vietiin tutkimuspäiväkodille 34 kappaletta vanhempien osalta ja 6 kappaletta kasvattajien osalta. Lopullinen otanta koostui palautetuista 21 vanhempien lomakkeista ja 4 kasvattajien lomakkeista. Vastausprosentti oli vanhempien osalta 60 % ja kasvattajien osalta 66,7 %.

7.4 Tutkimuksen eettisyys- ja luotettavuus

Haimme tutkimusluvan Vantaan kaupungilta. Noudatimme Vantaan kaupungin ohjeita ja sääntöjä opinnäytetyötä tehdessämme. Otimme eettiset periaatteet huomioon jo kyselylomaketta

laatiessamme, jotta jokaisen vanhemman ja perheen yksityisyydensuoja säilyi. Kiinnitimme huomiota siihen, ettei tuloksista voi suoraan eikä välillisesti tunnistaa yksittäistä henkilöä tai perhettä. Siksi emme kertoneet opinnäytetyömme tuloksissa päiväkodin nimeä. Tutkimukssamme kysely tapahtui nimettömästi palauttamalla kyselylomake lukittuun palautuslaatikkoon. Ensiksi tiedotimme vanhempia viemällä infotiedotteen päiväkodille. Siitä viikon kuluttua veimme kyselylomakkeet päiväkodille jakamalla ne lasten lokeroihin. Ohjeistimme heitä palauttamaan kyselyn päiväkodille tekemäämme lukolliseen palautuslaatikkoon. Näin toimimalla salassapitovaatimukset ja yksityisyyden suoja toteutuivat tutkimukssamme hyvin. Kiinnitimme huomiota siihen, missä ja millä tavoin käytämme saamaamme opinnäytetyömme materiaalia.

Pyrimme etukäteen välttämään ja tunnistamaan eettiset ongelmat, joita tutkimuksemme aikana saattaisi ilmetä. (Eskola & Suoranta 2008, 52-57.) Otimme huomioon jo kyselylomaketta laatiessamme, että noudatamme hyviä eettisiä periaatteita. Muun muassa lähdimme tekemään tutkimusta avoimin mielin ilman ennakkokäsityksiä. Tutkimuksemme valmistuttua, kiinnitimme huomiota siihen, ettei tuloksista voi päätellä, että kuka oli vastaaja tai mistä päiväkodista lapset olivat. Tutkimuksemme valmistuttua ja kun se on luovutettu toimeksiantajalle, lomakkeet hävitetään silppuamalla.

Pyrimme tutkimukssamme tarkkuuteen, jotta tehdyt johtopäätökset vastaavat todellisuutta, josta ne on saatu. Tutkimuksemme validiteettiin liittyy myös se, että kyselylomakkeessa olleiden kysymysten sisällöllinen kattavuus vastaa tutkimusongelmaamme. Reliabiliteetti viittaa johdonmukaisuuteen, täsmällisyyteen ja tarkkuuteen, joihin olemme tutkimukssamme pyrkineet. (KAMK 2016.)

8 Tutkimustulokset

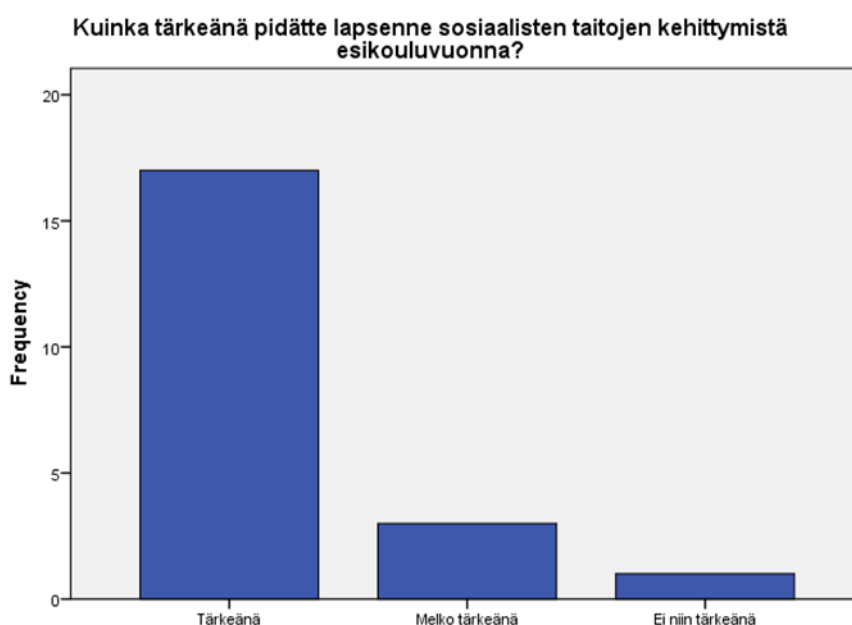
Tutkimuksen kohderyhmänä oli kaksi esiopetusryhmää samassa päivähoitoyksikössä sekä näiden ryhmien kasvatushenkilökunta. Tutkimuspäiväkodille vietiin kyselylomakkeita yhteensä 40 kappaletta, joista vanhempien lomakkeita oli 34 kappaletta ja päiväkodin henkilökunnan osuus kyselylomakkeista oli 6 kappaletta. Tutkimuslomakkeet olivat erilaisia rakenteeltaan, mutta niiden tulokset ovat verrattavissa toisiinsa. Kyselyn palautumisprosentti oli 60 % vanhempien lomakkeiden ja 66,7 % henkilökunnan lomakkeiden kohdalla. Vanhempien lomakkeen tulokset on jaettu taustatietoihin, akateemisiin taitoihin, sosiaalisiin, vuorovaikutus- ja ryhmätyötaitoihin sekä osallisuuteen. Henkilökunnan lomakkeen tulokset on vastaavasti jaettu taustatietoihin, akateemisiin taitoihin, sosiaalisiin, vuorovaikutus- ja ryhmätyötaitoihin, yksilöllisyyteen sekä osallisuuteen.

8.1 Vanhempien ja kasvattajien näkemyksiä sosiaalisista taidoista

Tutkimuksemme mukaan vanhemmat pitivät sosiaalisten taitojen merkitystä oleellisena koulumaailmaan siirtymisessä. Lapsen itsenäistyminen tuli esille useissa vastauksissa. Ryhmässä toimimista ja kaverisuhteiden solmimista päivähoidossa pidettiin tärkeänä. Päivähoidossa aikuisen tuki on jatkuvasti saatavilla, mutta koulussa lapsen on opittava pärjäämään ja toimimaan ilman aikuisen jatkuvaa tukea ja valvontaa - näin vanhemmat perustelivat vastauksissaan. Itsetunnon kehittyminen koettiin tärkeäksi useassa vastauksessa. Merkittävänä pidettiin lisäksi sitä, että lapsi osaa antaa työrauhan muille sekä osaa kunnioittaa muita ihmisiä. Vanhemmat painottivat myös sitä, että lapset osaavat itsenäisesti selvittää ristiriitoja ilman aikuisen tukea. Vanhempien vastauksista kävi ilmi, että kotona ristiriitatilanteissa ensin rauhoitetaan tilanne ja sen jälkeen keskustellaan lapsen kanssa.

”Tilanne rauhoitetaan. Kuunnellaan lasta. Käydään sanallisesti tilanne läpi, mitä tunteita tilanne voi lapsessa herättää. Pyritään sopimaan asia. Tarpeen mukaan anteeksipyyntö. Lasta ei jätetä yksin vaikeiden tunteiden kanssa.”

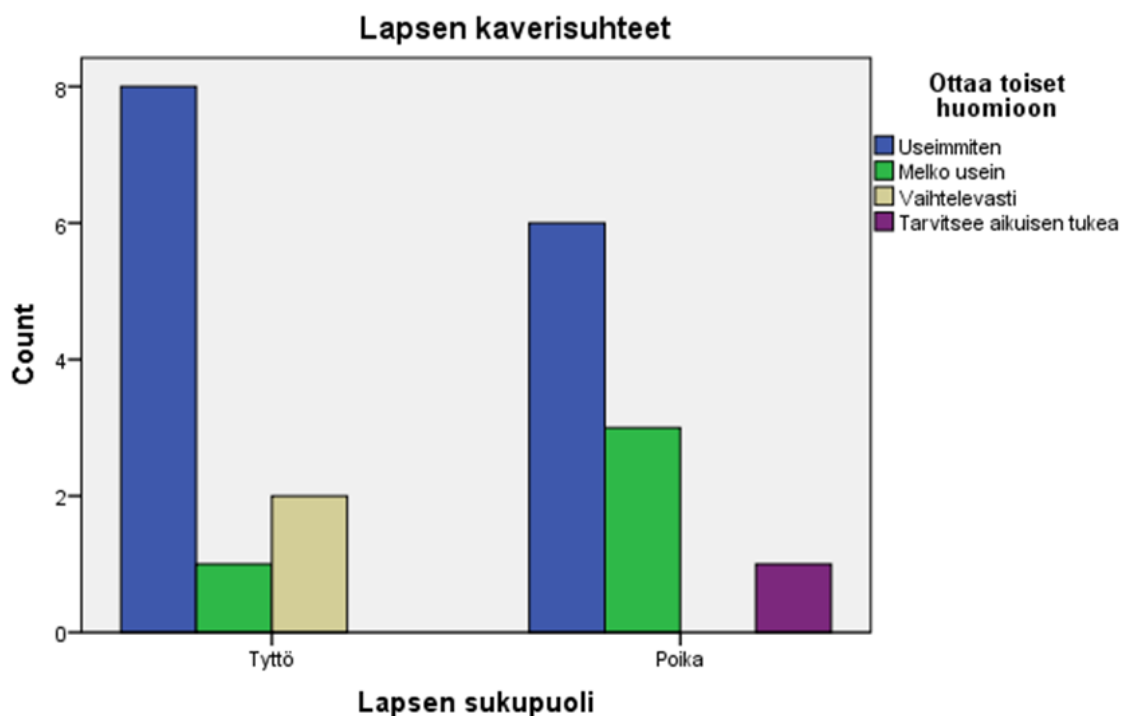
Seuraavassa (ks. kuvio 4) ilmenee vanhempien näkemys sosiaalisten taitojen kehittämisestä esikouluvuoden aikana. Valtaosa vanhemmista koki, että lapsen sosiaalisten taitojen kehittyminen on merkityksellistä ennen perusopetukseen siirtymistä.

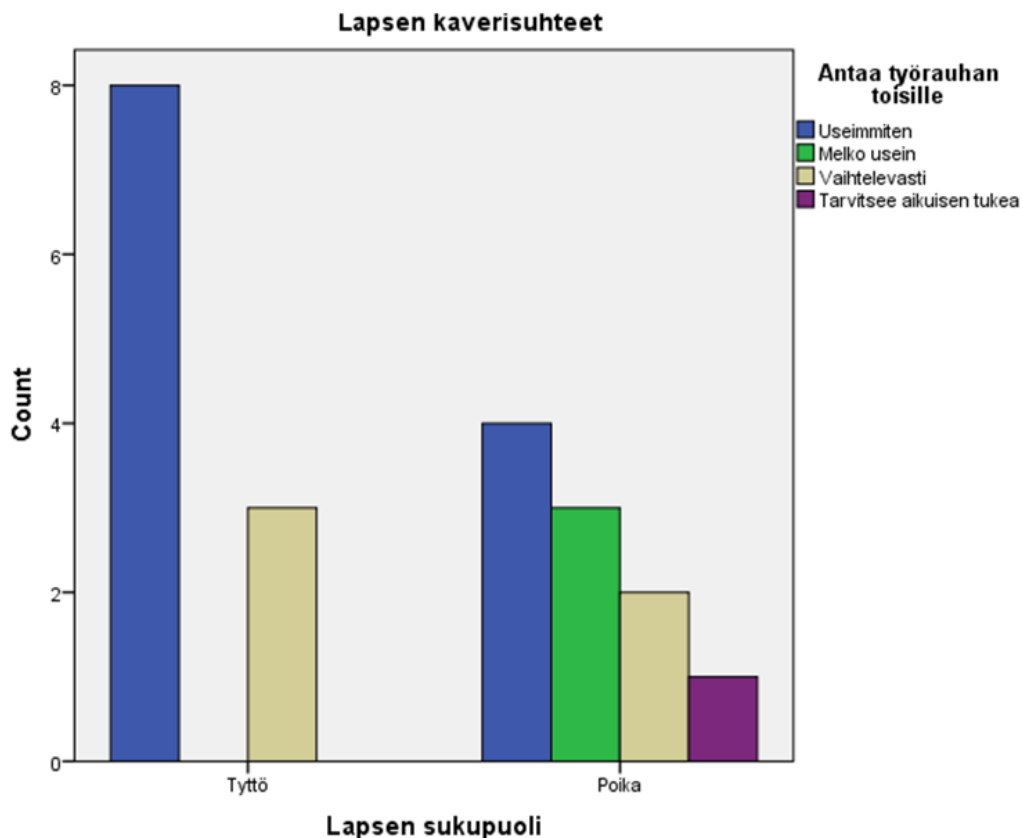
Kuvio 4: Lapsen sosiaaliset taidot esikouluvuonna, vanhempien näkemys (N = 21)

Lapsen kaverisuhteiden tarkastelussa vanhempien osalta (ks. kuvio 5) verrattiin tyttöjen (n = 11) ja poikien (n = 10) kykyä ottaa toiset huomioon. Tutkimuksemme mukaan tytöt osaavat

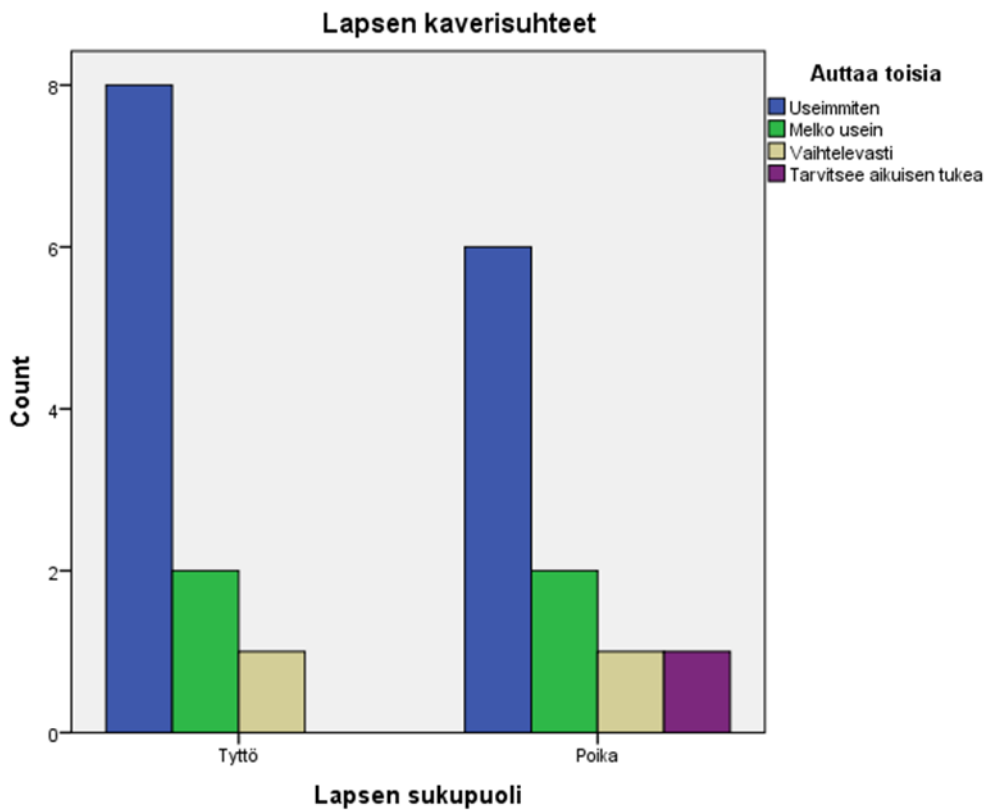
poikiin verrattuna ottaa toiset huomioon paremmin. Niin ikään (ks. kuvio 6) tytöt näyttävät antavan työrauhan toisille poikia useammin. Samassa kuviossa näkyy myös enemmän hajontaa poikien kohdalla. Toisten auttaminen (ks. kuvio 7) toteutuu useimmiten hyvin sekä tyttöjen että poikien kohdalla. Erilaisten ristiriitatilanteiden selvittäminen itsenäisesti toteutuu melko usein sekä tyttöjen että poikien kohdalla (ks. kuvio 8). Poikien kohdalla on kuitenkin hieman enemmän hajontaa kohdissa useimmiten, vaihtelevasti ja harvemmin. Kaikille kuvioille on yhteistä se, että pojat tarvitsevat tyttöjä enemmän aikuisen tukea näissä sosiaalisissa tilanteissa. Tutkimuksemme tulosten mukaan tytöt eivät tarvitse apua näissä tilanteissa.

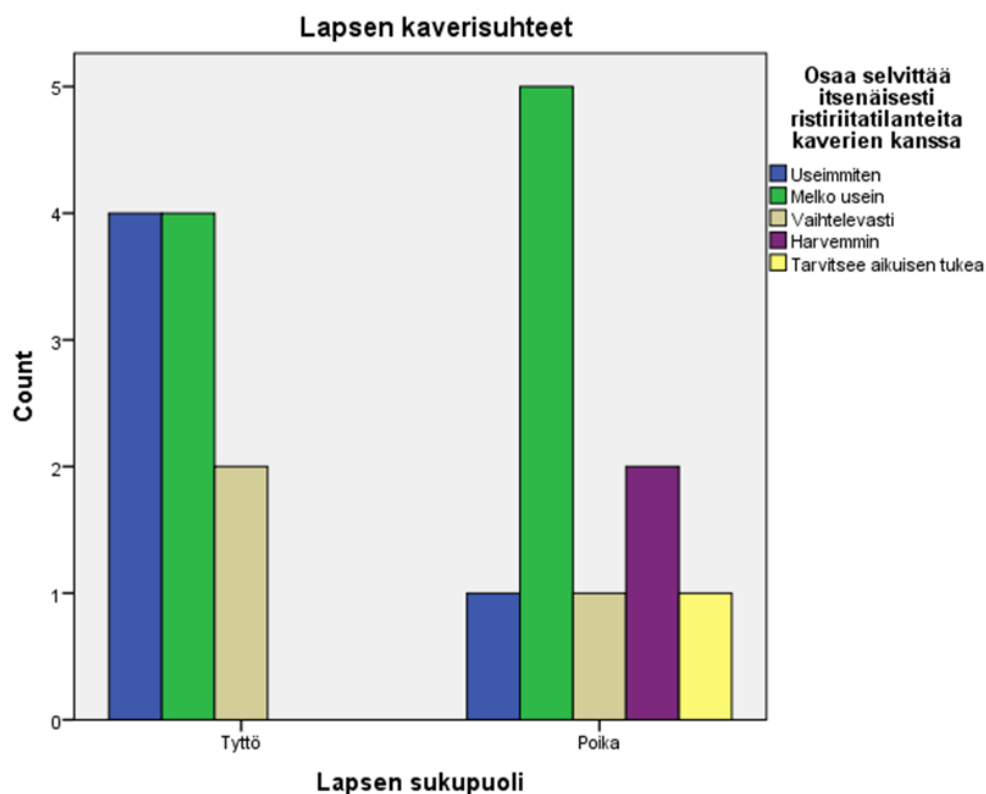
Kuvio 5: Lapsen kaverisuhteet A, vanhempien näkemys (N = 21)

Kuvio 6: Lapsen kaverisuhteet B, vanhempien näkemys (N = 21)

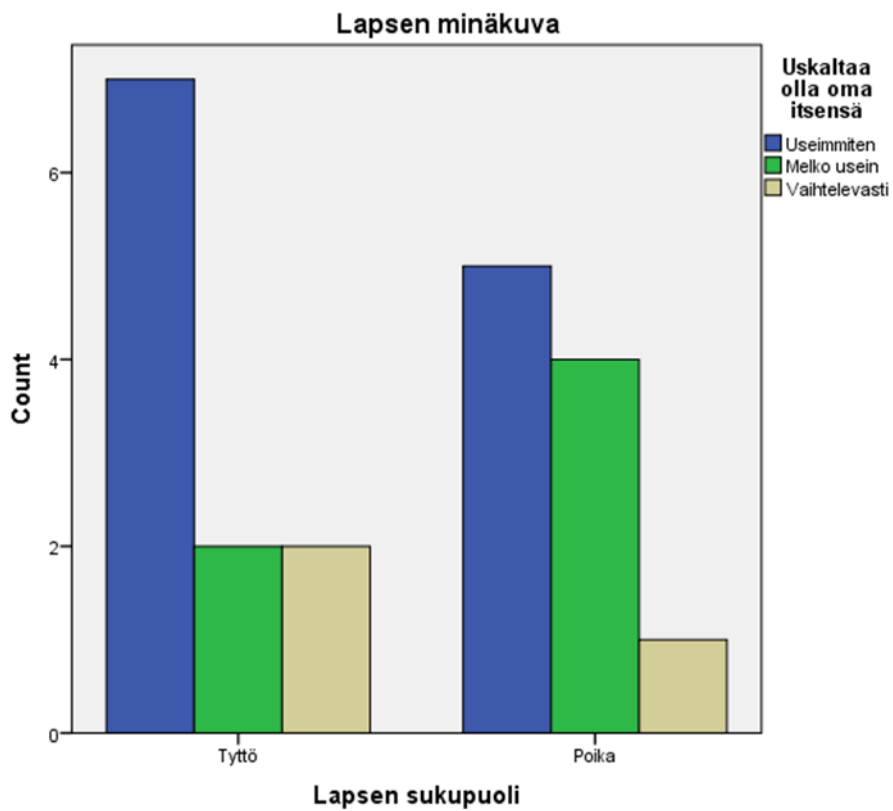

Kuvio 7: Lapsen kaverisuhteet C, vanhempien näkemys (N = 21)

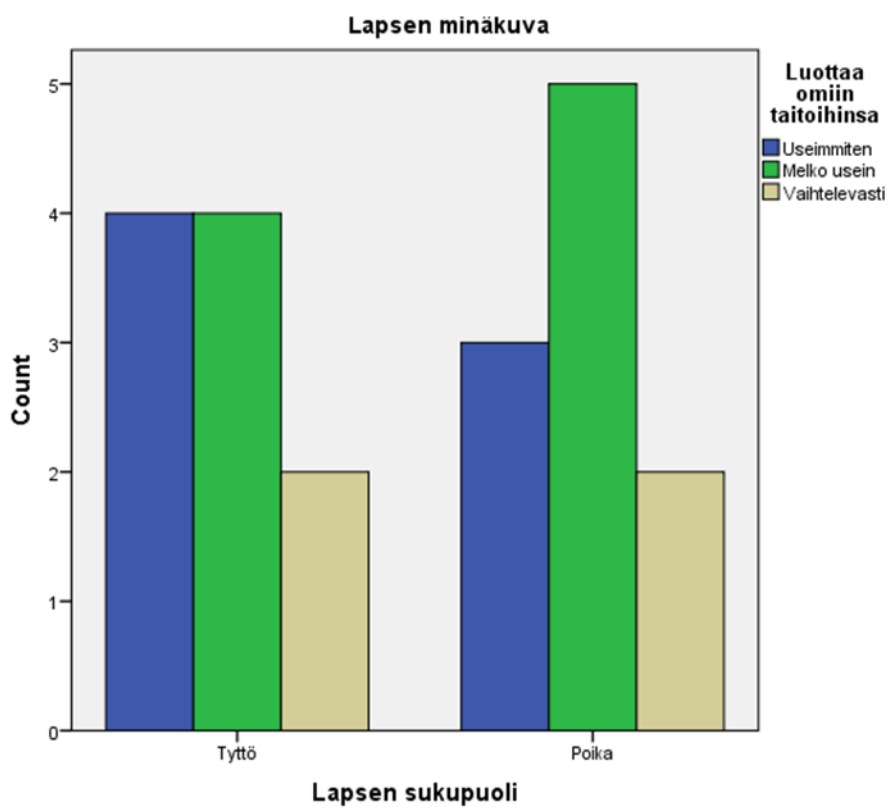

Kuvio 8: Lapsen kaverisuhteet D, vanhempien näkemys (N = 21)

Seuraavassa havainnollistamme vanhempien näkemyksiä siitä (ks. kuvio 9), miten lapsen kyky uskaltaa olla oma itsensä vaihtelee tyttöjen ja poikien välillä. Kyky uskaltaa olla oma itsensä näyttäisi olevan tytöille helpompaa (63,6 % uskaltaa olla oma itsensä useimmiten). Poikien rohkeus uskaltaa olla oma persoonansa on tyttöjä vähän heikompi (50 % uskaltaa olla oma itsensä useimmiten). Luottamus omiin taitoihin on kuitenkin pojilla hieman vahvempaa kuin tytöillä, kun huomioidaan vastausvaihtoehdot ”useimmiten” ja ”melko usein” yhteensä (osuus tyttöjen kohdalla 72,7 % ja poikien kohdalla 80 %, ks. kuvio 10). Tämä on mielenkiintoinen löydös, sillä edellisessä kuviossa vastaavasti tytöille on helpompaa olla oma itsensä.

Kuvio 9: Lapsen minäkuva A, vanhempien näkemys (N = 21)

Kuvio 10: Lapsen minäkuva B, vanhempien näkemys (N = 21)

Lapsen tukeminen itsenäiseen toimintaan erilaisissa sosiaalisissa ja vuorovaikutustilanteissa koettiin tärkeäksi vanhempien taholta. Vanhempien vastauksissa painottui kannustaminen, kehuminen ja rohkaiseminen. Vastuun antaminen lapselle pienin askelin nähtiin yhtenä elementtinä itsenäisyyteen. Kun lapselle annetaan mahdollisuus tehdä ja kokeilla asioita itse, hän saa luottamusta omiin taitoihinsa. Vanhemmat myös kannustavat lasta olemaan oma itsensä. Vanhempien mukaan luottamus omaan lapseen on tärkeää. Lapsi oppii itse kokeilemalla. Vanhempien tulisi olla kiinnostuneita lapsen asioista. Vastauksissa korostui myös hyvien tapojen, kuten tervehtiminen ja kiittäminen, merkitys. Kaiken kaikkiaan puhuminen lapsesta hyvään sävyyn koettiin merkitykselliseksi. Lasta tuetaan selvittämään ristiriitatilanteita ensin itsenäisesti ja tarvittaessa vanhempien kanssa.

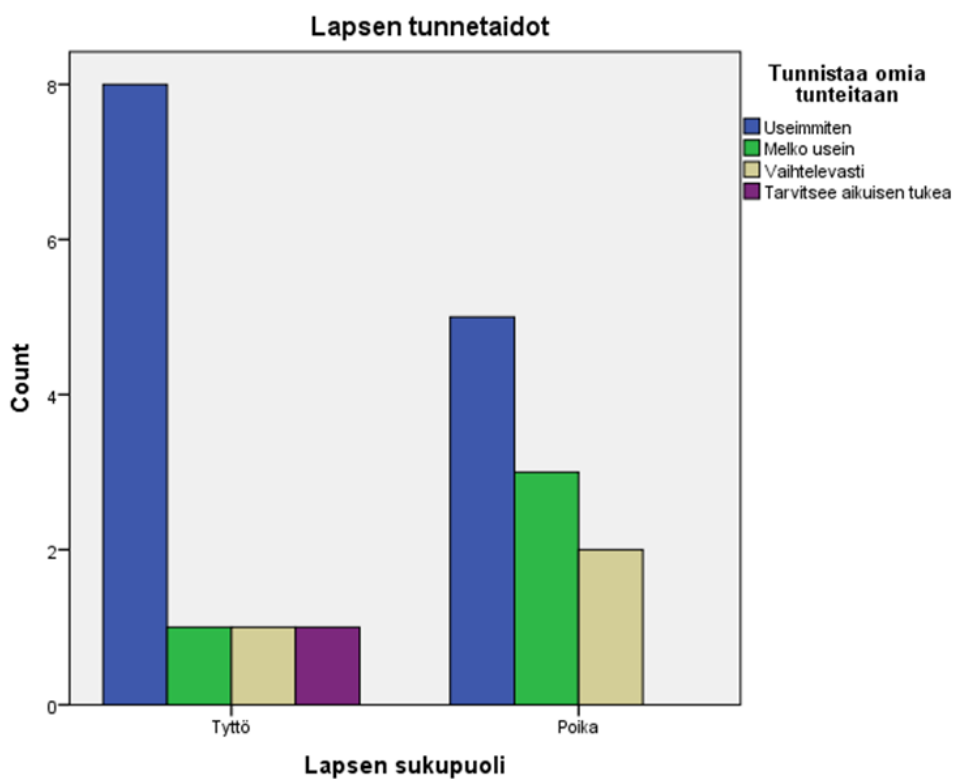
Kasvattajien vastauksista kävi ilmi, että työskentelyrauhan antaminen toisille on merkityksellistä, myös vapaan leikin aikana. Ylipäätään toisten huomioon ottaminen ja kuuntelemisen taidot koettiin tärkeiksi. Esikoulussa lapsen olisi hyvä oppia tunnistamaan ja hallitsemaan omia tunteitaan. Nämä taidot korostuvat varsinkin ristiriitatilanteiden selvittelyssä. Ryhmän jäsenenä toimiminen ja rohkeus ilmaista itseään sekä kyky kertoa oman mielipiteensä pidettiin tärkeänä. Tähän liittyy myös omatoimisuus ja omiin taitoihin luottaminen. Kaverisuhteet ja hyvänä kaverina oleminen nousivat esille vastauksista.

Kasvattajien vastauksista tuli ilmi, että usealla lapsella on vielä harjoiteltavaa kuuntelemisessa ja toisen asemaan asettumisessa. Lapset tarvitsevat usein apua ja tukea ristiriitatilanteiden selvittämiseen. Lapsen kokema huonommuuden tunne vaikuttaa väistämättä lapsen pärjäämiseen vuorovaikutustilanteissa. Haasteelliseksi koettiin se, ettei kaverille ei anneta puheenvuoroa. Ryhmässä saatetaan lisäksi nauraa toisen lapsen vahingoille tai virheille. Sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen puutteita saattoi ilmetä lapsilla, jotka ovat vilkkaita, impulsiivisia, hiljaisia, malttamattomia, epävarmoja tai ujoja. Kasvattajat olivat lisäksi havainneet minäkeskeisyyden vaikuttavan lasten välisiin suhteisiin.

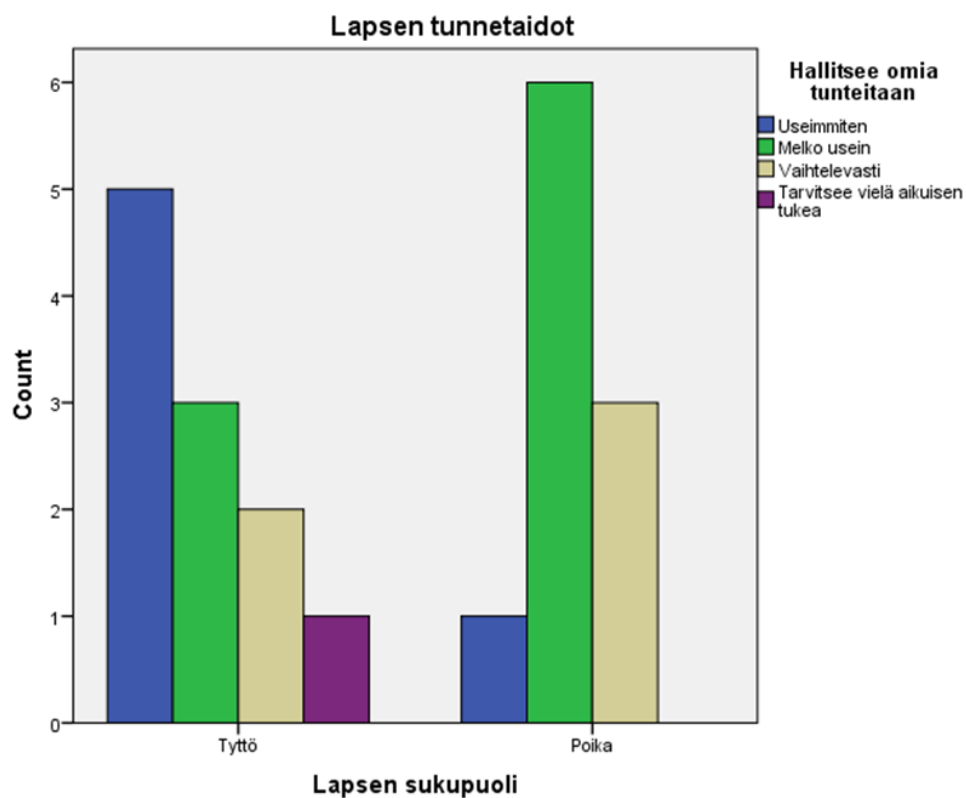
Tunteiden hallinnan merkitys nousi esille monessa vanhempien vastauksessa. Sitä pidettiin edellytyksenä ristiriitatilanteiden ratkaisemisessa kotona. Rajojen asettaminen ja niistä muistuttaminen koettiin tärkeäksi monessa perheessä. Vanhempien mukaan aikuisen on perusteltava lapselle, miksi ollaan eri mieltä jostakin asiasta ja miksi vanhemmat ovat päätyneet tiettyyn ratkaisuun. Tähän liittyy myös oikean ja väärän hahmottaminen ristiriitatilanteissa.

”Kerromme miksi aikuiset ovat sitä mieltä kuin ovat. Jos lapsi ei vielä selityksen myötä ole samaa mieltä, pääsee hän miettimään asiaa itsenäisesti, jonka jälkeen jälleen keskustellaan. Kehotetaan miettimään itse, mikä voisi olla oikea ratkaisu.”

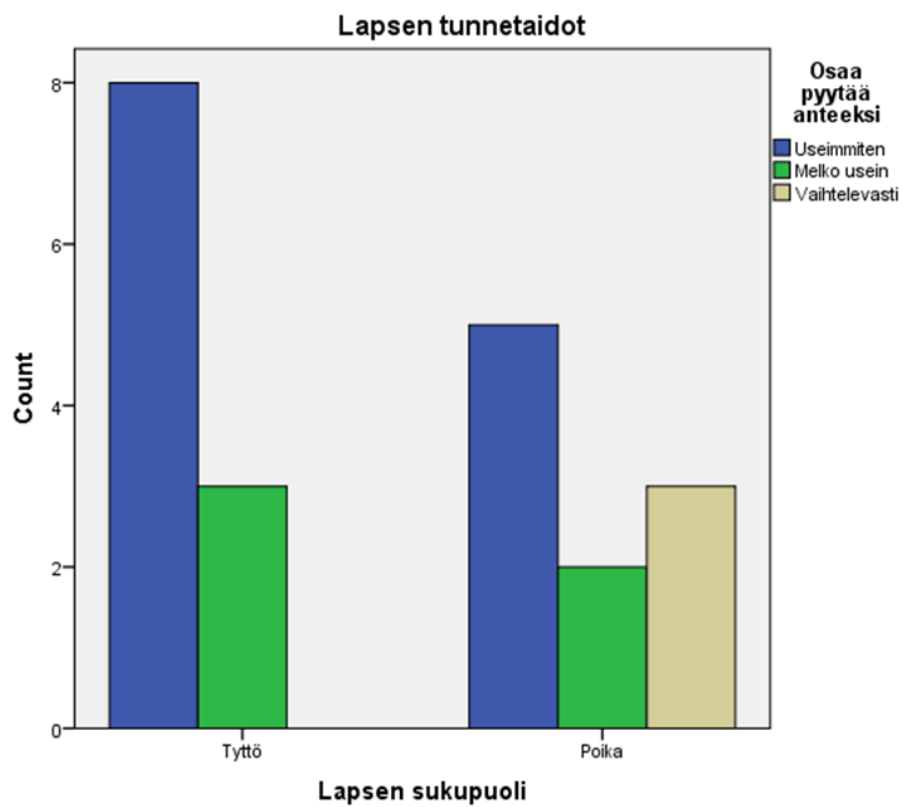
Vanhempien vastauksista käy ilmi, että lapsen kyky tunnistaa omia tunteitaan vaihtelee huomattavasti tyttöjen ja poikien välillä (ks. kuvio 11). Tytöt tunnistavat omia tunteitaan poikia paremmin. Tytöt kuitenkin jossain määrin tarvitsevat aikuisen tukea omien tunteiden tunnistamisessa (9,1 % , ks. kuvio 11) ja hallitsemisessa (18,2 % , ks. kuvio 12). Anteeksi pyytämisen kohdalla pojilla on hajontaa enemmän tutkimuksemme tuloksissa kuin tytöillä, jotka osaavat pyytää anteeksi (ks. kuvio 13).

Kuvio 11: Lapsen tunnetaidot A, vanhempien näkemys (N = 21)

Kuvio 12: Lapsen tunnetaidot B, vanhempien näkemys (N = 21)

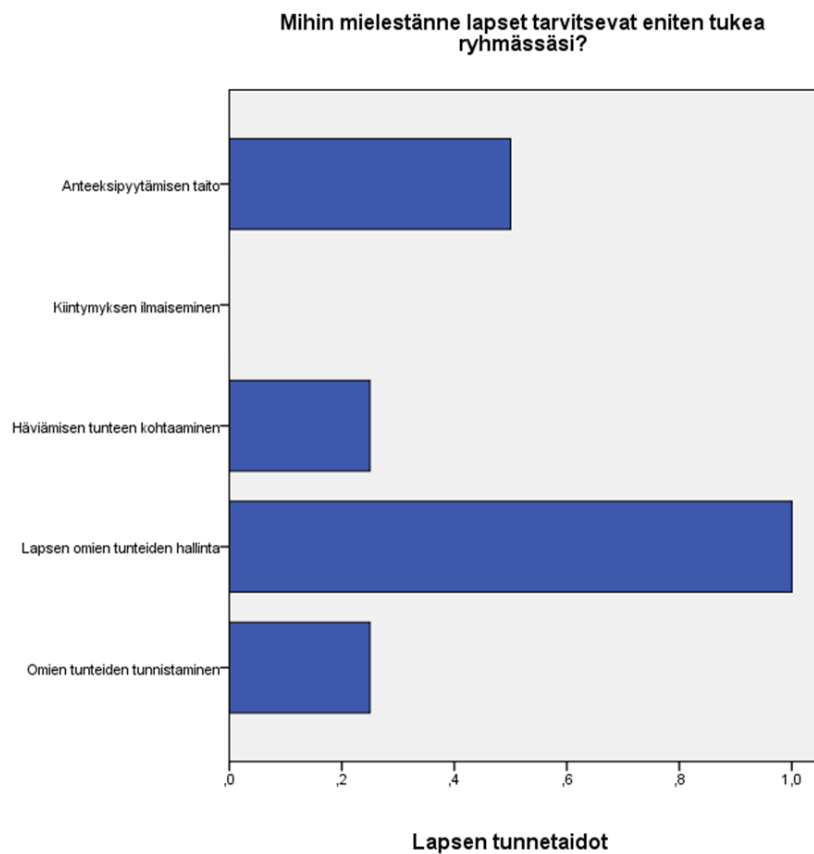

Kuvio 13: Lapsen tunnetaidot C, vanhempien näkemys (N = 21)

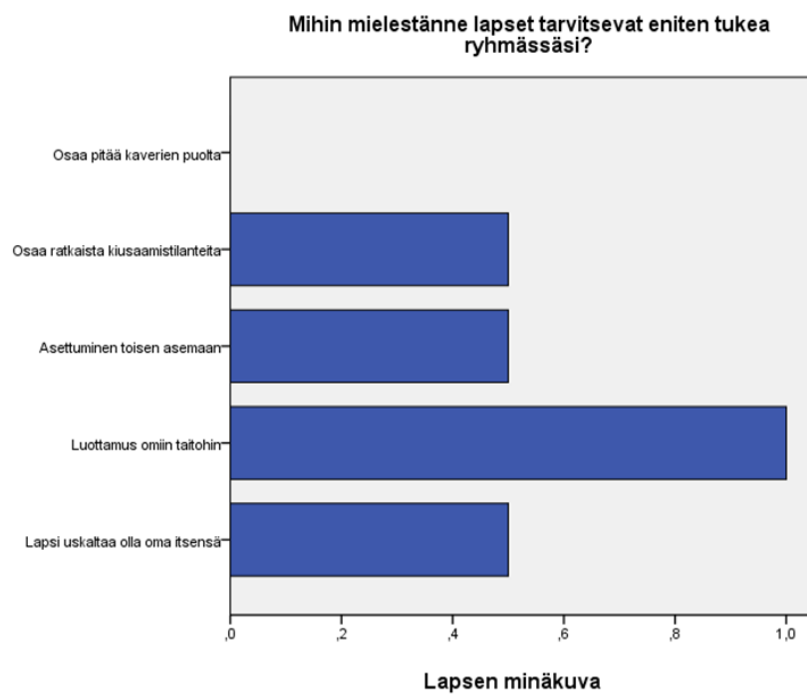
Kasvattajien näkemyksen mukaan fyysisten yhteenottojen lisääntymiseen ovat vaikuttaneet ryhmäkokojen suuruus ja tilojen ahtaus. Lasten kärsimättömyys lisääntyy siirtymätilanteissa ja varsinkin siinä, kun lapset joutuvat siirtymätilanteissa odottamaan yhä pidempiä aikoja. Lapsissa on huomattavissa levottomuutta ja kärsimättömyyttä, mikä näkyy muun muassa siinä, että lapsi haluaa kaiken heti ja välittömästi. Lapset eivät malta odottaa. Kasvattajien mielestä toisten lasten kunnioitus on vähentynyt - minäkeskeisyys on lisääntynyt.

Kasvattajat myös kokivat, että lasten videopelaaminen ja animaatiot vaikuttavat negatiivisesti lapsen käytökseen. Välitön huomioiminen ja puuttuminen tilanteeseen koettiin tärkeäksi. Selvitetään tilanne keskustellen ja esimerkkien avulla yhdessä lasten kanssa. Näiden tilanteiden harjoittelu koko ryhmän kanssa yhteisesti on tärkeää. Kasvattajat kokivat, että yksilöllinen puuttuminen tilanteessa saattaa olla paikoin haasteellista, sillä ryhmäkoot ovat suuria. Se, miten lapsi pystyy näissä tilanteissa eläytymään toisen rooliin, on merkityksellistä. Lapsille tulee ilmaista selkeästi, että ei saa satuttaa muita eikä itseään.

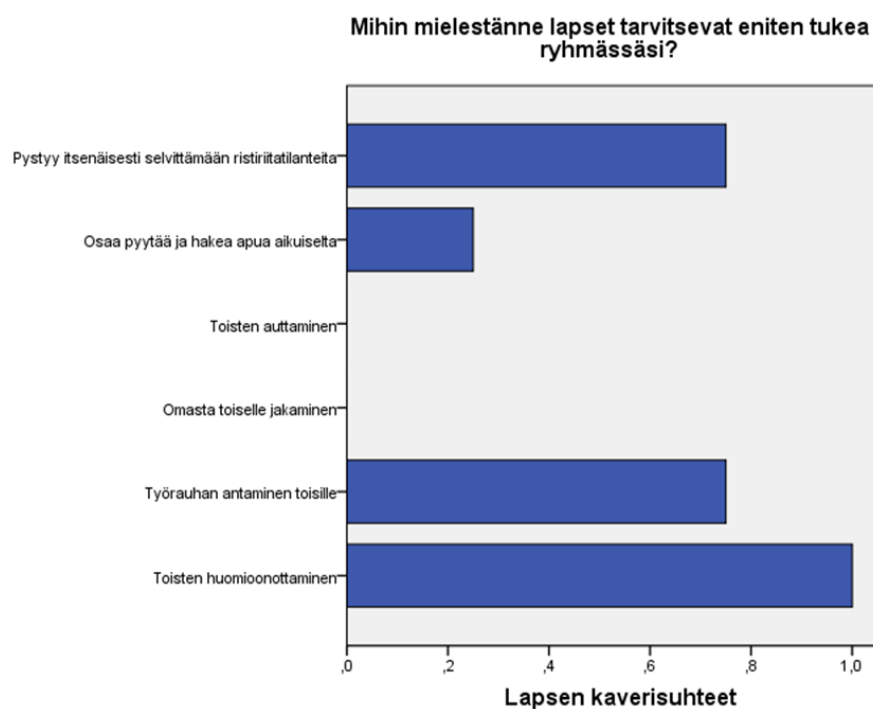
Kasvattajien vastausten mukaan lapset tarvitsevat eniten tukea lapsen omien tunteiden hallintaan (ks. kuvio 14). Toinen selkeä tuen tarve tutkimuksemme kohteena olevassa esiopetusryhmissä on anteeksipyytämisen taidossa. Lapsen luottamus omiin taitoihinsa vaatii kasvattajien mukaan eniten tukea tutkittavassa esiopetusryhmässä (ks. kuvio 15). Tutkimuksemme tuloksissa huolestuttavaa oli mielestämme se, että toisten huomioon ottaminen päivähoiton arjessa vaatii erittäin paljon kasvattajien puuttumista esiopetusryhmissä (ks. kuvio 16).

Kuvio 14: Kasvattajien näkemykset lapsen tunnetaidoista A (N = 4)

Kuvio 15: Kasvattajien näkemykset lapsen minäkuvasta B (N = 4)

Kuvio 16: Kasvattajien näkemykset lapsen kaveritaidoista C (N = 4)

Kasvattajien mukaan fyysiset yhteenotot vaativat eniten selvittelyä ja puuttumista päiväkodin arjessa. Lapset tarvitsevat myös ohjausta siihen, että osaavat ottaa toiset huomioon ja siihen, että osaavat olla reiluja kavereita muille. Lasten itsetunto-ongelmista johtuva käyttäytyminen, kuten epävarmuus, mököttäminen, ruma kielenkäyttö sekä huomionhakuisuus vaativat aikuisen huomiota. Äkkipikaisuudesta johtuva käyttäytyminen vaatii ryhmässä paljon myös kasvattajien huomiota.

8.2 Vanhempien ja kasvattajien näkemyksiä yksilöllisyydestä

Vanhemmat kokivat, että lapsen yksilöllinen huomioiminen on päivähoitossa tärkeää. Tähän liittyen tehtävien asettaminen lapsen oman ikätason ja kehitysvaiheen mukaan tukee lapsen yksilöllistä kehitystä. Päiväkodin kasvattajat kannustavat lapsia kokeilemaan ja tekemään asioita ensin itsenäisesti ja luottamaan omiin taitoihinsa. Kuitenkin mahdollistetaan aikuisen tuki tarvittaessa. Rohkaiseminen ja kannustaminen ovat avainroolissa. Vaikutus- ja valintamahdollisuuksien tarjoaminen lapselle hänen omien kiinnostuksen kohteidensa mukaisesti on oleellista. Lapsi pystyy pienryhmässä paremmin tuomaan itseään esille ja saa henkilökohtaista huomiota. Tärkeänä nähtiin myös positiivisen ilmapiirin luominen oppimisympäristöön.

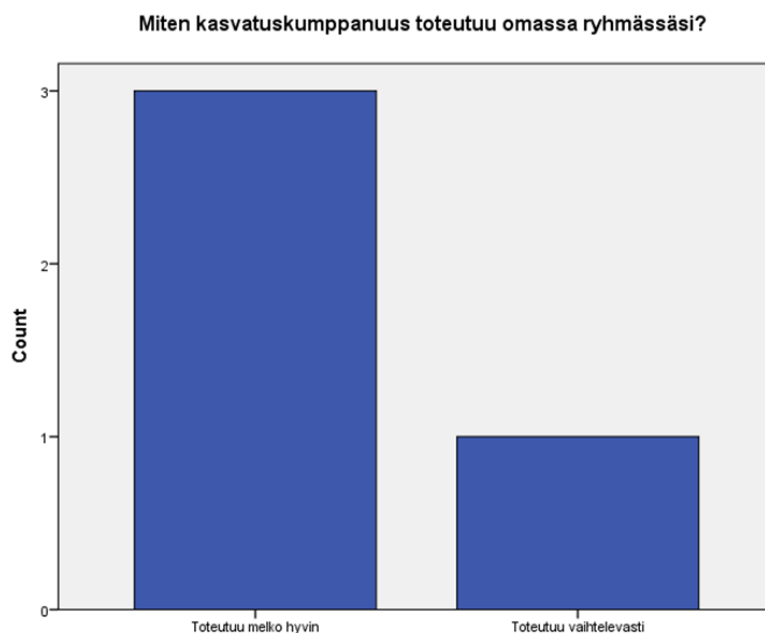
”Annan tehdä ja keksiä itse. Annan vaikutus- ja valintamahdollisuuksia. Kehotan miettimään itse ennen aikuisen antamaa vastausta. Rohkaisen ja kannustan

näkemään vaivaa omien kiinnostuksen kohteiden eteen. Lapsen pitää antaa tehdä itse, pitää antaa kokeilla ja ehdottaa.”

8.3 Vanhempien ja kasvattajien näkemyksiä osallisuudesta

Vanhemmat kokevat, että he pääsevät vaikuttamaan osittain päivähoiton suunnitteluun ker-
ran vuodessa tapahtuvan varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelun eli vasun kautta. Koettiin
myös, että päivittäiset keskustelut lasta haettaessa ja tuotaessa ovat merkityksellisiä yhteis-
työn kannalta. Osasta vastauksista kävi ilmi, että vaikuttaminen on pintapuolista ja keskuste-
luun henkilökunnan kanssa on varattu liian vähän aikaa. Varhaiskasvatussuunnitelma keskuste-
luja oli monen vanhemman mielestä liian harvoin. Vanhemmat ehdottivat myös, että järjes-
tettäisiin pienimuotoisempi keskustelu puolen vuoden välein. Osa vanhemmista koki, ettei
heillä ole vaikutuskanavia ja toivoivat esimerkiksi lisää vanhempainiltoja ja sosiaalista mediaa
päivähoiton suunnittelun välineeksi. Osa vanhemmista kuitenkin koki riittäväksi sen, että päi-
väkodin henkilökunta suunnittelee toiminnan itsenäisesti ilman vanhempien osallisuutta. Vas-
tauksissa toivottiin lisäkanavaa viestinnälle. Esimerkiksi toivottiin kouluissa käytössä olevaa
järjestelmää, kuten Wilmaa. Kävi ilmi, että vanhemmat kuitenkin luottivat siihen, että kasva-
tusmenetelmät ovat toimivia muun muassa varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluiden kautta.

Kasvattajien näkemys oman ryhmänsä vanhempien ja kasvattajien yhteistyöstä näyttäisi to-
teutuvan pääosin hyvin (ks. kuvio 17). Ainoastaan yksi kasvattajista oli eri mieltä.

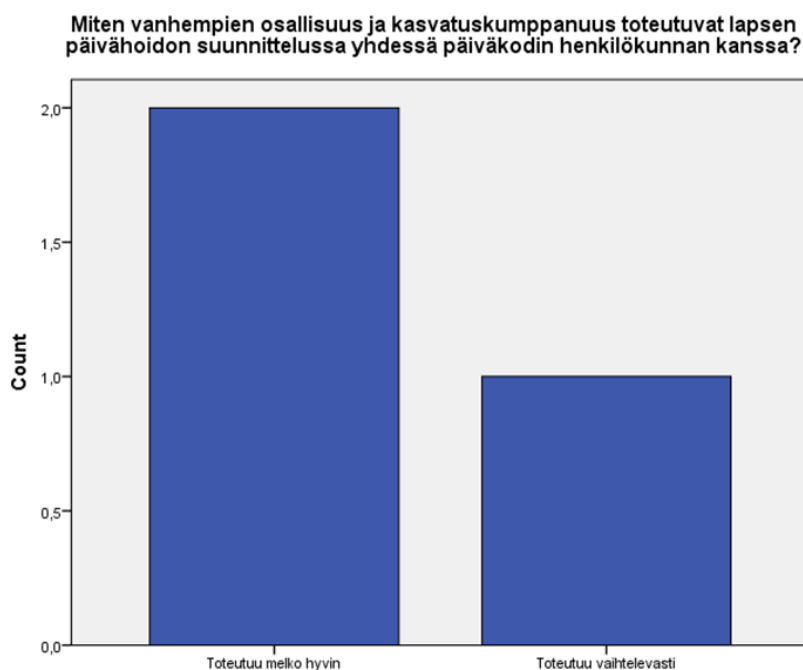
Kuvio 17: Kasvatuskumppanuus kasvattajan omassa esiopetusryhmässä (N = 4)

Vanhemmat toivoivat, että perheet otettaisiin enemmän huomioon - muun muassa keskustelemalla enemmän vanhempien kanssa lapsen tavoista, piirteistä ja kiinnostuksen kohteista. Vastauksista nousi selkeästi esille vanhempien halu osallistua ryhmän toiminnan suunnitteluun esimerkiksi henkilökunnan tekemän kyselyn kautta. Vanhempainillat ja tutustuminen toisiin vanhempiin koettiin tärkeäksi. Päivähoitoryhmän kokoa ja henkilökunnan vähäistä määrää kommentoitiin siten, että se ei mahdollista yksilöllistä opetusta jokaiselle lapselle. Päivähoidon ja esiopetuksen yleiseen tasoon oltiin kuitenkin tyytyväisiä. Päivähoidon ammattilaisiin ja heidän suunnitelmiinsa luotetaan. Vanhemmat kokivat, että lapsen tiedonhalua ja oppimista tuetaan riittävästi. Heidän mielestään lapsi saa kokeilla ja tehdä erilaisia asioita sekä saa olla luova. Vanhempien mielestä leikille jää riittävästi aikaa.

”Vaikuttaa siltä, että lasten kiinnostusta kuunnellaan ja tarjotaan ”oppimateriaalia” sen mukaan. Mielestäni on ihanaa, että tarjotaan myös lapselle vapaana olemista, leikkimistä ja askartelua ilman erityisiä tavoitteita. Lapset askartelevat upeita luomuksia, kun heille annetaan vapaat kädet. Mukavaa, että tätä arvostetaan ohjaajien taholta myös, että kaiken ei tarvitsekaan olla aina ”korkealle tavoittelua” vaan asioita voi myös oppia itse soveltamalla ja tekemällä ja iloitsemalla näistä saavutuksista. Uskon, että oppiminen tapahtuu parhaiten myönteisessä ympäristössä.”

Hyvänä käytänteenä pidettiin kirjastokäyntejä ja keskusteluja kasvattajien kanssa. Yhdessä vastauksessa koettiin, että tiedonhalua ja oppimista on tuettu nyt enemmän, koska lapset lähtevät kouluun. Kasvattajien mukaan vanhemmat pääsevät vaikuttamaan lapsen päivähoiton suunnitteluun Leops- ja EsKo-keskustelujen kautta. Leops-keskustelulla tarkoitetaan lapsen henkilökohtaista esiopetuksen oppimissuunnitelmaa, joka tehdään yhdessä vanhempien kanssa. EsKo-tiedonsiirrolla tarkoitetaan tiedonsiirtokeskustelua esiopetuksesta kouluun. Lisäksi päivittäiset kohtaamiset ja keskustelut vanhempien kanssa edistävät avointa ilmapiiriä ja tarjoavat vanhemmille mahdollisuuden osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun.

Kasvatuskumppanuuden ylläpitäminen nähdään tärkeänä. Kasvatuskumppanuus vahvistaa vanhempien mahdollisuutta vaikuttaa oman lapsensa varhaiskasvatukseen. Kasvattajien mielestä vanhempien kanssa tehtävälle yhteistyölle asettaa haasteita vähäinen käytettävissä oleva aika. Vaikeat asiat, kuten esimerkiksi erilaiset kasvatuskäsitteet, saattavat aiheuttaa haasteita yhteistyölle. Vanhempien ymmärrystä tulisi lisätä liittyen suuriin ryhmäkokoihin ja suuren ryhmän toimintoihin. Vanhempien ja kasvattajien työajat asettavat haasteita kohtaamiselle. Oli yllättävää huomata, että kasvattajat eivät olleet täysin tyytyväisiä vanhempien osallisuuden ja kasvatuskumppanuuden toteutumiseen (ks. kuvio 18). Yhdessäkään vastauksessa ei todettu osallisuuden ja kasvatuskumppanuuden toteutuvan hyvin. Tässä voisi olla jatkokehittämiseksi oivallinen paikka.

Kuvio 18: Kasvattajien näkemys osallisuudesta ja kasvatuskumppanuudesta (N = 4)

8.4 Kasvattajien näkemyksiä akateemisista taidoista

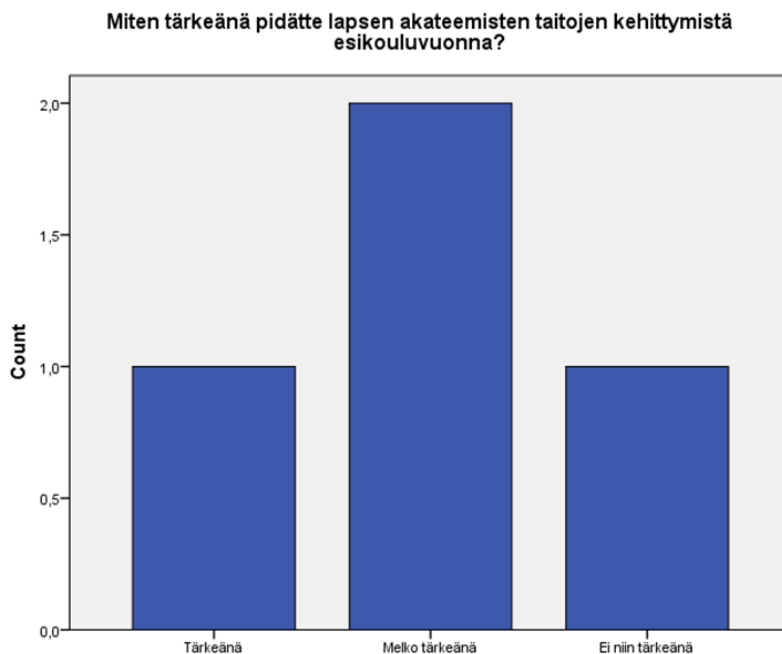
Kasvattajien vastauksista kävi ilmi, että hyvillä akateemisilla taidoilla luodaan pohja oppimiselle ja ne innostavat ja helpottavat oppimisen etenemistä. Ennen koulun alkua tulisi saada lapsi innostumaan akateemisista taidoista leikin ja pelien varjolla. Toisaalta vastauksista tuli myös esille, että kirjaimia ja numeroita ei tarvitse vielä hallita, sillä niitä ehtii harjoitella koulussakin.

”Sosiaalisten taitojen kehittyminen on tärkeämpää - hyvät sosiaaliset taidot edistävät akateemisia taitoja.”

”Kirjaimia ja numeroita vasta harjoitellaan, ne ehtii oppia kouluvuosisakin.”

Käden taidot ja kynän käytön hallinta painottuivat vastauksissa. Niillä edistetään lapsen kirjoittamisen oppimista koulussa. Vastauksissa painotettiin myös, että ennen kouluun menoa lapsen olisi hyvä tunnistaa kirjaimia ja numeroita. Tärkeänä pidettiin äänteiden erottelua, riittelyä ja erilaisten käsitteiden hallintaa. Kasvattajat korostivat myös visuaalisen hahmottamisen erilaisia taitoja ja loogisen ajattelun harjaantumista ennen kouluun siirtymistä.

Kasvattajien vastauksista käy ilmi, että lapsen akateemisten taitojen kehittymistä esikouluvuonna pidetään tärkeänä tai melko tärkeänä. Tätä mieltä oli 75 % kasvattajista (ks. kuvio 19).

Kuvio 19: Kasvattajien näkemykset lapsen akateemisista taidot (N = 4)

9 Johtopäätökset

Olemme korostaneet tutkimuksemme johtopäätöksissä sosiaalisten, vuorovaikutus- ja ryhmätyötaitojen ja yksilöllisyyden sekä osallisuuden merkitystä varhaiskasvatuksessa. Tuloksissa nousi esille varsinkin yksilöllisyyden huomioon ottaminen ja sosiaalisten taitojen harjaantuttaminen esiopetuksessa ennen perusopetukseen siirtymistä. Vanhempien osallisuudella ja yhteistyöllä kasvattajien kanssa lapsi saa tarvittavat ja monipuoliset taidot, joita lapsi tulee tarvitsemaan peruskoulussa ja koko elämänsä ajan. Vanhempien osallisuudella ja yhteistyöllä kasvattajien kanssa on vielä paljon käyttämättömiä mahdollisuuksia, joita voitaisiin hyödyntää arjessa.

9.1 Sosiaaliset, vuorovaikutus -ja ryhmätyötaidot

Tutkimuksemme tulosten mukaan sosiaalisten taitojen oppimisen merkitys ja niissä harjaantuminen korostuivat sekä vanhempien että kasvattajien vastauksissa. Näitä taitoja pidettiin oleellisina esiopetuksesta perusopetukseen siirryttäessä, jotta lapsi pystyy itsenäisesti työskentelemään ja solmimaan kaverisuhteita. Lisäksi lapsen oppimista toimimaan ryhmässä muiden lasten kanssa ja toisille työskentelyrauhan antamista pidettiin tärkeänä sekä vanhempien

että kasvattajien vastauksissa. Toisten lasten huomioon ottaminen vaatii vielä paljon kasvattajien tukea esiopetuksessa.

Sekä vanhempien että kasvattajien tuloksista oli nähtävissä, että toisten kunnioittaminen ja kuuntelemisen taito ovat avainasemassa esiopetuksesta peruskouluun siirryttäessä. Vanhemmat ja kasvattajat pitivät tärkeänä, että lapset osaavat peruskouluun siirtyessä selvittää ristiriitatilanteita ilman aikuisen tukea. Sillä peruskoulussa aikuisen tuki ei ole koko ajan saatavilla. Lisäksi omien tunteiden tunnistaminen ja hallinta vaativat vielä varsin paljon aikuisen tukea sekä ohjausta esiopetuksessa. Vanhemmat kokivat tärkeäksi, ettei lasta koskaan jätetä yksin vaikeiden tunteittensa kanssa vaan niistä keskustellaan rauhassa lapsen kanssa.

Peruskoulussa lapsen tulisi jo osata toimia ryhmän jäsenenä. Lapsella olisi myös hyvä olla tarpeeksi rohkeutta ilmaista itseään ja kertoa oman mielipiteensä. Lapsen sosiaalisten taitojen kehittymiselle olisikin tärkeää kannustaa, kehua ja rohkaista lasta tekemään itse asioita. Näin lapsi oppii luottamaan omiin taitoihinsa ja hänen itsetuntonsa kehittyy. Monissa vanhempien vastauksissa korostuivat hyvien tapojen omaksuminen, kuten tervehtiminen ja kiittäminen. Vanhemmat kokivat, että rajojen asettaminen lapselle ja niistä muistuttaminen on aikuisen tehtävä. Aikuisen on myös perusteltava lapselle miksi näin toimitaan. Tämä auttaa lasta ymmärtämään mikä on oikein ja mikä on väärin.

Tutkimuksemme mukaan kasvattajien työssä on haastavaa fyysisten yhteenottojen lisääntyminen. Nämä vaativat eniten selvittelyä ja puuttumista päiväkodin arjessa. Näihin yhteenottoihin vaikuttavat kasvattajien mukaan lapsiryhmäkokojen suuruus ja tilojen ahtaus. Tämän vuoksi lasten kärsimättömyys siirtymätilanteissa korostuu. Kasvattajien vastausten mukaan välitön yksilöllinen puuttuminen haastaviin tilanteisiin koettiin erittäin tärkeäksi. Tämän jälkeen tilanne selvitetään keskustellen lapsen kanssa. Näiden tilanteiden harjoittelu koko ryhmän kanssa yhdessä on merkityksellistä.

Kehittämisen näkökulmasta haluammekin nostaa esille monissa tutkimuksemme vastauksissa esiin nostetut isot ryhmäkoot ja ahtaat päivähoidon tilat. Voisiko näitä elementtejä kehittää, jotta saataisiin lasten päivähoidon arjesta sujuvampaa ja kasvattajien työ kohdistettua pedagogisesti oikeaan kontekstiin?

9.2 Yksilöllisyys

Kasvattajat kannustavat lasta kokeilemaan ja tekemään erilaisia asioita itsenäisesti. Tarvittaessa aikuinen on lapsen saatavilla, jos lapsi sitä tarvitsee. Kasvattajan rohkaiseva ja kannustava asenne yksilöllisesti lasta kohtaan auttaa lasta luottamaan omiin taitoihinsa. Tärkeänä elementtinä kasvattajat pitivät pienryhmätoimintaa, joka mahdollistaa lapsen paremmin tuomaan itseään esille ja saamaan henkilökohtaista huomiota. Kasvattajien näkemyksen mukaan

lapselle tulisi tarjota vaikutus- ja valintamahdollisuuksia hänen omien kiinnostuksen kohteiden mukaisesti. Kun esiopetukseen luodaan positiivinen oppimisympäristö, lapsi innostuu aidosti uusista asioista ja lapsen on helpompi oppia haastavampia tehtäviä.

Vanhemmat pitivät oleellisena, että lapset saavat oman kehitysvaiheensa mukaisia yksilöllisiä tehtäviä oppimisessa, jotta mielekkyyden uuden oppimiseen säilyy. Varhaiskasvatuksessa ei voi kyllin korostaa, että lapset otetaan yksilöllisesti huomioon ja heidän vahvuuksiaan myös tuetaan yksilöllisesti.

9.3 Osallisuus

Vanhemmat eivät olleet täysin tyytyväisiä mahdollisuuksiinsa vaikuttaa päivähoiton suunnitteluun. Kerran vuodessa tapahtuva varhaiskasvatuskeskustelua ei pidetty riittävänä, toivottiin enemmän aikaa ja syventymistä tähän. Päivittäisiä keskusteluja kasvattajien kanssa lasta haettaessa ja tuotaessa pidetään arvokkaita. Vanhemmat toivoivat myös, että perheet otettaisiin paremmin huomioon yksilöllisesti. Vanhemmat ehdottivat myös kyselyä, jonka kautta vanhemmat saisivat osallistua ryhmän toiminnan suunnitteluun.

Kasvattajien vastausten mukaan kasvatuskumppanuuden ylläpitäminen on ensisijaisen arvokasta, sillä se vahvistaa vanhempien mahdollisuutta vaikuttaa oman lapsensa varhaiskasvatukseen. Vanhemmat toivoivat keskustelua kasvattajien kanssa lapsen tavoista, piirteistä ja kiinnostuksen kohteista.

Kehittämissuhteena vanhemmat toivoivat uutta lisäkanavaa viestinnälle kasvattajien ja vanhempien kesken. Vanhemmat ehdottivat myöskin samankaltaista viestintäkanavaa, kuten peruskoulussa käytössä olevaa Wilmaa. Sosiaalista mediaa sivuttiin monissa vanhempien vastauksissa. Voisiko tässä olla kehittämissuhteena Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen monipuoliseen ja nopeampaan tiedonkulkuun?

Ehdotammekin kehittämissuhteena perusopetuksen tapaista vanhempainvarttia, jossa käydään lapsen asiat läpi esimerkiksi puolen vuoden välein ja päivitetään perheen kuulumiset. Näin ei pääse kulumaan liian pitkiä aikoja vanhempien ja kasvattajien tapaamisesta sekä pysytään kärryllä lapsen ja perheen sen hetkisestä tilanteesta sekä lapsen oppimisesta. Samalla vanhempien ja kasvattajien yhteistyö kehittyy vuorovaikutukselliseen suuntaan ja kasvatuskumppanuus vahvistuu. Kehittämissuhteena pohdimme myös, voisiko vanhempainillan tilalla tai sen lisänä käyttää toisenlaista vapaamuotoisempaa, keskusteluun ja vuorovaikutukseen innostavaa kokoontumista? Tilaisuudet voisivat yhtä hyvin olla vanhempien ja kasvattajien yhdessä suunniteltuja ja järjestämiä. Tämä edesauttaisi vanhempien osallisuuden toteutumista ja vahvistaisi perheiden yhteisöllisyyttä lapsiryhmän kesken. Esiopetusryhmän lapset kuitenkin useasti

jatkavat samaan kouluun niin on perusteltua vahvistaa niin lapsen ystävyys-suhteita kuin vanhempien välisiäkin suhteitakin.

Toivomme, että tutkimuksestamme on hyötyä toimintamallien kehittämisessä varhaiskasvatuksen suunnittelussa. Vanhempien osallisuus on keskiössä, kun tehdään laadukasta varhaiskasvatusta päivähoitoyksiköissä. Lasten sosiaalisten taitojen kehittämisen näkökulmasta rohkenemme esittää yhden tutkimustarpeen. Havaitimme, että lasten netti- ja pelikäyttäytymisestä ja laajemminkin ottaen lapsen digitalisoituvan kasvu-ympäristön vaikutuksista on selvästi liian vähän tietoa.

Koska vanhempia puhuttaa uusien viestintäkanavien käyttö, kuten wilman tyyppiset ratkaisut tai sosiaalinen media niin miten vanhemmat voisivat olla mukana näiden kanavien suunnittelussa? Millainen viestintämuoto tukisi vanhempia ja kasvattajia yhdessä sekä ratkaisisi kuitenkin turvallisen tietojen välittämisen perheille ettei kenenkään perheen yksilöllinen perusturva häiriinny?

10 Pohdinta

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, kuinka suuri rooli on lasten kodilla ja kasvu-ympäristöllä sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen kehittymiseen ja muotoutumiseen varhaislapsuudessa. Tarkoituksena oli myös kiinnittää huomiota siihen, kuinka toimiva varhaiskasvatus- ja esiopetusympäristö vaikuttavat yhdessä lasten kotiympäristön kanssa. Toimivalla ja hyvin suunnitellulla yhteistyöllä vanhempien ja varhaiskasvattajien kanssa, saadaan monipuolinen ja lapsen kehitystä tukeva ympäristö kasvatuskumppanuuden hengessä. Tämän vuoksi olimme muokanneet tutkimuksemme kyselomakkeet niin vanhempien kuin kasvattajien näkökulmasta. Halusimme saada molempien osapuolien näkemyksen sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen merkityksestä. Mielestämme onnistuimme tässä.

Tutkimukseen vastaaminen oli täysin vapaaehtoista niin vanhemmille kuin kasvattajillekin. Viedessämme tiedotetta ja kyselomakkeita esiopetusryhmiin, kuitenkin tapasimme ohimennen joitakin tutkimusryhmien vanhempia ja saimme mahdollisuuden kertoa tutkimuksestamme kasvokkain. Tutkimuksemme oli paperisena versiona kirjekuoreen suljettuna ja se palautettiin nimettömänä lukittuun postilaatikkoon esiopetusryhmien välille. Näin tutkimuksen eettisyys ja vastaajien tunnistettavuus säilyi, vaikka tapasimme joitakin vanhempia viedessämme tutkimuslomakkeita päiväkodille. Perustelimme jo saatekirjeessä vanhemmille ja kasvattajille vastaamista sillä, että tuloksia voidaan jatkossa hyödyntää Vantaan laadukkaana varhaiskasvatuksen toteuttamiseen sekä kehittämiseen. Mielestämme joidenkin vanhempien tapaaminen ohimennen auttoi saamaan näinkin suuren vastausprosentin tutkimukseemme.

Vanhempien ja varhaiskasvattajien kokemukset ja ajatukset tuottivat arvokasta tietoa. Aineistostamme nousi esiin tärkeitä tuloksia, jotka auttavat varhaiskasvatuksen työntekijöitä pohtimaan omaa rooliaan lasten sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen kehittymisen tukijoina ja mahdollistajina. Tutkimuksemme tuloksia voidaan siis hyödyntää mietittäessä ja keskusteltaessa, miten lasten sosiaalisia- ja vuorovaikutustaitoja voitaisiin vieläkin paremmin tukea esiopetusiässä sekä kasvatuskumppanuudessa vanhempien kanssa.

Opinnäytetyömme aihe ja koko prosessi on antanut meille paljon uutta tietoa esikouluikäisten lasten sosiaalisista ja vuorovaikutustaidoista. Näin myös ammatillinen osaamisemme on vahvistunut. Perehtyminen monipuolisesti ja kattavasti teoriaan sekä aikaisempiin tutkimuksiin auttoi meitä tarkastelemaan aihettamme eri näkökulmista. Näiden eri näkökulmien kautta oli helpompi ymmärtää koko sosialisaatioprosessin moniulotteisuus. Varhaiskasvattajien kokemusten kautta ilmeni myös käsitys varhaiskasvatustyön vaativuudesta ja saimme arvokasta tietoa omaan ammatilliseen työskentelyymme tulevaisuudessa.

Olemme tämän opinnäytetyöprosessin aikana oppineet valtavasti tutkimuksen tekemisestä sen kaikkine vaiheineen. Ajankäytöllisesti koimme yllätyksen siinä, miten paljon aikaa kului lomakkeiden läpikäyntiin ja aineiston analysoimiseen, niin määrällisesti kuin laadullisesti, vaikka aineisto ei ollut kovin suuri. Oppiminen koko opinnäytetyöprosessin aikana on ollut laajaa ja kokonaisvaltaista. Olemme omaksuneet monipuolisesti uusia asioita, taitoja, ajattelutapoja ja näkökantoja. Aikaisemmista opiskelu- ja työkokemuksistamme on ollut merkittävää hyötyä opinnäytetyön tekemisessä. Oppiminen on ollut kohdallamme myös ammatillista kehittymistä.

Lähteet

Alijoki, E. 1998. Pesästä pieni ponnistaa. Lasten varhaisten vuorovaikutustaitojen tukeminen. Kirjayhtymä Oy: Helsinki.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. painos. Jyväskylä.

Gardner, H. 2016. Moniälykkysteoria. Viitattu 23.10.2016. www.monialykkysteoria.weebly.com.

Gray, P. 2015. Early Academic Training Produces Long-Term Harm. Psychology Today. 5/2015. Viitattu 15.10.2016. <https://www.psychologytoday.com/blog/freedom-learn/201505/early-academic-training-produces-long-term-harm>.

Gustavson, N., Hautamäki, J., Kupiainen, S., Marjanen, J. & Vainikainen, M-P. 2010. Oppimaan oppiminen Vantaan peruskouluissa. Ensiluokkalaisten oppimisvalmiudet syksyllä 2010. Vantaan kaupungin Sivistysvirasto ja Helsingin yliopiston Koulutuksen arviointikeskus. Viitattu 28.9.2016. https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/122589_Oppimaan_oppiminen_Vantaan_peruskouluissa_Ensiluokkalaisten_oppimisvalmiudet_syksylla_2010.pdf.

Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. 9. painos. Edita Publishing.

Heiska, E & Kallio, E. 2008. Sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen kompetenssi 3.-4.-luokkalaisilla. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 28.9.2016. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18990/URN_NBN_fi_jyu-200810105801.pdf?sequence=1

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. 19. painos. Helsinki: Kustannus-osakeyhtiö Tammi.

Ikkala, T. 2014. Lapset ja mediateknologia. Tutkimus: Digitaalisen median käyttö heikentää lasten sosiaalisia kykyjä. Tekniikka & Talous verkkolehti 22.8.2014. Viitattu 11.9.2016. <http://www.tekniikkatalous.fi/tiede/2014-08-22/Tutkimus-Digitaalisen-median-k%C3%A4ytt%C3%B6-heikent%C3%A4%C3%A4-lasten-sosiaalisia-kykyj%C3%A4-3255163.html>.

Jaakkola, T., Kantomaa, M., Laine, K., Pyhäntö, K., Syväoja, H & Tammelin, T. 2012. OPH. Liikunta ja oppiminen. Muistiot 2012:5. Viitattu 20.8.2016. http://www.studieguiden.fi/download/144729_Liikunta_ja_oppiminen_2.pdf

Juusola, M. 2011. Vahvaksi rakastetut lapset. Otava: Helsinki.

KAMK 2016. Opinnäytetyöpakki. Tutkimus. Validiteetti ja reliabiliteetti. Viitattu 16.11.2016. <https://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Etusivu>.

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. WSOY: Helsinki.

Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2016. Kiusaavatko pienetkin lapset? Folkhälsan & Mannerheimin lastensuojeluliitto. Kiusaamisen ehkäisy alle kouluikäisten lasten parissa -hanke. Viitattu 8.10.2016. <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/5642b058d1366911ae152d17f827e317/1469354631/application/pdf/12510731/Kiusaavatko%20pienetkin%20lapset.pdf>.

KOPPA 2015. Määrällinen analyysi. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 6.11.2016. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysi-menetelmat/maarallinen-analyysi>

Kumpulainen, K. & Kronqvist, E-L. 2011. Lapsuuden oppimisympäristöt. Eheä polku varhaiskasvatuksesta kouluun. WSOYpro: Helsinki.

KvaliMOTV 2015. Aineisto- ja teorialähtöisyys. Viitattu 5.6.2016. http://www.fsd.uta.fi/metelmaopetus/kvali/L2_3_2_3.html.

Kärkkäinen, T. 2004. Koulutuksen ja lapsi-vanhempisuhteen yhteys elämässä selviytymiseen. Sosiaalinen perimä ja koulutuskulttuurisen pääoman periytyminen sukupolvesta toiseen. Helsingin yliopisto. Viitattu 6.11.2016. ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kay/sovel/vk/karkkainen/koulutuk.pdf.

Laaksonen, V. 2010. Lasten vuorovaikutustaidot tutkimuksen kohteena. Artikkelin perustuu tekijän väitöskirjatutkimukseen. Puheviestinnän vuosikirja 2010, 6-24. Viitattu 6.11.2016. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/26503/Prologi2010_Laaksonen_6-24.pdf?sequence=1

Laaksonen, V. 2012. Vuorovaikutustaidot ja lasten osallistuminen vertaisryhmässä Katsaus monitieteiseen tutkimuskirjallisuuteen. Artikkelin. Nuorisotutkimus 1/2012. Viitattu 6.11.2016. <http://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2012/1/vuorovai.pdf>

Ladonlahti, T., Naukkarinen, A. & Saloviita, T. 2010. Opetuksen yleiset arvolähtökohdat ja tavoitteet. Edu.fi. Viitattu 26.9.2016. http://www.edu.fi/erityinen_tuki/yhteinen_koulu_kaikille/miten_edistaa_inklusiota/valtakunnallisesti.

Lahikainen, Anja Riitta., Punamäki, R-L. & Tamminen, T. 2008. Kulttuuri lapsen kasvattajana. WSOY: Helsinki.

Laine, Kaarina. 2005. Minä ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Otava: Helsinki

Lehtinen, T. & Koivunen, P-L. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. PS-kustannus: Jyväskylä.

Leinonen, J., Purola, K., Rautavaara-Hämäläinen, M. & Venninen, T. 2011. ”Lähes aina haettaessa sanotaan, että ihan ok päivä - mitä se lopulta tarkoittaa?” Lasten vanhempien ja henkilökunnan osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. VKK-Metro. Varhaiskasvatuksen kehittämisyksikkö. Socca Pääkaupunkiseudun osaamiskeskus. Työpapereita 2011:2. Viitattu 22.10.2016. http://www.socca.fi/files/1618/Lasten_vanhempien_ja_henkilokunnan_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa_2011.pdf.

Luttinen, H. 2006. Miten vuorovaikutusleikki tukee lapsen sosiaalisia taitoja vuoropäiväkodissa? Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Viitattu 3.10.2016. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/7793/-URN_NBN_fi_jyu-2006553.pdf?sequence=1.

Marjanen, K. & Poikolainen, J. 2012. Lasten Ikihyvä - hyvinvoiva lapsi kuntapalveluissa. Helsingin yliopisto, Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, Tekes & Cicero Learning.

Marjanen, K. 2015. Towards the understanding of sound education - music education, language education and well-being. MERYC: Playful Sounds - Personhood (1). CFMAE Volume 7/1 2016. Interdisciplinary Journal of Music and Art Pedagogy.

Marjanen, K. 2016. From musical experiences towards “the pedagogy of connection” (Dillon 2006). An abstract Lait a symposium “Learning and creativity as embodied musical dialogues. Poster presentation at SIG Prime. Proceedings 32nd World Conference of the International Society for Music Education ISME: 24-29 July 2015, Glasgow, UK.

Metsola, J. 2016. Vanhempien osallisuus haasteena ja mahdollisuutena - Varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkökulmia vanhempien osallisuuteen. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 6.11.2016. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/49676/URN:NBN:fi:jyu-201605092459.pdf?sequence=1>.

- MLL 2016. Lapsen kasvu ja kehitys. 5-6-vuotias. Sosiaalisten taitojen kehitys. Viitattu 2.7.2016. Viitattu 30.9.2016. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/5_6-vuotias/sosiaaliset_taidot/.
- MLL 2016a. Koulu alkaa. Valmiudet koulunkäyntiin. Viitattu 21.7.2016. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/koulu/koulu_alkaa/.
- MLL 2016b. Lapsen ja vanhemman kiintymyssuhde. Viitattu 14.10.2016. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatus/lapsen_ja_vanhemman_varhainen_vu/kiintymista/
- Mustonen, A. & Salokoski, T. 2007. Median vaikutukset lapsiin ja nuoriin - katsaus tutkimuksiin sekä kansainvälisiin mediakasvatukseen ja -sääntelyn käytäntöihin. Mediakasvatusseura. Mediakasvatusseuran julkaisuja 2/2007.
- Neitola, M. 2011. Lapsen sosiaalisen kompetenssin tukeminen - vanhempien epäsuorat ja suorat vaikutustavat. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja - ser. c osa - tom. 324. Viitattu 13.8.2016. <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/72512/AnnalesC324Neitola.pdf?sequence=1>
- Nieminen, T. 2013. ”Kato, se menee näin lujaa!” Tapaustutkimus aikuisten ja lasten välisestä vuorovaikutuksesta alle kolmivuotiaiden lasten päiväkotiryhmässä ja pienryhmässä. Tampereen yliopisto. Viitattu 15.10.2016. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/84961/gradu07022.pdf?sequence=1>.
- OPH 2007. Laatuja kodin ja koulun yhteistyöhön. Opetushallitus & Suomen vanhempainliitto. Helsinki. Viitattu 10.9.2016. http://www.oph.fi/download/115274_laatuja_kodin_ja_koulun_yhteistyohon.pdf.
- OPH 2011. Opetushallitus. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Osauudistus Opetuslauta-kunta 2011. määräykset ja ohjeet. Viitattu 10.9.2016. https://www.vantaa.fi/instance/data/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/71180_Esiopetuksen_ops_netti.pdf.
- OPH 2014. Esiopetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2016:1.3.painos. Viitattu 10.9.2016. http://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- OPH 2016. Opetushallitus. Yhteenveto VASU2017 - verkkokommentoinnin vastauksista. Osaaamisen ja sivistyksen parhaaksi. Viitattu 29.10.2016. http://www.oph.fi/download/173619_vasuverkkokokysely.pdf
- Pihlaja, P. & Kontu, E. 2001. Työkaluja päivähoiton erityiskasvatukseen. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:14. Helsinki. Viitattu 23.10.2016. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/113333/tahdella.pdf?sequence=1>.
- Salmi, A. 2010. Lapsen yksinäisyys päivähoitossa. Tietoa yksinäisyydestä, sekä ajatuksia siitä, miten vuorovaikutukseen on mahdollista vaikuttaa päivähoitossa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Viitattu 5.9.2016. http://koskeverkko.fi/wp-content/uploads/2014/01/lapsen_yksinaisyys_ph_kehitystyo_2.pdf.
- Sinkkonen, J. 2004. Kiintymyssuhdeteoria - Tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim. Artikkelit 2004;120(15):1866-73. Viitattu 29.10.2016. <http://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo94437.pdf>.
- Stakes 2007. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 5.9.2016. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>.

Suhonen, E. 2009. Erityistä tukea tarvitsevan taaperon sopeutuminen päiväkotiryhmään. Monitapatutkimus vuorovaikutussuhteista ja niiden rakentumisesta. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Tutkimuksia 304. Viitattu 11.9.2016. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/20030/erityist.pdf?sequence=1>.

Suhonen, E. 2015. Prososiaalisen käyttäytymisen vahvistaminen leikissä. VKK-Metro. Helsingin yliopisto. 3.3.2015. Viitattu 11.9.2016 [http://www.socca.fi/files/4380/alle_3-vuotiaat-LEIKKI_VKK_METRO_\(1\)_\(1\).pdf](http://www.socca.fi/files/4380/alle_3-vuotiaat-LEIKKI_VKK_METRO_(1)_(1).pdf).

Vantaa 2012. Vantaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 11.9.2016. http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/84881_www_Vantaan_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf.

Varhaiskasvatustaki 7 b §. Finlex. Varhaiskasvatustaki. 19.1.1973/36. 1. luku. 7 b § (8.5.2015/580). <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>.

VKK-Metro 2016. Leikin ja leikillisten oppimisympäristöjen kehittäminen pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksessa. Pääkaupunkiseudun kehittämis- ja koulutusyhteistyö. Helsingin kaupungin aineistopankki. Viitattu 24.9.2016. http://www.socca.fi/files/3361/Leikin_ja_leikillisten_oppimisymparistojen_kehittaminen_paakaupunkiseudun_varhaiskasvatuksessa.pdf

Viinamäki, L. 2007. Triangulatiivisen tutkimusasetelman soveltamismahdollisuudet. Teoksessa L. Viinamäki & E. Saari (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 175-176.

YLE 2014. Yle Uutiset. Kotimaa. Pienet lapset kiusaamisen armoilla päiväkodeissa - ei tarvitse puuttua. 28.2.2014 klo 9:37. Viitattu 27.8.2016. http://yle.fi/uutiset/pienet_lapset_kiusaamisen_armoilla_paivakodeissa__ei_tarvitse_puuttua/7112346.

Kuviot

Kuvio 1: Positiivisuuden kehä (Marjanen 2015)	15
Kuvio 2: Negatiivisen vuorovaikutuksen kehäprosessi (Laine & Neitola 2002)	20
Kuvio 3: Vanhempien kotikasvatuksen hierarkkinen malli (Neitola 2011)	26
Kuvio 4: Lapsen sosiaaliset taidot esikouluvuonna, vanhempien näkemys (N = 21).....	45
Kuvio 5: Lapsen kaverisuhteet A, vanhempien näkemys (N = 21)	46
Kuvio 6: Lapsen kaverisuhteet B, vanhempien näkemys (N = 21)	47
Kuvio 7: Lapsen kaverisuhteet C, vanhempien näkemys (N = 21)	47
Kuvio 8: Lapsen kaverisuhteet D, vanhempien näkemys (N = 21)	48
Kuvio 9: Lapsen minäkuva A, vanhempien näkemys (N = 21)	49
Kuvio 10: Lapsen minäkuva B, vanhempien näkemys (N = 21)	49
Kuvio 11: Lapsen tunnetaidot A, vanhempien näkemys (N = 21)	51
Kuvio 12: Lapsen tunnetaidot B, vanhempien näkemys (N = 21)	52
Kuvio 13: Lapsen tunnetaidot C, vanhempien näkemys (N = 21)	52
Kuvio 14: Kasvattajien näkemykset lapsen tunnetaidoista A (N = 4)	54
Kuvio 15: Kasvattajien näkemykset lapsen minäkuvasta B (N = 4)	54
Kuvio 16: Kasvattajien näkemykset lapsen kaveritaidoista C (N = 4).....	55
Kuvio 17: Kasvatuskumppanuus kasvattajan omassa esiopetusryhmässä (N = 4)	56
Kuvio 18: Kasvattajien näkemys osallisuudesta ja kasvatuskumppanuudesta (N = 4)	58
Kuvio 19: Kasvattajien näkemykset lapsen akateemisista taidot (N = 4)	59

Liitteet

Liite 1: Tutkimuslupa.....	70
Liite 2: Saatekirjeet	72
Liite 3: Kyselylomake vanhemmille.....	74
Liite 4: Kyselylomake henkilökunnalle	83

Liite 1: Tutkimuslupa

Vantaa

Viranhaltijapäätös § 13/2016 sivu 1 (2)

02.03.2016

VD/1672/13.00.00/2016

Sivistystoimi /
Kehittämispäällikkö Laine Raija**Tutkimusluvan myöntäminen/Sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen merkitys
varhaiskasvatuksessa esikouluvuonna**

Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijat Johanna Heino ja Anna Lappi hakevat tutkimuslupaa opinnäytetyötä varten. Tutkimuksen nimi on "Sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen merkitys varhaiskasvatuksessa esikouluvuonna".

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, kuinka suuri rooli lasten kodilla ja kasvuympäristöllä sekä varhaiskasvattajilla on sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen kehittymisessä. Tutkimus toteutetaan kahdessa esiopetusryhmässä, ja otoksen koko on noin 35 vanhempaa ja 7 kasvattajaa. Vanhemmille ja päiväkodin henkilökunnalle on omat kyselylomakkeensa. Vastaukset annetaan nimettömänä ja yksittäisiä perheitä tai henkilöitä ei voi tunnistaa. Tutkimus on määrällinen, mutta siinä on myös laadullisia piirteitä.

Tutkijalle ei luovuteta salassa pidettäviä asiakirjoja ja tutkija on lain mukaan salassapitovelvollinen tutkimuksessa tietoon saamiensa yksilöä ja perhettä koskevien asioiden suhteen sekä hänen tulee huolehtia siitä, että yksittäistä henkilöä tai perhettä ei tutkimuksessa voida yksilöidä. Tutkimuksessa kerättyä tietoa saa käyttää vain tutkimustarkoituksiin. Mikäli tutkimus kohdistuu lapsiin, edellytetään huoltajien suostumista tutkimukseen osallistumiseen.

Päätös:

Päätän,

- 1) myöntää tutkimusluvan Johanna Heinon ja Anna Lapin opinnäytetyölle, jonka aiheena on "Sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen merkitys varhaiskasvatuksessa esikouluvuonna" ja
- 2) että tutkijan tulee toimittaa yksi kappale tutkimuksesta pdf-muodossa osoitteeseen: kirjaamo(at)vantaa.fi

Päiväys Vantaa 02.03.2016

Allekirjoitus

Nimen selvennys Laine Raija

Virka-asema Kehittämispäällikkö

Täytäntöönpano: Johanna Heino
Anna Lappi

Tiedoksi:

Tämä päätöspöytäkirja on yleisesti nähtävänä

Aika: 9.3.2016, klo 8:15-16:00

Paikka: Vantaan kaupunki, Kirjaamo, Asematie 7, 01300 Vantaa (Tikkurila)

Oikaisuvaatimusohjeet

Tähän päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen.

Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen.

Oikaisuvaatimus tehdään Vantaan opetuslautakunnalle, postiosoite: Vantaan kaupunki, Kirjaamo, Asematie 7, 01300 Vantaa, Tikkurila tai sähköpostitse osoitteella: kirjaamo@vantaa.fi

Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, kun pöytäkirja on asetettu julkisesti nähtäväksi. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, 7 päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä, saantitodistuksen osoittamana aikana tai erilliseen tiedoksiantotodistukseen merkittynä aikana.

Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteineen ja se on oikaisuvaatimuksen tekijän allekirjoitettava.

Sähköistä asiakirjaa ei tarvitse täydentää allekirjoituksella, jos asiakirjassa on tiedot lähettäjästä eikä asiakirjan alkuperäisyyttä tai eheyttä ole syytä epäillä.

Sähköinen viesti katsotaan saapuneeksi viranomaiselle silloin, kun se on viranomaisen käytettävissä vastaanottolaitteessa tai tietojärjestelmässä siten, että viestiä voidaan käsitellä.

Oikaisuvaatimus on toimitettava oikaisuvaatimusviranomaiselle ennen oikaisuvaatimusajan päättymistä.

Oikaisuvaatimus toimitetaan aina omalla vastuulla.

Liite 2: Saatekirjeet

**SAATEKIRJE TUTKIMUKSEEN OSALLISTUVILLE
ARVOISA VANHEMPI**

1.2. 2016

Opiskelemme Hyvinkään Laurean ammattikorkeakoulussa sosionomilinjalla ja teemme Vantaan kaupungille opinnäytetyönä tutkimuksen esikouluikäisten lasten sosiaalisten ja vuorovai-
kutustaitojen kehittymisestä esikouluvuoden aikana. Haluamme myös selvittää vanhempien
osallisuutta päivähoidon suunnitteluun ja toteutukseen. Opinnäytetyö toteutetaan kyselutut-
kimuksena. Kyselytutkimus tehdään esikoululaisten vanhemmille ja kasvattajille. Vastaaminen
kyselyyn tapahtuu nimettömänä ja tutkimuksen tuloksista ei voida tunnistaa yksittäisiä henki-
löitä tai perheitä. Tuloksista eivät selviä päiväkodin nimi tai lasten tiedot. Kaikki tutkimuk-
semme tiedot ja tutkimustulokset käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti ja tutkimukseen
vastaaminen on vapaaehtoista. Päiväkodin henkilökunta ei osallistu yksittäisten vastausten kä-
sittelyyn. Vastaukset käsittelevät vain tutkimuksen tekijät. Olemme hakeneet tarvittavat tut-
kimusluvut Vantaan kaupungilta ja Laurea ammattikorkeakoululta. Toivomme, että osallis-
tutte kyselyyn, sillä vastaamalla voitte vaikuttaa ja kehittää Vantaalla tarjottavaa laadukasta
esiopetusta. Vastaaminen tapahtuu vastaamalla oheiseen kyselylomakkeeseen ja palautta-
malla lomake vastauskuoressa palautuslaatikkoon, joka sijaitsee päiväkodin esiopetusryhmän
tilassa. Pyydämme teitä vastaamaan kyselyymme 15.2.2016 mennessä. Mikäli teillä on jotain
kysyttävää, vastaamme mielellämme.

Ystävällisin terveisin,

Johanna Heino
johanna.heino@student.laurea.fi

Anna Lappi
anna.lappi@student.laurea.fi

Opinnäytetyön ohjaaja,
Kaarina Marjanen
Lehtori, sosiaali- ja seniori-oppimisyksikön johtaja, social services
FT, musiikkikasvatus | Ph.D., Music Education
kaarina.marjanen@laurea.fi

**SAATEKIRJE TUTKIMUKSEEN OSALLISTUVILLE
ARVOISA VARHAISKASVATTAJA**

7.3.2016

Opiskelemme Hyvinkään Laurean ammattikorkeakoulussa sosionomilinjalla ja teemme Vantaan kaupungille opinnäytetyönä tutkimuksen esikouluiikäisten lasten sosiaalisten ja vuorovai-
kutustaitojen kehittymisestä esikouluvuoden aikana. Haluamme myös selvittää vanhempien
osallisuutta päivähoidon suunnitteluun ja toteutukseen. Opinnäytetyö toteutetaan kysyetutki-
muksena. Kyselytutkimus tehdään esikoululaisten vanhemmille ja kasvattajille. Olemme hake-
neet tarvittavat tutkimusluvut Vantaan kaupungilta ja Laurea-ammattikorkeakoululta.
Vastaaminen kyselyyn tapahtuu nimettömänä ja tutkimuksen tuloksista ei voida tunnistaa yk-
sittäisiä henkilöitä tai perheitä. Tuloksista eivät selviä päiväkodin nimi tai lasten tiedot.
Kaikki tutkimuksemme tiedot ja tutkimustulokset käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti
ja tutkimukseen vastaaminen on vapaaehtoista. Päiväkodin henkilökunta ei osallistu yksittäis-
ten vastausten käsittelyyn. Vastaukset käsittelevät vain tutkimuksen tekijät. Tutkimuksen
vastauslomakkeet ja analyysivaiheen tiedostot hävitetään kun tutkimuksen tulokset on rapor-
toitu, viimeistään 1.8.2016 mennessä. Toivomme, että osallistutte kyselyyn, sillä vastaamalla
voitte vaikuttaa ja kehittää Vantaalla tarjottavaa laadukasta esiopetusta. Vastaaminen tapah-
tuu vastaamalla oheiseen kyselylomakkeeseen ja palauttamalla lomake vastauskuoressa pa-
lautuslaatikkoon, joka sijaitsee päiväkodin esiopetusryhmän tilassa. Pyydämme teitä vastaa-
maan kyselyymme 21.3.2016 mennessä. Mikäli teillä on jotain kysyttävää, vastaamme mielel-
lämme.

Ystävällisin terveisin,

Johanna Heino
johanna.heino@student.laurea.fi

Anna Lappi
anna.lappi@student.laurea.fi

Opinnäytetyön ohjaaja,
Kaarina Marjanen
Lehtori, sosiaali- ja seniori-asiain tutkimuskeskus | Senior lecturer, social services
FT, musiikkikasvatus | Ph.D., Music Education
kaarina.marjanen@laurea.fi

Liite 3: Kyselylomake vanhemmille

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Kyselylomake vanhemmille

Heino, Johanna

Lappi, Anna

2016 Laurea
Vantaan kaupunki

Ympyröikää mielipidettänne / kokemustanne parhaimmin vastaavaa vaihtoehtoa osoittava kirjain tai kirjoittakaa vastauksenne sille varattuun tilaan.

I TAUSTATIEDOT

1. Isän ikä _____ vuotta Äidin ikä _____ vuotta

2. Isän koulutustausta

- A. Peruskoulu
- B. Lukio/Ylioppilas
- C. Ammattikoulu
- D. Opisto
- E. Ammattikorkeakoulu
- F. Yliopisto
- G. Muu _____

Äidin koulutustausta

- A. Peruskoulu
- B. Lukio/Ylioppilas
- C. Ammattikoulu
- D. Opisto
- E. Ammattikorkeakoulu
- F. Yliopisto
- G. Muu _____

3. Perhemuoto

- A. Avioliitto
- B. Avoliitto
- C. Yksinhuoltaja
- D. Yhteishuoltajuus
- E. Uusioperhe
- F. Sateenkaariperhe
- G. Muu _____

4. **Lapsen sukupuoli**

- A. Tyttö
- B. Poika

5. **Lapsen syntymäkuukausi _____ kuu**

6. **Mitä lapsesi harrastaa?**

7. **Lapselle tärkeät suhteet muihin lähiomaisiin**

- A. Isovanhemmat
- B. Muut sukulaiset
- C. Kummit
- D. Naapurit
- E. Tuttavaperheet
- F. Muu _____

8. **Onko perheessä muita lapsia ja minkä ikäisiä?**

- A. Kyllä
- B. Ei
- C. Lasten iät _____

9. **Lapsen suhde mediaan: Käyttää useita kertoja päivässä**

- A. Televisio
- B. Tietokone
- C. Älypuhelin
- D. Tabletti

II AKATEEMISET TAIDOT

10. **Tunnistaako lapsesi kirjaimia?**

- A. Ei vielä
- B. Joitain kirjaimia
- C. Kaikki kirjaimet

11. **Tunnistaako lapsesi numeroita?**

- A. Ei vielä
- B. Numerot 1-10
- C. Numerot 11–20
- D. Numerot 21 eteenpäin

III SOSIAALISET, VUOROVAIKUTUS- JA RYHMÄTYÖTAIDOT

12. **Kuinka tärkeänä pidätte lapsenne sosiaalisten taitojen kehittymistä esi-kouluvuonna?**

- A. Tärkeänä
- B. Melko tärkeänä
- C. Ei niin tärkeänä

Miksi? Perustele vastauksesi.

13. Lapsen henkilökohtaiset sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot. Laita rasti lapsen tilannetta kuvaavaan ruutuun.

Lapsen tunnetaidot

	Useimmiten	Melko usein	Vaihtelevasti	Harvemmin	Tarvitsee aikuisen tukea
Tunnistaa omia tunteitaan					
Hallitsee omia tunteitaan					
Lapsi osaa kohdata häviämisen tunteen					
Ilmaisee kiintymyksen tunteita					
Osoo pyytää anteeksi					

Lapsen kaverisuhteet

	Useimmiten	Melko usein	Vaihtelevasti	Harvemmin	Tarvitsee aikuisen tukea
Ottaa toiset huomioon					
Antaa työrauhan toisille					
Osoo jakaa toiselle omastaan					
Auttaa toisia					
Osoo selvittää itsenäisesti ristiriitatilanteita kaverien kanssa					

Lapsen minäkuva

	Useimmiten	Melko usein	Vaihtelevasti	Harvemmin	Tarvitsee aikuisen tukea
Uskaltaa olla oma itsensä					
Luottaa omiin taitoihinsa					
Osaasettua toisen asemaan					
Osa ratkaista kiusaamistilanteita					
Puolustaa kavereitaan					

Onko jotain muuta, mitä haluaisit kertoa lapsestasi?

14. Miten toimitte kotona lapsenne kanssa ristiriitatilanteissa? Kuvaile omin sanoin.

15. Miten tuette lastanne itsenäiseksi (pärjäämään) ja toimimaan erilaisissa sosiaalisissa- ja vuorovaikutustilanteissa?

16. **Miten lapsi suhtautuu aikuisen hänelle asettamiin rajoihin?**

- A. Sopeutuu ja hyväksyy
- B. Kyseenalaistaa aikuisen auktoriteetin
- C. Ei pysty ottamaan vastaan ohjeita

IV OSALLISUUS

17. **Miten näette kasvatusvastuun jakautuvan päiväkodin ja kodin välillä?
Merkitkää janalle mielestänne parhaimmin kuvaavaan kohtaan pystyviiva.**

Päiväkoti 1 2 3 4 5 Koti

18. **Miten teidän mielestänne lapsenne kasvatus päiväkodissa huomioidaan yksilönä?**

- A. Hyvin
- B. Melko hyvin
- C. Vaihtelevasti
- D. Huonosti

19. **Jos vastasit vaihtoehdon D, niin kuvailkaa miten haluaisitte lapsenne yksilöllisyyden otettavan huomioon?**

20. **Vanhempien osallisuus lapsen päivähoiton suunnittelussa yhdessä päiväkodin henkilökunnan kanssa**

- A. Toteutuu hyvin
- B. Toteutuu melko hyvin
- C. Toteutuu vaihtelevasti
- D. Ei toteudu lainkaan
- E. Perustele vastauksesi. _____

21. **Oletteko saaneet riittävästi tietoa päiväkodin kasvatustietoa ja -periaatteista?**

- A. Kyllä
- B. En

22. **Jos vastasitte vaihtoehdon B, niin kuvaile omissa sanoissa mistä haluaisitte enemmän tietoa koskien lapsenne kasvatusta?**

23. **Miten haluaisitte olla osallisena lastenne päivähoiton suunnittelussa ja toteutuksessa? Kerro omissa sanoissa.**

24. Tuetaanko lapsenne tiedonhalua ja oppimista päiväkodissa mielestänne riittävästi?

A. Kyllä

B. Ei

C. Perustele vastauksesi. _____

Kiitos ajastanne!

Yhteystiedot:

Johanna Heino

johanna.heino@student.laurea.fi

Anna Lappi

anna.lappi@student.laurea.fi

Liite 4: Kyselylomake henkilökunnalle

Kyselylomake henkilökunnalle

Heino, Johanna

Lappi, Anna

2016 Laurea
Vantaan kaupunki

II AKATEEMISET TAIDOT

5. Kuinka tärkeänä pidätte lapsen akateemisten taitojen kehittymistä esikouluvuonna?

- A. Tärkeänä
- B. Melko tärkeänä
- C. Ei niin tärkeänä

Miksi? Perustele vastauksesi. _____

6. Millaisia orastavia akateemisia tietoja ja taitoja lasten tulisi mielestänne hallita siirtäessä peruskouluun?

III SOSIAALISET-, VUOROVAIKUTUS- JA RYHMÄTYÖTAIDOT

7. Lapsen tunnetaidot – mihin mielestäsi lapset tarvitsevat eniten tukea omassa ryhmässään? Ympyröi kaikki vaihtoehdot, jotka parhaiten kuvaavat ryhmäsi tilannetta.

- A. Omien tunteiden tunnistaminen
- B. Lapsen omien tunteiden hallinta
- C. Häviämisen tunteen kohtaaminen
- D. Kiintymyksen ilmaiseminen
- E. Anteeksi pyytämisen taito

8. Lapsen kaverisuhteet - mihin mielestäsi lapset tarvitsevat eniten tukea omassa ryhmässäsä? Ympyröi kaikki vaihtoehdot, jotka parhaiten kuvaavat ryhmäsi tilannetta.

- A. Toisten huomioonottaminen
- B. Työrauhan antaminen toisille
- C. Omasta toiselle jakaminen
- D. Toisten auttaminen
- E. Osaa pyytää ja hakea apua aikuiselta
- F. Pystyy itsenäisesti selvittämään ristiriitatilanteita toisten kanssa

9. Lapsen minäkuva - mihin mielestäsi lapset tarvitsevat eniten tukea omassa ryhmässäsä? Ympyröi kaikki vaihtoehdot, jotka parhaiten kuvaavat ryhmäsi tilannetta.

- A. Lapsi uskaltaa olla oma itsensä
- B. Luottamus omiin taitoihin
- C. Asettuminen toisen asemaan
- D. Osaa ratkaista kiusaamistilanteita
- E. Osaa pitää kaverien puolta

10. Minkälaisien asioiden kehittymistä pidätte tärkeänä lapsen sosiaalisissa ja vuorovaikutustaidoissa esikouluvuonna?

11. Minkälaisia puutteita olette havainnoineet näissä taidoissa?

12. Ovatko lasten fyysiset yhteenotot mielestänne lisääntyneet viime vuosina?

- A. Kyllä
- B. Ei

13. Jos vastasitte edelliseen kysymykseen kyllä, niin miksi?

14. Miten näihin tilanteisiin tulee mielestänne puuttua?

15. Mitkä asiat kaipaavat eniten puuttumista kasvattajan työssänne?

IV YKSILÖLLISYYS

16. Miten kasvattajana pystyt tukemaan lapsen yksilöllistä kasvua, kehitystä ja oppimista esiopetuksessa?

- A. Onnistuu päivittäin
- B. Onnistuu vaihtelevasti

C. Lapsiryhmän koko ei anna myöden

17. Miten tuet kasvattajana lasta toimimaan omatoimisesti ja itsenäisesti esiopetusvuoden aikana?

V OSALLISUUS

18. Miten vanhempien osallisuus ja kasvatuskumppanuus toteutuvat lapsen päivähoidon suunnittelussa yhdessä päiväkodin henkilökunnan kanssa?

- A. Toteutuu hyvin
- B. Toteutuu melko hyvin
- C. Toteutuu vaihtelevasti
- D. Ei toteudu lainkaan
- E. Perustele vastauksesi. _____

19. Minkälaisia haasteita vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö asettaa?

20. Miten kasvatuskumppanuus toteutuu omassa ryhmässäsi / yksikössäsi?

- A. Toteutuu hyvin
- B. Toteutuu melko hyvin
- C. Toteutuu vaihtelevasti
- D. Ei toteudu lainkaan

21. Jos vastasit edelliseen kysymykseen C tai D vaihtoehdon, kuvaile miten vanhempien ja kasvattajien välistä yhteistyötä voisi mielestäsi kehittää?

Kiitos ajastanne!

Yhteystiedot:

Johanna Heino

johanna.heino@student.laurea.fi

Anna Lappi

anna.lappi@student.laurea.fi